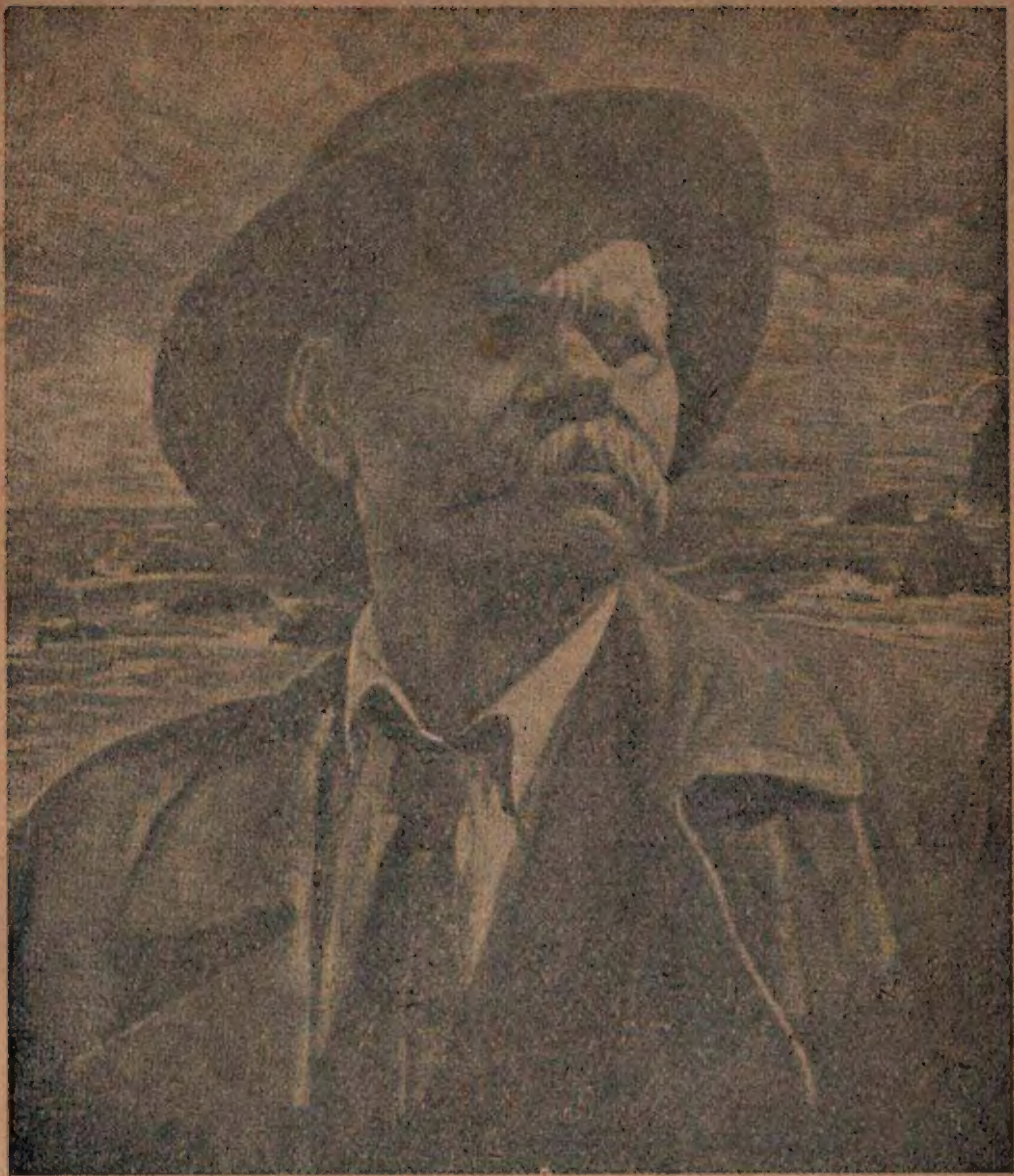

62

గోర్కి కథలు

అనువాదం :

మహీధర జగన్నాథాచార్యులు

విశ్వ సాహిత్య మాల - రాజమండ్రి

LM Ramanohan

గోర్కీ కథలు

ఒకటో భాగం

అనువాదం :

జగన్ మోహన్

విశ్వసాహిత్యమాల-రాజమండ్రి

GORKY KATHALU

Translated by

M. Jagan Mohan Rao

AVANTI PRESS — RAJAHMUNDRY.

NOVEMBER — 1947

Price 2-00

ముందుమాట

గోర్కి పేరు విననివారు నేటి యువకుల్లో లేరు. శ్రామిక వర్గోద్యమం బలపడిన యీ దేశంలో గోర్కి మహాశయుని రచనలు చవి చూసిన ఆంగ్లపాఠకులు యీ మహాకవి సందేశాన్నీ, పిలుపునూ అందుకొనే వున్నారు.

గోర్కి రచనలు అనేక దేశభాషల్లో కనువడింపబడినాయి. తెలుగులో “అమ్మ” అనే నవల, కొన్ని కథలు మాత్రమే వెలువడినాయి. ఈ సంపుటిలోని కథలు యింతవరకు తెలుగుపాఠకుల కమంబితములు. క్రమంగా గోర్కి లేఖని నుంచి వెలువడ్డ అమూల్య రచనలను ఆంగ్ల మహాజనుల నుండు ఉంచ ప్రయత్నిస్తాను.

గోర్కి గొప్ప కళావేత్త. యుగయుగాల నుంచీ పీడితులై, తాడితులై, దారిద్ర్య అజ్ఞాన పీడనలకు గురియై ధూళిలో పొర్లాడుతున్న “మానవాధనులు” “నరపశువులు” గోర్కి విశిష్ట కళావైదగ్ధ్యం క్రింద వెలుతురులోనికి వచ్చేరు. వాళ్ళూ మానవులే యనీ; మనమే మానవుల మనుకొనేవాళ్ళూ చాలమంది అందు కనర్హు లనీ యెలుగెత్తి చాటినవాడు, గోర్కి. మానవుని సుస్వభావం జయించితీరుతుందనీ, పురోగమనమే ప్రకృతిసిద్ధమనీ, కృతకములైన జాతి, మత, వర్గభేదాల్ని దాటి మానవులు మరో నూతనలోకంలోకి అడుగుబెడతా రనీ ఆయన విశ్వాసం. దాని పాధనకే జీవితాన్నర్పించిన జ్ఞాని.

గోర్కి సాహిత్యసేవ చేసిన నలభైసంవత్సరాల్లోనూ ఎన్నో కథలు, నాటకాలు, నవలలు, వ్యాసాలు, లేఖలు రాసేడు.

గోర్కి వంటి ఉత్తమకళాకారుని రచనలను ఆంగ్లపాఠకుల కందించాలనే ప్రయత్నంయొక్క మొదటి ఫలితం యిది. త్వరలోనే ఆయన యితర రచనలనీ పాఠకుల కందింపగలమని మా యాశ.

రాజమండ్రి,
15-11-1947

మహీధర జగన్నోహన్ రావు,
సంపాదకుడు.

విషయ సూచిక

1. యూదు బాలుడు	5
2. ఆరాధిత	13
3. మా రోజుల్లో యెరుగం!	43
4. తల్లి పేగు	50
5. బాలుని డైరీ	65
6. ఛెల్కావ్ (1894)	82

గోర్కీ కథలు

యూ దు బా లు డు.

ఇంత సామాన్యమైన విషయాన్ని చెప్పడం ఎట్లాగో నాకు తెలియడం లేదు. ఐనాసరే, యీ చిన్నకథని మీకు చెప్పడానికి సాహసించక తప్పదు.

నా చిన్న తనపురోజుల్లో మాట. మావీధుల్లో కుర్రాళ్లం అందరం జట్టుగా వుండేవాళ్ళం. ఆదివారం వచ్చినా, వేసవి సెలవులు వచ్చినా మేమందరం 'హాలో' మని బైలుదేరి మా వూరికి సమీపంలోనేవున్న అడవికిపోయి, పక్షుల్లా స్వేచ్ఛగా, సంతోషంగా తిరిగేవాళ్ళం. వాళ్ళందరికీ నేనే పెద్దవాణ్ణి అన్నివిధాలా. వయస్సులోనూ, ఒడ్డుపొడుగుల్లోనూ, బలం లోనూ అధికుణ్ణి నేనే అవటంవల్ల మాగుంపుకి నేనే నాయకుణ్ణి కూడాను.

దుమ్ము కొట్లాడుతూండే మావీధులు వదలిపెట్టి, అడవికి పోవడానికి మాకెంతో సంతోషం. అందుచేతనే సెలవుదినం వస్తూందీ అంటే మాకందరికీ యెంతో ఆతురతగా వుండేది. పిల్లలందరూ వాళ్ళ తల్లులచేత రొట్టెలు చేయించుకుని పట్టుకొచ్చేవారు. నేనుమాత్రం బజారులో మిఠాయికొని, ఓ పెద్ద సీసా నిండుగా షర్బతు పోసుకొని, బైలుదేరేవాణ్ణి. పచ్చటి ఆకులతోనూ, రంగురంగుల పువ్వులతోనూ, పళ్లూ కాయల

తోనూ కలకల్లాడుతూండే అడవి మమ్మల్ని చేయెత్తి పిలుస్తూ
న్నట్లుండేది. గొర్రెలమందను తోలుకుపోయే గొల్లలాగే
నేనూ యీ పిల్లలను తీసుకుని పోతూండేవాణ్ణి.

మేమెప్పుడూ వుదయాన్నే బైలుదేరే వాళ్ళం. ప్రాతః
కాల ప్రార్థనకు చెర్చిలో గంటలు మోగేవేళా, మేం అడవికి
సాగేవేళా ఒకటే. పిల్లలకాళ్లు వీధుల్లోని దుమ్ముని రేపుతూంటే,
ఆ ధూళి మేఘాల్లా మావెంబడే వచ్చేది.

అడవికి చేరుకుని ప్రార్థన నడిపి కొచ్చేదాకా ఆట
లాడుకొనేవాళ్ళం. అప్పటి కందరూ బాగా అలసిపోయేవాళ్ళు.
దగ్గరలోవున్న ఓ సెలయేలు దరికి చేరుకుని చల్లసినీళ్లలో
కాలుచేతులు కడుక్కుంటే యెంతో సేదదేరినట్లుండేది. తెచ్చిన
మూటలు విప్పి, రొట్టెలు, బిస్కట్లు, మిఠాయిలు తిని, తలో
కాస్తా షర్బతు త్రాగేవాళ్ళం. మరీ చిన్నపిల్ల లేచెట్టునీడనో
పడుకుని చూస్తూండగానే నిద్రపోవడం, పెద్దపిల్లలు సరదాగా
బాతాఖానీ కొడుతూండడం, — యిదీ తరువాతపని. మేలుకుని
వున్నవాళ్ళు నన్నేదేనా కథ చెప్పుమని వేపుకుతినేవాళ్ళు;
వాళ్ళని చుట్టూ కూర్చోపెట్టుకుని సరదాగా మాట్లాడుతూ,
కథలు చెప్పేవాణ్ణి. నాకెన్నోకథలు వచ్చునులెండి. తెచ్చిపెట్టు
కున్న ఆరిందాతనం, దానితోవచ్చే గాంభీర్యం, — యివినాకెంతో
ఆనందాన్నిచ్చేవి. కాని ఒక్కొక్కప్పుడు నాలో యింకోభావం
కూడా కలిగేది. కథలువింటూ నిశ్శబ్దంగా కూర్చున్న ఆపిల్లలే
మహామేధావు లనీ, నేనే అజ్ఞానిననీ అనిపించేది, ఎందుకో!

ఏ చెట్టునీడనో వెల్లకిలా వాలి, తివాచిలావున్న మెత్తని పచ్చికలో విశ్రమించిన నాచుట్టూ తమ అమాయక నేత్రాలతో బహుశ్రద్ధగా చూస్తూ కూర్చునేవాళ్ళు, పిల్లలు. పైన వినీలాకాశం, సమీపంలో గలగలా ప్రవహించే సెలయేరు, చుట్టూ పచ్చని చాందినీ కట్టినట్లున్న అడవి; అంతా నిశ్శబ్దం. గాలివీచినపుడుమాత్రం చెట్ల ఆకులూ, పొదలూ గలగల్లాడుతూ కదిలేవి. చెట్లనీడలు అటునిటు జరుగుతూ కదులుతూంటే ఎండ నీడలు మామీద ఆటలాడేవి. ఆ దృశ్యమంతా నా హృదయాన్ని ఆనందంతో నింపేది.

వినీలాకాశంలో తెల్లని మేఘశకలాలు కదిలిపోతూండేవి. వెచ్చగావుండే భూలోకంనుంచి చూస్తే ఆకాశపు నీలిమలో ఎంతో చల్లదనం వుందనిపిస్తుంది. ఆకాశంలోకదులుతూ, కరిగిపోతూండే తెల్లనిమేఘాలు చూపరహృదయాల్లో ఆశ్చర్యానందాల్ని వెదజల్లిపోతూంటాయి.

ఆ నిరాడంబర మనోహర ప్రకృతినీమల్లో సుఖాసీనులై మానవజీవితపు సుఖదుఃఖాల్ని కథలరూపంలో వినేందుకు పిల్లలంతా నాచుట్టూ చేరేవారు.

గతించిపోయిన ఆ దినాలే నాజీవితంలో సుఖ సంతోష నిలయాలు. ప్రపంచంలోని అంతులేనిదుఃఖంతో, బానిసత్వంతో మోడుబారిన నా మనస్సులో బాల్యంలోని అమాయక సంతోషానుభవస్మృతే మరల మరల జీవాన్ని పోస్తూంటుంది. నాజీవితపుటాశల్ని అమరంగా, నవ్యంగావుంచేది బాల్యస్మృతే.

మామూలుగానే ఒక సెలవురోజున పిల్లలందరినీ వెంట బెట్టుకుని బైలుదేరి అడవికి పోతున్నాను. ఊరిబైట మాకొక అపరిచిత బాలకు డెదురుపడ్డాడు. వాడి కాళ్ళకి జోడులేదు. చిరిగిపోయిన చొక్కాలోంచి కృశించిన శరీరం తొంగిచూస్తూంది. గిరజాల జట్టు మొఖంమీద పడుతూంటే మాటి మాటికీ నెనక్కి ఒత్తుకుంటూ నడుస్తూన్నాడా బాలుడు. అతని లేతముఖంలో అనంతమైన బాధ నిగూఢంగా కనిపిస్తూనేవుంది. చూడ్డంతోనే అతడొక యూదుబాలుడని అందరం గ్రహించేం.

పాలిపోయి, కాంతిహీనంగావున్న ఆబాలునిముఖంలోని రెండు నల్లటికళ్ళూ యెర్రబడివున్నాయి. బహుశా అంతక్రితమే యేడ్చి యేడ్చి వుంటాడు. ఆ బాలుడు మా అందరి మధ్యా కాళ్ళు నిలద్రొక్కుకు నిలబడ్డాడు. కమిలి నల్లబడివున్న అతని రెండు పెదిమలూ భయంపల్ల విడినడ్డాయి. మరుక్షణంలో తేరుకుని ఒక్కగంతులో మామధ్యనుంచి బైటకురికేడు.

“పట్టుకోండిరా! యూదువెధవని పట్టుకోండి!” అని అరిచేరు, కుర్రాళ్ళందరూ.

యూదుబాలుడు పారిపోతాడనే అనుకున్నాను, కాని వాడు పెదవులు బిగించి, శరీరాన్ని కూడదీసుకుని, నడ్డివెనక చేతులుకలిపి అక్కడున్న దడికి జేరబడి నిల్చున్నాడు. ఓక్షణం అట్లాగే నిల్చుని హఠాత్తుగా అన్నాడు:

“మీకో తమాషా చూపించనా?”

స్పష్టమైన కంఠంకో తాపీగానే మాట్లాడే డాతడు. తనను కాపాడుకోడానికి యిదోయెత్తు అనుకున్నాను, మొదట్లో. పిల్లలందరూ వాడిమాటలకు అంగీకారంగా తెలలూపి దూరంగా నిలబడ్డారు. కొంచెం పెద్దకుర్రాళ్ళుమాత్రం వాడినైపు క్రూరంగాచూస్తూ, ధిక్కారంగా అక్కడే నిలుచున్నారు.

మా పిల్లవాళ్ళలోకూడా కక్షలకేం తక్కువలేదు. ఓ వీధి పిల్లలకీ రెండోవీధివాళ్ళకీ యెప్పుడూ పేచీలే. అన్నివిషయాల్లోనూ ఒకరు తమకు తీసికట్టే అని మరొకరి అభిప్రాయం. కాస్త చిన్న పిల్లలుమాత్రం యీ భేదాల నేమీ లెక్కచేసే వాళ్ళుకారు. ఈ సందర్భంలోకూడా మాలోని చిన్న పిల్లవాళ్లే చొరవతీసుకున్నారు :

“అబ్బాయి ! రా ! తమాషా చూపించు, మరి.” అన్నారు, వాళ్ళంతా యేకకంఠంకో.

సన్నటి అందమైన ఆ యూదు కుర్రాడు ముందుకి వచ్చేడు. వెనక్కి వాలి, చేతులు నేలకానించి, కాళ్ళు పైకి లేపి, చేతులమీదే నిలబడ్డాడు. ఆతర్వాత రకరకాల మొగ్గులు వేసి చూపుతూంటే చిరుగుల గుడ్డల్లోంచి వన్నెమాసిన వాని శరీరం కనిపించేది. వాడి యెముకలగూళ్ళుకూడా పైకి వచ్చే వున్నాయి. ఇంకోమారు వంగితే ఆ సన్నటి యెముకలు విరిగి పోతాయేమో ! అనిపించేది. చెమటతో తడిసిన చొక్కా వీపుకి అంటుకు పోయింది. ఒక్కక్క ఫీటు అయిపోయినప్పుడు చుట్టూవున్న మాఅందరినైపు చూచి, నిర్జీవమైన నవ్వు తెచ్చి

పెట్టుకునేవాడు. ఆతని కళ్ళు నవ్వి నపుడు పెద్దని బాధతో తెరుచుకున్నట్లుండేవి. ఆ నేత్రాల్లో యెంతో ఓరిమి, గాంభీర్యం తొణికిసలాడేవి. వాడి మొగ్గూ, పట్టిలూ చూసి పిల్లలంతా ఉల్లాసంగా కేకలువేస్తూ, హుషార్ చేస్తున్నారు. కొందరు వాని ననుకరిస్తూ ఆ దుమ్ములో పట్టిలు కొడుతూన్నారు. తమ ప్రయత్నాల్లో నెగ్గిన వాళ్ళ అట్టహాసాలతోటి, చేతగాక క్రిందపడి యే చెయ్యో మడతపడిన వాళ్ళ యేడ్పులతోటి, అంతా గందరగోళంగా వుంది.

ఇంతలో ఆకుర్రవాడు ఫీట్లు పూర్తిచేసి లేచి నిల్చున్నాడు. మావాళ్ల ప్రయత్నాలుకూడా తక్కిమని నిలిచిపోయేయి! అభిజ్ఞాదూ, అనుభవజ్ఞాదూ ఐన కళావేత్త ప్రేక్షకులనైపు, ప్రారంభకులనైపు చూసినట్లుగా ఆ యూదుబాలుడు మానైపు చూసేడు. కొంచెం ఆగి, వాడు,—

“నాకేమైనా యివ్వండి!” అని అడిగేడు.

అంతా నిశ్శబ్దంగా వున్నారు. ఓ చివరనుండి యెవరో కేకేసేరు :

“డబ్బు కావాలా?”

“అవును”

“బలేరా!”

“డబ్బుకై తే మేమూ చెయ్యగలం!”

అంతా తలొకమాదిరిగానూ మాట్లాడుతూన్నారు. వాడు డబ్బుడగడంతోటే కుర్రాళ్ళందరికీ మామూలు కోపం,

అసూయ, అనుమానం వచ్చేసేయి. నవ్వుతూ, వెకిలిగా పరిహాసం చేస్తూ, తిడుతూ ఒక్కక్కరే అక్కడినుంచి ముందుకి సాగిపోతున్నారు. నిజానికి, వాళ్ళదగ్గర చిల్లిడబ్బుకూడా లేదు. నా జేబులో మాత్రం చిల్లర యేడణాలున్నాయి. అవి తీసి యూదుబాలుని చేతిలో పెట్టేను. వాటిని తీసికొంటూ ఆనందంతో 'అభినందనాలు' అని, యింటికి పోడానికి వెనక తిరిగేడు. వాడి వీపుమీద చొక్కా అంటుకుపోయి, నల్లటి డాగులతో వుంది.

“అబ్బాయ్! ఆగు! నడ్డిమీద ఆ డాగులేమిటి?” అని అప్రయత్నంగానే కేకేసేను.

వాడూ ఆగి, వెనుక తిరిగి నిదానంగా నా కళ్ళలోకి చూస్తూ, చిరునవ్వుతో అన్నాడు :

“నానడ్డిమీదేనా? మొన్న తిరునాళ్ళలో మొగ్గలేస్తూ నేనూ, మానాన్నా పైనుంచి క్రిందికి పడిపోయేం. గాయాలు తగిలేయి. నాదెబ్బలు చాలవరకు మానేయి, కాని మానాన్న యింకా మంచం మీదే వున్నాడు.”

నేను దగ్గరికి వెళ్ళి వాడిచొక్కా పైకెత్తేను. ఎడంభుజం మీదినుంచి తుంటివరకూ చీరుకుపోయి వుంది. గాయం మాను పట్టినా యింక పచ్చిగానేవుంది. మొగ్గలువేస్తూన్నప్పుడు చిక్కి, గాయం రేగి, రక్తం పైకి చిందింది.

“అబ్బే! ఆట్టే బాధగా లేదు. కొంచెం జిలా, నొప్పి వుందంతే!” అన్నాడా పిల్లవాడు, చిరునవ్వుతో.

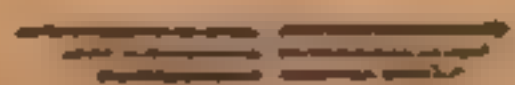

నానోట మాటరాలేదు. మూగగానే నిల్చునిపోయేను. వాడు ధైర్యంగా, వీరునిలా నాయెదుట నిల్చుని నా కళ్ళలోకి చూస్తూ, ఆరిందాలాగ, గంభీరంగా చెప్ప నారంభించేడు.

“నా సొట్టకోసం యీ ఫీల్డు చేస్తున్నానని అనుకున్నారు గదూ? అది సరి కాదు. మా నాన్నకోసం చేస్తున్నా. ఇంట్లో తిండిలేదు. చేత దమ్మిడిలేదు. మానాన్న గాయాలతో మంచం పట్టివున్నాడు. అందుచేత నేను సంపాదించక తీరదు. మేము యూదులం గనుక అందరూ మమ్మల్ని చూసి అసహ్యించు కొనేవారే, బాధించేవారే. మీ దయకి నమస్కారం. వెడతా నండి. సెలవు.”

చకచకా హుషారుగా మాట్లాడుతూ, గిరజాలతో అందంగావున్న తల వంచి నాకు నమస్కారం చేసి, త్వరగా నడిచి వెళ్ళిపోయేడు. ఆ ధీరయూదుబాలుని మీదినుంచి నా చూపులు తిరిగి రానంటున్నాయి. కాని చుట్టూ వున్న యిల్లన్నీ నిశ్శబ్దంగా వానినైపు గాజుకళ్ళతో నిష్కరుణంగా, నిర్లక్ష్యంగా చూస్తున్నాయి.

ఈ కథైతే చాల సాధారణమైనదే. కాని, తరువాత నాజీవితపు కష్టదినాలన్నిటిలోనూ ఆయూదుబాలుని ధైర్యాన్నీ ఓరిమినీ జ్ఞప్తికి దెచ్చుకుని, హృదయాన్ని ఆశతో నింపుకొనే వాణి.

ఆ రా ధి త

ఆ మేడక్రింది గదిలో అంతా చెమ్మగా, చీకటిగా వుండేది. కిటికీకి బైట దట్టమైన యినపచిక్కం బిగించేరు. పిండ్లీ, దుమ్ము కొట్టుకున్న అద్దాల తలుపులు సూర్యరశ్మిని చూర నిచ్చేవేగావు. కిటికీ కెదురుగా యెప్పుడూ బురదతోటీ, నీటి తోటీ నిండిన ఖాళీస్థలం. ఆగదిలో మేము యిర్పి ఆరుగురం, సజీవయంత్రాల్లా తెల్లవారింది మొదలు రాత్రి పడేదాకా విరామం లేకండా దినానికి పదానుగు గంటలు పనిచేసేవాళ్ళం. గోధుమపిండి కలపడం, ముద్దలు చేయడం, మర్చించడం, రొట్టెలు—బిస్కట్లు చేయడం, కాల్చడం, — రోజంతా, ప్రతి దినం యిదే పని.

వీధిన పోయే ముప్పివాళ్ళకీ నిరుద్యోగ కార్మికులకీ రొట్టెలు—బిస్కట్లు పడేస్తామేమో నని మా యజమాని కిటికీకి దట్టమైన యినపచిక్కం బిగించి, సందులేకండా చేసేడు.

యజమాని మమ్మల్నెప్పుడూ నెడవా! కుంకా! లంజ కొడకా! అనే పిలిచేవాడు. మా భోజనంలలోనికి మాంసానికి బదులు చాకపారుగా దొరికే సగం కుళ్ళిన ప్రేగులే వుండకే యించి యిచ్చేవాడు. పొగచూరి, బూజుస్వ్విిన కప్పు క్రింద, ఆ రాలిగోడలనడుచు పనిచేయడానికి మాకు ఊపిరి తిరిగేదే కాదు. మా జీవితాలు యెంతో భారంగా, నిస్సారంగా గడుస్తూండేవి.

మాకు రాత్రి మకాంకూడా ఆ రాతిగదే. బడలిక తీరకుండానే, నిద్దురబద్ధకంకో వుదయం ఐదుగంటలకే లేచేవాళ్లం. ఇంకా ఆరూ కొట్టకముందే నిర్జీవంగా, ఉదాసీనంగా బల్లలమీదు కూర్చుని, రాత్రి కలిపివుంచిన పిండిమద్దను మర్చించడం, మోత్తడం ప్రారంభించే వాళ్ళం. పిండిని రొట్టెలూ, బిస్కట్లూ క్రింద చేయడం, గట్టిపడినప్పు డాపిండిని పిసికి మర్చించడం, - రోజంతా అవిరామంగా యిదే పని. టీ కెటిల్ హో నీరు మరుగుతూ శబ్దం చేస్తూ వుండేది. బిస్కట్లు కాల్చేవాడి అట్లకాడ పెనంమీద 'కిరకిర' మని రోజంతా అంటూనే వుండేది.

తెల్లవారింది మొదలు రాత్రి అయేదాకా రొట్టెల పోయ్యి మండుతూంటుంది. దాన్ని రావణాసురుడికాష్టం అనే చెప్పొచ్చు. మంటలు నాలుకలు చాచుకొని పైకి లేస్తూంటే, వాటి నీడలు గదిగోడలమీద ఆడుతూ మమ్మల్ని నెక్కిరిస్తూన్నట్లుండీవి ! కథల్లో చెప్పకొనే రాక్షసుని తలలాగ పోయ్యి మంటలు కక్కుతూ, వేడిగాలి వదులుతూ నల్లటి గాలి కన్నాలగుండా విరామంలేని మాషనిని తనిఖీ చేస్తున్నట్లుండీది. గాలికన్నాలు రెండూ రాక్షసుని నేత్రద్వయంలాగ అల్పమాన పులమైన మమ్మల్ని విసుగ్గానూ, నిరసనగానూ చూస్తూన్నట్లుండీ, మాకు భయం గొల్పేవి.

గదంతా, క్రిందా మీదా పిండి దుమ్ము; నేలమీదంతా మాకాలి బూట్లకో వచ్చిపడిన బురద; మండే పోయ్యివల్ల

వేడెక్క ఉక్కిరి బిక్కిరి చేసే గాలి; వశ్యంతా చెమటతో జిడ్డోడుతూ బల్లకి అటు తొమ్మండుగురం, యిటు తొమ్మండు గురం యెదురెదురుగా కూర్చుని, యంత్రాల్లాగ చేతులు కదుపుతూంటే 'కాలప్రవాహం స్థంభించిందా!' అనిపించేది. మాపనిలో మార్పు లేకపోవడంవల్ల అసలు ఆలోచించాల్సిన పనేలేదు. విసుగు పుట్టించే యీ పనికి అలవాటుపడిన మా అవయవాలు, వాటంతటవే పని చేసుకుపోయాయి.

మాలో ప్రతి ఒక్కరినీ మిగిలిన వాళ్ళని గురించి తుణ్ణంగా తెలుసును. నిత్యమూ గంటలకొద్దీ యెదురెదురుగా కూర్చుని, ఎదటవాళ్ళు చేసే ప్రతి పని చూస్తూ, ఆడే ప్రతి మాటా వింటూండడంవల్ల ఒక్క-క్కడికి మొహంమీద ఎన్ని ముడతలున్నాయో, వాడు మరుక్షణంలో యేం చేస్తాడో, అన్నీ కొట్టినపిండే. కొద్దిరోజుల్లోనే మాకు మాట్లాడాల్సిన అవసరంకూడా కనిపించడం మానేసింది. రోజూ విషయాలేం దొరుకుతాయి గనక మాబోటి భానిసలకి! ఎప్పుడైనా పేచీలు వచ్చినప్పుడు తప్ప మిగతాసమయాల్లో చూసంగానే వుండి వాళ్ళం. కాని, తన స్నేహితులతో, తోటివాళ్ళతో అస్తమానం పేచీ తెవరికి వస్తాయి! మేం ఎప్పుడూ యెదుటివాడిలో తప్పులు యెంచేవాళ్ళమేకాదు. అదీగాక పనితో సగం 'చచ్చి, నిర్జీవయంత్రాల్లావున్న మాకు యితరుల్లో తప్పులెంచే శక్తి, అనకాశమూకూడా లేవు. మాట్లాడాల్సిన విషయాలన్నీ అయి పోయి, యింకేం లేకుండా విపోయినపుడు నిశ్శబ్దం యెంతో

భయంకరంగా వుంటుంది. అసలు సంభాషణే మొదలుపెట్టిని వాళ్ళ కైతే నిశ్శబ్దత అంత భయంకరంగానూ, బాధాకరంగానూ తోచదు.

ఒక్క-క్కపుడు నిశ్శబ్దతంటే భయం వుట్టింది. ఎవడో ఒకడు అలిసిపోయిన గుర్రంలాగ ఒగరుస్తూ, నిట్టూర్చేవాడు. ఇంకొకరు తన మధురస్వరంతో, హృదయబాధను మరపించే గీతాన్ని అందుకొనేవాడు; కాని శీతకాలపు ధూసరాకాశం క్రింద మైదానంలోని చిరుకులమంట క్రమంగా సన్నగిలినట్లుగా ఆ సన్నని పాటకూడా గదిలోని సాంద్రవాతావరణంలో క్రిమంగా తగ్గుతూ, చివరకి ఆగిపోయింది.

ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చినట్లుగా మరొకడు ఆపాటనే అందుకునేవాడు. ఆ రెండు గొంతులూ కలవడంతో జాలిగా గీతం సాగిపోయింది. ఆ చీకటికోణంలో తరుక్కుని మెరిసిన ట్లసిపిం చేది, యీ పాట. అందరం గొంతెత్తి పాటలో కలిసేవాళ్ళం. పాట సముద్రపు హోరుతో, తరంగాలుగా లేస్తూ, పడుతూ, ముందుకుకుతూ సాగిపోయింది. ఆ చీకటి గది వెలుతురుతో సిండినట్లుగా, గోడలు విశాలంగా జరిగినట్లుగా అనిపించేది. ఇరవై ఆరు మగగొంతులు కలిపి పాడుతూంటే గదంతా నిండిపోయి, ఆ మేడనంతా ఊపేసేది. మా బానిసహృదయాల్లో అనిర్వచనీయమైన మధురబాధ కలిగించి, పూర్వస్మృత్యుల్ని కలిగించి, పాతగాయాల్ని రేపి, మైమరపించగల శక్తి గలదా పాట !

హఠాత్తుగా మధ్యలో యెవరో ఒకరు తమ పాట నాపి, యితరుల పాటను వింటూ కాస్తేపు పూరుకుని, మళ్ళీ పాట నందుకొనేవారు. ఇంకోడు బాధపడుతూన్నట్లుగా మూలిగి, కళ్ళిమూసుకుని పాటవింటూ, కాంతిమయమైన మరో నూతన లోకాన్నది చూపిస్తూ, తానాలోకంలో సంచరిస్తూన్నట్లుగా, భావిస్తూ, అనుభూతి నొందేవాడు.

అంతలో పొయిలోని మంట గప్పుమని పైకి లేచేది; రోట్టలు కాల్చేవాని షోవేల్ యినపపెనం మీద 'టకటక' మనేది. టీ కెటిల్లోని నీరు ఝంఝం! మని మసలేది. మంటల నీడలు వెక్కిరిస్తూన్నట్లు గోడమీద నాట్యం చేసేవి. మేము మాత్రం యేదీ పట్టించుకోకండా మా మూగత వేదనను, నాను భూతి దూరమైన హృదయావేదనను, కష్టమయమైన జీవిత భారాన్నీ గూర్చిన పాటలో తన్మయత్వం పొందేవాళ్ళం.

ఇదీ మా జీవితపు గమనం. ఇరవై అరుగురం మానవులం ఆ రాతిగోడలమధ్య, గోరీలాంటి ఆ నేలకొట్టులో రోజంతా చెమటోడ్చి పనిచేసేవాళ్ళం. మాపని చాల కష్టమైందే. పైనున్న మూడు అంతస్తుల్నీ మా భుజాలమీదే మోస్తూన్నామా అని పించే దొక్కొక్కప్పుడు.

ఈ నిరంతర కష్టాలనుంచి మనమాత్రం సుఖాన్ని చేచేవి మా పాటలేగాదు. అంధకారంలో సూర్యకిరణంలాగ మరో నస్తువుకూడా మాకు లభించింది. ఆ నస్తువును మనసారా ప్రేమించి, ఆరాధించే వాళ్ళమంటే ఆశ్చర్యమేముంది?

మా ఆరాధ్య వస్తువేదో చెప్పనా?

ఆ మేడ రెండో అంతస్తులో బంగారు జరీపని చేసేవాని కొట్టువుంది. అందులో బుటేదారీ పనిచేసే యువతు లెందరో వుంటారు. వాళ్లలో 'టాన్యా' అనే పదహారేళ్ల పడుచు ఒకతే వుండీది. ఆమె ప్రతీదినం వుదయమే పనిలోకి నెళ్లేముందు మమ్మల్ని పలకరించేది.

మా కొట్టుకి అద్దాల తలుపు టుండీవని చెప్పేనుగదూ? ప్రతీఉదయం ఆ తలుపులనద్ద అప్పుడే వికసించిన గులాబీలాంటి తన ముఖాన్ని ఒత్తి, వినీలనేత్రాలతో నవ్వులొలికిస్తూ, మృదువైన కంఠంతో, విస్పష్టంగా కేకేసేది:

“ఏమయ్యా! చిన్నిబుడీలూ! నాకేం బిస్కట్లులేవూ?”

ఈ పిలుపుకోసమే యెదురు చూస్తూన్నట్లుగా అందరం అటునైపే తిరిగే వాళ్ళం. మధురంగా నవ్వు లొలుకుతూన్న టాన్యా చిన్నిముఖాన్ని చూసేటప్పటికి మా అందరి హృదయాల్నూ ఆనందంతో సిండిపోయింది. తలుపుటద్దానికి ఒత్తుకున్న చిన్నముక్కు, సగం తెరచిన యెర్రటి పెదవులమధ్య తెల్లని పలువరసా, అమాయకమైన నీలికళ్లు మా చూపులకి విందుగా వుండీవి. ఒకరొకరు తోసుకుంటూ టాన్యాకి తలుపు తెరవడానికి పరుగెత్తేవాళ్లం. ఆమె లోని కడుగుపెట్టి, జీరాడే గానుకుచ్చెళ్లు చేతుల్లో పెకెత్తి పట్టుకుని, తల ఓరగా నంచి, చిరునవ్వుతూ నిల్చునేది. చిక్కటి తలకట్టు భుజాలమీదుగా రొమ్మలమీద పడి కదలుచూంటే, మేమందరం వికృతంగా

దుమ్ముకొట్టుకుని వున్న తలలు నంచి ఆ దేవీమూర్తికి స్వాగత మిచ్చేవాళ్ళం. ఆమెకోసమే ప్రత్యేకించి దాచుకున్న భావాల్ని బహుజాగ్రతగా యెంచిన మృదువైన మాటలతో నెల్లడించే వాళ్ళం. ఆమెతో మాసంభాషణ యెంతో సౌమ్యంగావుండేది. అసలే మోటు అయిన మా గొంతుకలకు మాన్దవం వచ్చేది. ఇంత యెందుకు? ఆమె రాక మా అందరిలోనూ బ్రహ్మాండ మైన మార్పు దెచ్చేది. బిస్కట్లు కాల్చేవాడు పెనం మీది నుంచి దోరగా కాలిన తాజాబిస్కట్లు తీసి, ఆమె నొడిలో వేసేవాడు.

“టాన్యా! త్వరగా నెల్లిపో! యజమాని చూసేడంటే వూరుకోడు.” అని ప్రతీసారీ హెచ్చరించేవాళ్ళం.

ఆమె నిర్లక్ష్యంగా నవ్వేసేది.

“అయ్యో! పిచ్చిపైదీలూ! నెల్లిపోతాలే.” అని, మెల్లిగా అడుగులేస్తూ, చుంచులా నిశ్శబ్దంగా నెల్లిపోయింది, టాన్యా.

ఆమె నెల్లిపోయిన చాలాసేపటివరకూ ఆమెని గురించే కులాసాగా మాట్లాడుకునేవాళ్ళం. ఆ మాటల్లోకూడా కొత్త వేమీలేవు. చర్చితచర్చణంగా రోజూ అవే మాటలు. మాలో కాని, ఆమెలో కాని ఏం మార్పుంది కనక, మా మాటల్లో మార్పు రాడానికి?

పరిసరాల్లోనూ, పరిస్థితుల్లోనూ యేమార్పాలేకుండా జీవించడం యెంతో దుర్భరంగానూ, భయంకరంగానూ వుంటుంది. ఆపరిస్థితుల్లో జీవించేవాని బ్రతుకు బద్దలుకాకుంటే

కాలం గడుస్తూన్న కొద్ది వానికది మరీ దుర్భరంగానూ, పీడకల
గానూ పరిణమించక తప్పదు. కాలం గడవడాని కని మాలో
మేము తరుచుగా స్త్రీలను గురించికూడా మాట్లాడుకోడంకప్పు.
ఐతే ఆమాటలు మాకే ఒక్కక్కప్పుడు అసహ్యంగా పోవేవి.
నూకు పరిచితలైన స్త్రీలకూడా అంతగా గౌరవం కలవాళ్ళు
కారులేండి. కాని టాన్యానిగురించి మాట్లాడుకునే టప్పుడు
ఒక్క చెడ్డమాటేనా రానిచ్చేవాళ్ళం కాదు. మాలో యెవరూ
ఆమెని తాకడానికేనా ప్రయత్నించలేదు. ఆమెతో చనువు
తీసికొని సరసంకూడా యెవరం ఆడేవాళ్ళం కాదు. ఇంతకీ
యివన్నీ జరగడానికి ఆమె మాదగ్గర ఆట్టేసేపుండేదేకాదు.
ఆకాశం నుండి జారే ఉల్కలా ప్రత్యక్షమై, మరుక్షణంలో
మాయమయేది. అదీ కారణం కాకపోవే, నిర్మలసౌందర్యమే
మాలోకూడా మర్యాదను కలిగించిందేమో !

టాన్యా యెంతో అందంగా వుండేది. వెన్ను విరిగే
బానిసచాకరీ మమ్మల్ని స్వీకరించగానూ, పశువులుగానూ చేసినా,
మేమూ మనుష్యులమే. ఇతర మానవు లందరికివలెనే మాకూ
ప్రేమించడానికి ఒక వ్యక్తి కావాలి. ఎవరినీ ప్రేమించకండా
మేమూ వుండలేము. ఆమెకంటే మంచివాళ్ళనీ, అందమైన
వాళ్ళనీ మేమెరుగం. ఆమెగాక యింకెవరూ మమ్మల్ని పలక
రించినవాళ్ళు లేరు. ఆ మేడలో యెందరో స్త్రీపురుషులున్నా,
మేము టాన్యానే ఆపురాలుగా. ఆత్మీయబంధువుగా చూసు
కునీ వాళ్ళం. మేమిచ్చే బిచ్చాల్లోనే బతుకుతూన్నదానిగా,

మాలోనే ఒక తెగా భావించి, ఆమెకు విస్కర్తులిచ్చే బాధ్యతను రోజువారీగా పంచుకున్నాం ! మా ఆరాధ్యదైవానికి అర్పించుకునే నిత్యనైవేద్యం కంటే పవిత్రమైన విధిగా తయారై కూర్చుందీ అలవాటు. రోజురోజుకూ ఆమెపై మా అభిమానం బలపడుతూ రావడంతో కొట్టెలూ, విస్కర్తులతోబాటు ఆమె అడగకుండానే మా సలహాల్ని కూడా యిచ్చేవాళ్లం. ఇంకా వెచ్చగా వెండే దుస్తులు వేసుకోమనీ, మేడమెట్లు మెల్లిగా యెక్కమనీ, కట్టెలు కొంచెం కొంచెంగానే ముయ్యమనీ,— యిత్యాది. అంతకంటే ఏమున్నాయి లేండి. టాన్యా మా సలహాల్ని చిరుసవ్వుతో వినేదేకాని ఆచరించేదికాదు. ఆమె మా అమూల్యమైన సలహాల్ని ఆచరణలో పెట్టలేదే అని మేము విచారించనూలేదు. ఆమెను మేమెంతగా ప్రేమిస్తూన్నామో చూపడమే మా ఆశయం.

ఆమె మా సహాయాన్ని తరుచుగా కోరుతూండేది. బరువుగానున్న స్టోర్సుతలుపు తెరవమనో కట్టెలు కొట్టిపెట్టమనో; ఆమె అడిగిందే పడవుగా ఆపనులన్నీ సంతోషంగా, సగర్వంగా చేసిపెట్టేవాళ్లం. కాని మాలో యెవరైనా తన చిరిగినచొక్కా కాస్త కుట్టిపెట్టమంటే ఆమె అసహ్యంతో నవ్వుతూ,—

“ఇంకేం కోరికల్లేవూ ? బలే వాడివే !” అనీది.

అటువంటి కోరిక వెలిబుచ్చిన ఆ విష్ణురపు వ్యక్తిని మేమంతా కలిసి వేళాకోళం చేసేవాళ్లం. ఆమెను మా కేమీ

సాయం చేయమని ఎప్పుడూ అడగలేదు. మేము ఆమెను ప్రేమించేం. అంతే. అంతా అందులోనే యిమిడిస్తుంది. పురుషుడైనా ఒకరిని ప్రేమించకుండా వుండలేడు. మేము టాన్యాను ప్రేమించక తప్పదు. మూకు ప్రేమాస్పదు లింకెన్వరూలేరు.

ఎప్పుడైనా మాలో ఒకడు వున్నట్టుండి అనేవాడు :

“మనం టాన్యాను గురించి యింత తాపత్రయ పడుతూన్నా మెందుకు ? ఆమెలో ఏముందని ?.....?”

అందరం వాడిమీద విరుచుకు పడివాళ్లం. అంజే, వాడినోరు మూతబడిది. మా ప్రేమకు ఏదో ఒక ఆధారం వుండితీరాలి. మాకు టాన్యాలోనే ఆ ఆధారం దొరికింది. మేము ఆమెని మా ప్రేమకీ, శ్రద్ధాభక్తులకీ నిధానంగా చేసుకున్నాం. మా యిరవై ఆరుగురు బానిసలకూ ఆమె పవిత్రవ్యక్తి. ఎవడు వ్యతిరేకంగా మాట్లాడినా మాకు శత్రువే. నిజానికి టాన్యా మంచిది గాకపోవచ్చు. కాని యిరవై ఆరుగురుకీ ప్రేమాస్పద మైన వ్యక్తిని యితరులందరూ కూడా ప్రేమించాల్సిందేనని మా పూహ. లేకపోతే పూరుకోలేం.

*

*

*

*

*

మా యజమానికి బిస్కల్లు దుకాణమేగాక మరో మిఠాయికొట్టుకూడా వుంది. అదీ ఆ మేడ క్రిందిభాగంలోనే మా చీకటికొట్టుకి ప్రక్కనే వుంది. దానికి మాకూ మధ్య నొక

గోడేఅడ్డు. మిఠాయిలు చేసే పనివాళ్లు నలుగురుండేవారు. వాళ్లెప్పుడూ మాచాయలకే వచ్చివాళ్ళుకారు. మాపనికంటె తమపని గొప్పదనీ, అంచేత మాకంటె తాము అధికులమనీ వాళ్ళ వుద్దేశ్యం. ఎప్పుడైనా పెరటి ఆవరణలో తారసిల్లినప్పుడు మా పైపు నిర్లక్ష్యంగా చూస్తూ, తిరస్కారపూర్వకంగా నవ్వేవాళ్ళు! వాళ్ల దుకాణంలోకి మళ్ళున్నవన్నీ వెళ్లవద్దని యజమాని హుక్కుం. ఖరీదైన మిఠాయిలూ అవీ మేము దొంగిలిస్తామని అతని భయం. మిఠాయిపనివాళ్లని చూస్తే మాకు అసూయగా వుండేది. బౌను ! అది సహజమే కదూ? వాళ్లపని తేలిక, కూలి యెక్కువ ! వాళ్ళకి మంచి తిండి పెడతారు; వాళ్ళు పని చేసేగది కొంచెం విశాలంగానూ, నెలుతురుగానూ కూడా వుంది; వాళ్ళ బట్టలు శుభ్రంగానూ, శరీరాలు ఆరోగ్యం గానూ వుంటాయి ! ఇన్ని తేడాలుంటే మా అసూయకు కారణం వుందంటారా ? మేం పిండికొట్టుకుని, చీకటిగా, తేమగావున్న గదిలో పనిచేయాలి; వెన్ను విరిగే బండచాక్లీ; అందరం పాలిపోయినట్లుండేవాళ్ళం; మాలో ముగ్గురికి సుఖరోగాలు, ఒకడికి పక్షవాతం, చాలమందికి చర్మరోగాలూ వున్నాయి. సెలవురోజుల్లోనూ, విశ్రాంతి సమయాల్లోనూ వాళ్ళు మంచి దుస్తులూ, బూట్లూ వేసుకుని తిరిగేవాళ్ళు. యిద్దరిదగ్గర చేతి హార్మోనియంలుకూడా వున్నాయి ! పట్టణంలోనూ, పార్కుల్లోనూ మిఠాన్లు కొట్టివాళ్ళు. మురికి గుడ్డలతోటీ, మాసికల

బూట్లతోటి అసహ్యంగావున్న మమ్మల్ని పోలీసువాళ్ళు పార్కులోకి రానిచ్చే వారే కాదు. ఇన్ని భేదాలున్నాక వాళ్ళు మేమూ సమానఫాయాలో, స్నేహంగా వుండడాని కేమైనా అవకాశం వుందంటారా?

మిథాయి కొట్టులో పనిచేసే మేస్త్రీ తప్పతాగుతూంటాడు. యజమాని వాణ్ణి తీసేసి, యింకో కొత్తవాణ్ణి పనిలో పెట్టేడు. వాడు పూర్వం పటాలంలో పనిచేసినవాడు. ఆసోల్జరు కొంచెం పోకిల్లా. సిల్లుచొక్కా తొడుక్కుని, జేబుగడియారం, బంగారు గొలుసూ పెట్టుకుంటాడుట. ఆపోకిల్లాగాడిని ఓమాటు చూద్దామని మావాళ్ళు అస్తమానూ వసారాలోకి పరుగెట్టే వాళ్ళు. కాని, వాడంతటవాడే ఓరోజున మాదుకాణంలోకి వచ్చేడు. కాలితో తలుపునెట్టి, లోపలికి వచ్చి గుమ్మంలో నిల్చునే మమ్మల్ని పలకరించేడు :

“వందనాలు ! వందనాలు ! నేస్తాలూ ! మీపని బంగారం గానూ. అస్తమానం పనేనటయ్యా !”

మంచులాంటి చల్లనిగాలి లోపలికి వచ్చి, పొగలా వాడి కాళ్ళ చుట్టూ అలుముకుంది. మెలేసిన మీసాలక్రిందినుంచి పచ్చటి పళ్ళు కనిపించేలా యికిలించి, మాఅందరికేసీ చాలనగా చూస్తూ నిల్చున్నాడు. వాడికోటు నిజంగా చాలా ఖరీదైనదే! నీలిరంగు పువ్వులూ, యెర్రటి బొత్తాలూ దానిమీద కుట్టి వున్నాయి. జేబులో గడియారం, గొలుసూ కూడా వున్నాయి!

వాడు మాంచిబలంగా, పొడుగ్గా, చూడ్డానికి బాగా
వున్నాడు; కళ్ళు స్నేహాన్ని సూచిస్తున్నాయి. శుభ్రమైన
తెల్లటిటోపీ, నత్తిమీస; పొడుగాటి అంగీ క్రిందినుంచి నల్లటి
బూట్లు మెరుస్తూ, అందంగా వున్నాయి.

“తలుపుముయ్యి!” అని మర్యాదగానే కేకేసేడు,
మా మేస్త్రీ. అతడు సావధానంగా తలుపువేసి, మాదగ్గిరికి
వచ్చి, యజమాని సమాచారం అడుగుతూంటే, మే మందరం
యేకగ్రీవంగానే జవాబిచ్చేం. యజమాని వత్తి కసాయివాడనీ.
దొంగవెధవనీ, బానిసవ్యాపారనీ, — ఇం తెందుకూ, యజమాన్ని
గురించి యేం చెప్పాలో అవన్నీ యేకరువుపెట్టేం. మేం అన్న
మాటలన్నీ పుస్తకాల్లో రాయడానికి యెవరూ ఒప్పుకోరు.
మా మాటలన్నీ వింటూ, సావధానంగా మీసం మెలి
త్రిప్పుతూ, అమాయకంగా చూస్తూనే, హఠాత్తుగా అడిగేడు:

‘ఇక్కడ చాలమంది పడుచు లున్నట్టున్నారే?’

మాలో కొందరు యేమీ యెరగనట్లు చప్పరించి
వూరుకున్నారు. మరికొందరు క్రేగంట చూస్తూ, చిరునవ్వు
నవ్వేరు. ఒకడు మాత్రం అన్నాడు, —

“మేడమీదకొట్టులో తొవ్వండుగురు పనిచేస్తూన్నారు.”

“వాళ్ళు మీరు బాగా వుసయోగ పడుతున్నారా?”

అన్నాడు సోబ్బు కన్నుకొడుతూ.

వాడిప్రశ్న కొంచెం యిబ్బందిగా వున్నా, అందరం నవ్వేసేం. 'మేమూ యీవిషయాల్లో గ్రంథసాంగులమే' నని వాడికి తెలియజెప్పాలని మాలో చాలామందికి కోరిక వుంది గాని అది మనస్సుల్లోనే వుండిపోయింది. ఒక్కడూ అందుకు సాహసించలేదు. ఇంతలోనే మాలో ఒకడు మెల్లిగా సమర్థనగా, -

“మేం అటువంటివాళ్ళం గాము!” అన్నాడు.

“ఔను! అవి మీకేం సచ్చతాయి!” స్టోల్టరు మమ్మల్ని పరకాయించి చూస్తూన్నాడు.

“మీరు సరైన మగాళ్ళుకారు. మీలో అటువంటిచేవ వున్నట్లు కనిపించదు. ఆడాళ్ళు చొరవగా వున్నవాళ్ళంటే యిష్టపడతారు! మీలాంటివాళ్ళు ఏం ఆసతారు, వాళ్ళకి? బలమైన, ఘట్టిశరీరం కోరతారు, వాళ్ళు. ఆడాళ్ళకంతా టిప్ టాప్ గా వుంటేగాని నచ్చదు! ఇల్లాంటి కండపుష్టిగల దండ చూసేరంటే వదులుతారా!”

అంటూ కుడిచేయ్యి జాపి, చొక్కా పైకి మడిచి, తెల్లగా, బలంగా కండలుదీరి, రాగివెంటుకలతో నిగనిగలాడే చేతిని చూపించేడు.

“తొడలు, గుండెలు, - అన్ని బలంగా వుండాలి. ఎప్పుడూ సరికొత్త ఫాషన్ గా నీటుగా తయారవాలి. చూసేటప్పటికే నచ్చేలా వుండాలి. ఆడాళ్ళంతా నేనంటే పైపైస పడతారు. నేను వాళ్ళని పిలవను, చివరకి పైగకూడా చెయ్యను.

ఒక్కక్కసారి నలుగురైదుగురు కూడా నానెంట బడు తూంటారు.”

వా డక్కడున్న పిండిబస్తామీద కూర్చుని, స్త్రీలు తన్నెలా ప్రేమిస్తారో, తాను వాళ్ళతో యెంత చనువుగా వుంటాడో చెప్తుంటా చాలసేపున్నాడు. తరువాత సావధానంగా లేచి, తలుపు తీసికొని వెళ్ళిపోయేడు. తలుపు మూసేసి, చాల సేపటివరకూ వాడిమాటల్ని వాళ్ళ గురించి ఆలోచిస్తూ మానంగా కూర్చుని పోయేము. ఉన్నట్లుండి అందరం ఒక్కసారే మాట్లాడ నారంభించేం. వా డంటే మా అందరికీ నచ్చిందని మా సంభాషణలో వెల్లడయింది. వాడెంత మంచివాడు ! నన్ను ముట్టుకోకోయ్ ! అని వుండకండా, తనంతటనే నచ్చి పలకరించి, బాతాఖానీ వేసిపోయేడు. ఇంతవరకూ మరెవ్వరూ మాతో యింత స్నేహంగా మనసిచ్చి మాట్లాడినవాడే లేడు ! మేడమీద పనిచేసే యువతులందరిమీదా వాడు విజయం సాధిస్తాడు. వాళ్ళా ! ఆ ఆడాళ్ళ కెంతపొగరు ! ఎప్పుడైనా వసారాలోగాని, పెరట్లోగాని తారసిల్లితే మమ్మల్ని ఎంత తిరస్కారంగా చూసేవాళ్ళు ! మేం అక్కడ యెదుట లేనట్లే, మేము వట్టి పనికిమాలిన బొమ్మలమైనట్లే చూసేవాళ్ళు ! వాళ్ళు మమ్మల్ని అంత నిరసనగా చూసినా, మేముమాత్రం వాళ్ళని మెచ్చుకోకుండా వుండలేక పోయేవాళ్ళం. వాళ్ళు శీతాకాలంలో చక్కటి ఉన్నికోట్లూ, అందమైన నెచ్చటి టోపీలూ ధరించేవాళ్ళు; వేసవిలో పల్చనిగానులు తొడిగి

టోప్స్కో పువ్వులగుత్తు లలంకరించుకునేవాళ్ళు. నీటుగా, అందంగా నుండే ఆ యువతుల్ని మెచ్చుకోకండా యెట్లావుండ గలమో చెప్పండి. కాని మాలో మేము సంభాషించుకొనే టప్పుడు మాత్రం వాళ్ళనిగూర్చి మేమనుకొనే మాటలేగనక వాళ్ళు వింటే సిగ్గుతోటి, అభిమానంతోటి చావాల్సిందే !

“వాడు మన టాన్యాని పట్టెయ్యడుకదా ? కొంపతీసి !” అన్నాడు మా మేస్త్రీ ఎంతో ఆదుర్దాగా.

ఆ మాటలు మమ్మల్ని గాభరా పెట్టేయి. ఎవరూ మాటాడలేదు. వీడిమాటలసందడిలో టాన్యానే మరిచిపోయేం.

మాలో కొందరు టాన్యా అంతటి నీచానికి ఒడబడ దన్నారు; మరికొందరు ఆమె వాణ్ణి తిరస్కరించలేదేమోనని సందేహించేరు; మిగతావాళ్ళు టాన్యాని వాడు నెంటాడుతే దేహశుద్ధి చేయాల్సిందే నన్నారు. చివరకి మా చర్చకి పర్యవసానంగా సోజ్జర్నీ, టాన్యానీ కనిపెట్టి వుండాలనీ, టాన్యాను వాడి విషయంలో హెచ్చరించాలనీ నిశ్చయానికి వచ్చేం.

నాలుగు వారాలు గడిచేయి. ఈలోగా సోజ్జరు మిఠాయిలు వండడం, జరీపని చేసే యువతులతో షికార్లు కొట్టడం, అప్పుడప్పుడు మా దగ్గరకి వచ్చి కూర్చుని మీసం మెలేస్తూ, తమకంతో పెదవులు చప్పరిస్తూ, బాతాఖానీ వేయడం చేస్తూండేవాడు. స్త్రీల విషయంలో తన విజయాల్ని గూర్చి మాతో మళ్ళీ వాడెత్తేవాడేగాదు.

టాన్యా ప్రతీదినం ఉదయం మామూలుగా వస్తూనే వుంది. మాతోటి మామూలుగానే ఉల్లాసంగా, చనువుగా సంభాషించి బిస్కట్లు పట్టుకుని వెళ్ళిపోయేది. ఒకటి రెండు సార్లు ఆమెతో సోల్జరు ప్రసంగం తెస్తే, వాణ్ణి పరిహాసంచేస్తూ 'చూపులగొడ్డు' 'తిరుగుడు గుడ్ల గిత్తి' అనీ తిట్టి దిగబార పోసింది. దానితో మా మనస్సులు కుదుటబడ్డాయి. జరీపని యువతులు వాడితో యెల్లా తిరుగుతున్నారో చూసేక, టాన్యా అంటే మాకు శౌరవప్రేమ లభికం అయ్యేది. ఆమె ప్రవర్తన మా అందరి శౌరవాన్నీ కూడా హెచ్చించినట్లనిపించింది. మేమూ ఆమె ననుకరించే సోల్జరును లెక్కచేయకండా మాట్లాడే వాళ్లం. టాన్యా మాకు ప్రియతమమైనదై, ఆరాధ్య దైవమయింది. ప్రతీదినం వుదయమే ఆమెకు ఎంతో ప్రీతితో నిత్యనై వేద్యం సమర్పించుకొనే వాళ్లం.

ఇట్లావుండగా ఓ రోజున సోల్జరు మాదగ్గరికి వచ్చేడు. ఆరోజున కాస్త డోసుమీద వచ్చేడేమో అదేపనిగా నవ్వు తూన్నాడు. నవ్వేందుకని అడిగినమీదట వాగనారంభించేడు.

“వాల్గిద్దరూలేరూ, లిడ్కా, గ్రిష్కా, - వాళ్ళు నిన్న నాకోసం రామరావణయుద్ధం చేసేరు; వాళ్ళు కలియబడి రచ్చ కోడం చూసితీరాలి! హ్లా! హ్లా! ఒకతె గెండ్తోదాన్ని జుట్టి పట్టుకుని, వరండాలో క్రిందే పడేసి, మీదెక్కి కూచుంది! హ్లా! హ్లా! హ్లా! వాళ్ళు ఒకరి మొహం ఒకరు బరుక్కుని,

ముక్కలు పీకేసేరు. చూసిన వాళ్ళు నవ్వలేక చచ్చిపోయే రంటే నమ్మండి! ఆడాళ్లు సరిగ్గా కొట్టుకోక అట్లా రక్కు కుంటారేం?”

మాట్లాడుతూనే వెళ్లి బెంచీమీద కూర్చున్నాడు. వాడి ఉల్లాసం, సంతోషం, సంతృప్తి చూస్తే కళ్ళు కుడు తూన్నాయి. కూర్చుని అదే పనిగా నవ్వుతూంటే మాకు నోట మాటలే పెగిలి రాలేదు. వాణ్ణి చూస్తే మాకు యీసారి అసహ్యం కూడా వేసింది.

“ఆడాళ్ళ విషయంలో నా అదృష్టం చూస్తే నాకే ఆశ్చర్యం! ఎందుకూ! ఒక్కసారి కన్నుకొడతానంటే! కుక్కల్లా నావెంట బడతారు! దాని రస్సా దియ్యా!”

రాగి వెంట్రుకలతో మెరుస్తూన్న తెల్లటి చేతుల్ని పైకెత్తి, మోకాళ్ళమీద చరుచుకున్నాడు. తనకు స్త్రీలు అంత సులభంగా లొంగిపోవడాన్ని గూర్చి ఎంత ఆశ్చర్యపడు తూన్నాడో వాడి కళ్ళల్లోనే ద్యోతక మవుతూంది. బలిసి, యెర్రగావున్న వాడి ముఖంలో ఆత్మసంతృప్తి, సంతోషం తాండవమాడుతున్నాయి. లాలసతో పెదవుల్ని మాటిమాటికీ నాక్కుంటూన్నాడు.

మా మేస్త్రీ కోపంగా పొడుగాటి షోనెల్తో పెనం మీద కొడుతూ, ధిక్కారంగా అన్నాడు :

“తోటకూర మొక్కలు లాగడాని కెంత కావాలి ?
చేవ వున్నవాడినైతే తాటిచెట్టు పీకు, చూస్తాం !”

“ఆఁ ! ఏమిటి ? నీ వుద్దేశం ?” ఎంతో ఆశ్చర్యంగా అడి
గేడు సోల్జరు.

“అబ్బే ! ఏం లేదులే.”

“చెప్ప ? చెప్పితిరాలి.”

“ఏంలేదు. నోరు జారిందంతే !”

“ఆగు ! అక్కడ ఆగు ! సంగతేమిటి ? తాటిచెట్టేమిటి ?
చెప్పాలి !”

మేస్త్రీ ఏమీ జవాబివ్వకుండానే షోవెల్తో బిస్కట్లు
పెనంమీద వేస్తూ, కాలిన వాటిని హడావుడిగా తీసి బైట
వేస్తూ, తన పని చూసుకుంటూన్నాడు. కుర్రాళ్ళు వేడిబిస్క
ట్లని అక్కడే దారానికి దండగా గ్రుచ్చుతూన్నారు. సోల్జరు
ప్రశ్నే మరిచిపోయినట్లు ఎవరిపని వాళ్ళు చూసుకుంటూ
న్నారు. సోల్జరులో ఆరాటం బైలుదేరింది. లేచి నిల్చుని, చెక
చెకా ఆడుతూన్న షోవెల్ తగులుతుందనేనా చూడక మేస్త్రీ
దగ్గిరికి వెళ్లేడు.

“చెప్ప. అదెవరో చెప్ప ? నన్నా ? నన్ను తిరస్క
రించే ఆడది వుందా ? అహఁ ! లేదు ! నువ్వు అల్లాంటి అవ
మానకరమైన మాటంటావా ?”

సోల్జరు నిజంగా యెంతో బాధపడుతూన్నట్లుగానే కని
పించేడు. స్త్రీలను పాడుచెయ్యగల శక్తి తప్ప వాడికింకేముంది,

గర్వపడడానికి? ఆ ఆకర్షణ గాక మరేమీ చెప్పకోదగింది లేదు, వాడిలో. దాన్ని చూసుకొనే తానూ ఒక మనిషినే అని వాడు గర్వంగా తలయెత్తుకుని తిరుగ గలుగుతున్నాడు.

ప్రపంచంలో ఒక తరహా మనుష్యులున్నారు. వాళ్ళు తమ శారీరక, హృదయదౌర్బల్యాల్నే, వ్యాధుల్నే గొప్పగా చెప్పుకుంటూ, వాటినే తమ పెన్నిధిగా భావిస్తుంటారు! ఆ దౌర్బల్యాల్నిగూర్చే బడాయి చెప్పుకుంటూ, వాటితోనే బాధపడుతూ, వాటిమీదే పితూరీలు చెప్పుకుంటూ, యితరుల దృష్టిని ఆకర్షించేందుకు యత్నిస్తుంటారు, యీ జనం. వీటి వల్లనే యితరుల సానుభూతిని పొందుతారు కూడాను. ఈజబ్బులు తప్పితే వీళ్లవద్ద చెప్పకోతగ్గ దింకేమీ వుండదు! ఈజబ్బు తొలగించండి, దాన్ని కుదర్చండి, - బస్, దానితో వాళ్ళపని ఆఖరు; తమ జీవితాధారమే, పునాదే కూలిపోయి నట్లు మధనపడతారు. కొందరు మానవుల జీవితాలెంత నిస్సారంగా వుంటాయంటే వాళ్ళు సహజంగానే తమ దౌర్బల్యాల్ని గూర్చి ఆనందపడుతూ, వాటిమీదే జీవించాల్సి వస్తుంటుంది! అదేగాదు. తరచుగా మానవుడు నిస్సారమైన పీడకలలాంటి జీవితంమీద విసిగిపోయి కూడా దుర్మార్గాలకి పూనుకుంటూంటాడు.

సోల్జరుకి యీ మాటలు చాలా అవమానకరంగా తోచేయి. ఆతడు బిగ్గరగా అరిచేడు :

“చెప్పు ! ఎవరో చెప్పు ? ఏ ?”

“చెప్పాలా ?” హఠాత్తుగా మేస్త్రీ వాడివైపు తిరిగి అడిగేడు.

“ఔను !”

“టాన్యా తెలుసుగాదా ?”

“ఆ !”

“సరే, అక్కడే, ప్రయత్నించి చూడు !”

“నేను ?”

“ఔను ! నువ్వే !”

“ఆమెనా ? అది నాకో లెక్కా ? ధూత్ !”

“చూస్తాం కదూ !”

“మీరే చూస్తారులే ! వ్హా ! వ్హా ! వ్హా !”

“ఆమె నీ మొహాన...”

“నాకో నెలరోజులు గడువు !”

“ఏం డచ్చాలు కోస్తావు, నువ్వు !”

“పోనీలే ! పదిహేనురోజులు చాలు ! ఋజువుచేస్తా !
ఎవరన్నావు ? టాన్యా ! ధూత్ !”

“సరే, పోరా ! దారిలో అడ్డంలే !”

“పదిహేనురోజులు—చాలు ! పని జరిగిపోతుంది ! ఆ !
నువ్వా...”

“బైటికి పో ! వినిపిస్తుందా !”

మేస్త్రీకి ఉన్నట్టుండి మహాకోపం వచ్చేసింది—పో వెల్ పైకెత్తి యులిపించేసరికి సోల్జరు తెర్రమొహం వేసి, తూలుతూ తప్పుకున్నాడు. మాకేసి చూస్తూ, ఒక్కక్షణం ఆగి, మెల్లిగా, కసిగా అన్నాడు.

“అహా ! అట్లాగా ! ఐతే సరే !”

ఈ పేచీ జరుగుతూన్నంతసేపూ మేము తన్నయులమై వింటూ, మానంగానే వుండిపోయేం. సోల్జరు వెళ్ళిపోగానే అందరం ఒక్కసారిగా బిగ్గరగా మాట్లాడనారంభించేం.

మాలో ఒకడు మేస్త్రీ నుద్దేశించి, అన్నాడు :

“నువ్వు చేసినపనేం బాగులేదు, పావెల్ !”

“నీ పనేదో చూసుకో !” అని క్రోధంతో అరిచేడు, మేస్త్రీ.

సోల్జరుకు బాగా సమాలం అంటిందనీ, టాన్యాకి ప్రమాదం దగ్గర్లోనే వుందనీ మేం పసికట్టేం. కాని అదే సమయంలో యింకో కుతూహలం మమ్మల్ని కాలుస్తూంది. ఏం జరుగుతుంది ? సోల్జరు మీద టాన్యా వ్యామోహపడకుండా నిలువగలుగుతుందా !

“టాన్యా వీడికి లొంగడమా ? ఛా ! ఆమెని పట్టడానికి ఎవడితరం ! వీణ్ణి తిరస్కరించి తీరుతుంది !”

అందరం ఏకకంఠంగా, గాఢవిశ్వాసంతో అరిచేం. అదే మా ఆశ, మా మధురస్వప్నం.

మా దేవత యొక్క శక్తి పరీక్షించాలని మాలో తీవ్ర మైన ఆకాంక్ష బలపడేది. మా దేవత అతాకికశక్తిమంతురాలనీ, ఈ అగ్నిపరీక్షలో జయమంది దుర్నిరీత్యంగా బయల్పడుతుందనీ ఒకర్నొకరం విశ్వసింపచేయడానికి మేము చాలా ప్రయత్నించేం. ఇదెంతవరకు పోయిందంటే సోల్జరును యింకా పురెక్కించి వుండాల్సిందనీ; వాడు యీపేచీ మరిచిపోతాడేమోననీ మాకు సందేహం కలిగింది. ఆరోజు మొదలుకొని మా జీవితమే మారిపోయింది. అననుభూతపూర్వమైన మానసికాందోళనా, నరాల్ని నమితే ఆత్మతా మాలో ప్రవేశించింది. ఒకరితో ఒకరం వాదిస్తూ రోజులురోజులే గడిపేవాళ్ళం; మా తర్కబలం నైశిత్యాన్ని బొందింది; ఆరోజుకారోజు మా సంభాషణాపటుత్వమూ హెచ్చింది. మేం రాక్షసులతో పందెం కాస్తూన్నట్లూ, అందులో టాన్యాను పణం ఒడ్డినట్లూ అనిపించేది. సోల్జరు టాన్యాను వెంటాడుతూన్నట్లు విన్నపుడు మాలో మధురమైన భీతి అంకురించి, మా జీవితాలు యెంతో కుతూహలకరంగా కనిపించేయి. మేము పరధ్యానంగా వున్నట్లు కనిపెట్టి మా యజమాని రోజూ కలిపే పిండిని మూడువందల పౌనులదాకా హెచ్చించేడు. కాని అంత బరువుపని చేస్తూ కూడా మేం అలిసిపోలేదు. అసలు పనియెక్కువ చేసేడనే సంగతే మేం గమనించలేదు! రోజంతా టాన్యాపేరు మా నాలికచివరే వుండేది. ప్రతీదినం మేము ఆమె రాకకోసం ఓ రకమైన ఆదుర్దాతో నిరీక్షిస్తూండేవాళ్ళం. ఒక్కొక్కప్పుడు

టాన్యా మా దగ్గరికి వచ్చినట్లూ, ఆమె యెంతో యిదిగా మారిపోయినట్లూ మా మనోనేత్రం ముందు కనిపించేది. మాలో యింత రభస జరుగుతూన్నా ఎవ్వరమూ ఆమెని గురించిన యీ పేచీని వెల్లడిచేయలేదు. ఐనప్పటికీ మా నైఖిరిలో ఏదో మార్పు రానేవచ్చింది. అదినరదాకా టాన్యా అంటే మా కున్న అమాయకప్రేమ స్థానంలో తీవ్రమైన కుతూహలం, చురకత్తిలాటి తీక్షణమైన పరీక్షాదృష్టి పాదుకున్నాయి.

“నేస్తాలూ ! ఈవేళలో గడువాఖరు !” అన్నాడు మేస్త్రీ ఓరోజు వుదయం పనిలో కూర్చున్నప్పుడు.

ఆ సంగతి మాకు వాడు చెప్పకుండానే తెలుసు. కానీ! అని మేమూ జాగ్రతగానే వున్నాము.

“ఆమెని పరిశీలించి చూడండేమి? ఇప్పుడే వస్తాంటుంది, టాన్యా!” అన్నాడు మేస్త్రీ.

“ఎందుకూ? చూస్తే తెలుస్తుందా ఏమిటి అది? అది గ్రహించాలంటే కళ్లు కాదు కావలసింది!” అన్నాడు మాలో ఒకడు, బెరుకుతో.

ఆదుర్దాగా, బిగ్గరగా వాద ప్రతివాదాలు రేగినాయ్. మా ఆరాధ్యదేవతయొక్క గొప్పతనం, నిష్కళంకత్వం, ఆ రోజే నిర్ధారణ అవుతుంది. మా అందరిలోనూవున్న నిష్కల్మష పవిత్రగాఢాభిమానాన్ని ఏ వ్యక్తియం దారోపించేమో, ఆ వ్యక్తి శీలనిర్ధారణ నేడే! మా పందెపువిలువ అప్పుడే

మాకు తెలిసివచ్చింది. శీలనిర్ధారణకు బోయి అసలు మా దేవతనే కోల్పోయే ప్రమాదం దాపులోనే వుందని గ్రహించి వణికిపోయేం.

ఇన్నాళ్ళనుంచీ సోల్జరు పట్టుదలగా నిరంతరం టాన్యాను వెంటాడుతూన్నాడని వింటూనే వున్నాం. కాని వాణ్ణి గురించి టాన్యా అభిప్రాయమేమిటో అడగాలని మాలో ఒక్కడికీ తోచనేలేదు. టాన్యా మాత్రం యధాప్రకారంగానే బిస్కట్లకి రోజూ వస్తూనేవుంది. ఆమె వైఖరిలో మార్పుమీ మాకు కనిపించలేదు.

ఆ రోజు వుదయంకూడా టాన్యా కంఠం బైటనుంచి వినపడింది. “ఏం, బైదీలూ! ఏం చేస్తున్నారు? నేవచ్చా!”

తలుపు తొందరగా తెరిచేం. కాని, మామూలుకు భిన్నంగా అందరం మానంగానే వుండిపోయేం. మా అందరి కళ్ళూ ఆమె మీదే వున్నాయి. ఆమెతో యేంమాట్లాడాలో, ఏమి అడగాలో మరిచే పోయేం. గుంపుగా, మానంగా, ఎర మరికగా ఆమెఎదట నిలబడిన మమ్మల్ని చూసి టాన్యా తెల్ల బోయింది. కంగారుపడుతూ, గద్గదికగా ప్రశ్నించింది, మమ్మల్ని:

“ఇదేమిటి? మీరు...యివాళ...యిట్లావున్నారేం?”

“మరి నువ్వో?” దృష్టి ఆమెమీదేవుంచి, కటువుగా విసిరేడు మేస్త్రీ, ఎదురుప్రశ్నని.

“నేనేమిటి?”

“ఏమీలేదు!”

“అయితే సరే! బిస్కట్లు యివ్వండి త్వరగాపోవాలి!”

అదివరకెప్పుడూ ఆమె మమ్మల్ని తొందరచెయ్యలేదు.

“ఫరవాలేదు. బోలెడుపైముంది!” అన్నాడు మేస్త్రీ
కదలకుండానే. అతడి దృష్టి టాన్యామీదే వుంది.

హఠాత్తుగా టాన్యా గిరుక్కున తిరిగి బైటికి వెళ్ళి
పోయింది. మేస్త్రీ జోవెల్ చేతిలోకి తీసికొని, పొయ్యివైపు
నడుస్తూ, అన్నాడు:

“సరే, అర్థమయింది! చివరకి సోల్జరుతోనా! వెధవ!
కుక్కలకొడుకు!”

మేకలమందలా మే మందరం టేబిలుచుట్టూ మూగి నిశ్శబ్దంగా కూర్చుని, పని ప్రారంభించేం. కాని, కొంచెం సేపట్లోనే
మాలో ఒకడు మొదలెట్టేడు:

“బహుశా, యింతకీ ఏమీ...”

‘నోరుముయ్!’ అరిచేడు గద్దిస్తూ, మేస్త్రీ.

మేస్త్రీ మా అందరిలోకీ వెలిసిన వాడనీ, అనుభవజ్ఞుడనీ మేము ఎరుగుదుం. అతని కంఠాన్నిబట్టే సోల్జరు నెగ్గాడని గ్రహించి, సగం చచ్చిపోయినట్లే ఐపోయేం. మాలో వుత్సాహం ఏ కోశానా లేదు.

మధ్యాహ్నం పండ్రెండయింది. మేము భోజనాలు చేస్తూండగా వచ్చేడు, సోల్జరు. ఇదివరకులాగే నీటుగా, హెచ్చరికగా వున్నాడు. లోపలి వస్తూనే వాడు సూటిగా

మా కళ్ళల్లోకి చూస్తూంటే వాడిచూపులు భరించలేక మేము ముఖాలు తిరిప్పేసుకున్నాం.

“ఏమండీ, దొరలు! సోల్జరు తడాఖా చూపెట్టమంటారా ఏమిటి?” అంటూ గర్వంగా నాలిక తాటించేడు.

“అదుగో! ఆ వసారాలోకి వెళ్లి తలుపుకన్నంలోంచి చూస్తూండండి! తెలిసిందా?”

మే మందరం ఏమీ మాటాడకండానే వసారాలోకి నూగి, ఒకణ్ణాకడు తోసుకుంటూ చెక్కలగోడ కన్నాలగుండా చూస్తూన్నాం. అక్కడనుంచి దొడ్డంతా కనిపిస్తుంది. మేం వెళ్ళిన కొంచెం సేపటికే టాన్యా తొందరగా నడుస్తూ ప్రత్యక్షమైంది. ఆమె ముఖంలో ఆతురతా, ఆశా స్ఫుటంగా వున్నాయి. బురదనీ, మంచునీటినీ తప్పుకుని నడుస్తూ, ఓ కొసగావున్న కొట్టుగదిలోకి మాయమైంది, టాన్యా. ఆ వెంబడే తీరిగ్గా యీల వేసుకుంటూ, తాపీగా నడుస్తూ సోల్జరు వెళ్లేడు. వాడి చేతులు కోటుజేబుల్లో వున్నాయి, గాలికి మీసాలు కదులు తున్నాయి.

వర్షం కురుస్తూంది. వానచినుకులు నీటిగుంటల్లో పడడం, తరంగాలుగా నీరు కదలడం కనిపిస్తూనేవుంది. మబ్బువేసి ఆకాశం అంతా ధూసరవర్ణంగా వుంది. చెమ్మగాను, చలిగాను వుంది, వాతావరణం. ఇంటికప్పులమీద మంచు యింకా అట్లాగే వుంది. నేలమీదమాత్రం నల్లటి బురదగుంటలు అప్పుడే ఏర్పడు తున్నాయి. ఇళ్ళకప్పులమీది మంచు బురదకొట్టుకుని వుంది.

మనస్సుని నిరుత్సాహంలో ముంచుతూ వాన మెల్లగా పైఁ !
మని కురుస్తూంది. అక్కడ నిరీక్షిస్తూ కూర్చోడానికి మా కెంతో
అసహ్యంగా, బాధగావుంది.

ఆ కొట్టుగదిలోంచి తిరిగి బైటికి రావడంలో సోజ్జరే
ముందు వచ్చేడు. మీసం మెలితిరిగి కదులుతూంది. చేతులు
కోటుజేబుల్లో పెట్టుకుని ఈలవేస్తూ, —యధాప్రకారంగానే తీరి
కగా నడిచివస్తూన్నాడు, పెరటి కడ్డుపడి.

తరువాత టాన్యా వచ్చింది. ఆమెకళ్ళు సంకోపం
తోనూ, సుఖంతోనూ మెరుస్తూన్నాయి. పెదవులమీద చిరు
నవ్వు మసలుతూంది. నిద్రలోలాగ తూలుతూ, తడబడుతూ,
మెల్లిగా నడిచి వస్తూందామె.

దీన్నంతనూ చూస్తూ, భరించలేకపోయేం. అందరం
ఒక్కసారిగానే తలుపువైపు పరుగెత్తి, పెరట్లో పడ్డాము.
టాన్యాని వెక్కిరిస్తూ, కసికొద్దీ బుసలుకొట్టేం. బిగ్గరగా,
కోపంగా ఆమెని నానామాటలూ అని తిడుతూంటే ఆమె
ఉలిక్కిపడి వింటూంది. మమ్మల్నందర్నీ చూసి, బురదలో
పాతుకుపోయిన దానిలా అట్లాగే నిలబడిపోయింది, నిశ్చేష్టు
రాలై. మేము ఆమె చుట్టూ నిల్చుని అసూయతో బూతులు
తిడుతూ, లజ్జాకరమైన అసభ్యపదజాలాన్ని వల్లించేం.

ఆమె మామధ్య చిక్కుకుంది. తప్పించుకునిపోయే
మార్గంలేదు. అంచేత తాపీగా, తనివితీరా తిట్లు సాగించేం.
ఆమెని మేం ఎందుకు కొట్టలేదో నాకు తెలియదు. మా మధ్యనే

తిట్లు వచ్చినవైపు ముఖం అటునిటు త్రిప్పుతూ నిలబడింది, టాన్యా. ఆమె నిస్సహాయస్థితి చూచి మా తిట్లు, బూతులూ మరింత జోరుగా, కసిగా కురిసేయి.

టాన్యా ముఖం వివర్ణమైంది. ఇంతకు ముందే సుఖ సంతృప్తిపూర్ణములై అర్థనిమిలితములై వున్న నీలికళ్ళు భయంతో విప్పరినాయి. బరువుగా వచ్చే ఉచ్చాస్వసనిశ్వాసాలతో గుండెలదురుతున్నాయి; పెదవులు వణుకుతున్నాయి.

మేము చుట్టూ నిలబడి, మమ్మల్ని దోపిడీ చేసినందు కామెపై కసితీర్చుకున్నాం. ఆమె మాది; మాలోని ఉత్తమ మైన భావాలకీ, ప్రేమకీ ఆమె పాత్రురాలైంది. మాలో ఉత్తమ మైనవే వృత్తి చెత్త గావచ్చును. ఏనా మేము యిరవై ఆరుగురం వున్నాం; ఆమె ఒక్కతే. అంచేత ఆమె తప్పక తగిన శిక్షని ఆమెకి మేము యివ్వలేకనే పోయేం ! ఆమెని యెల్లా అనమా నించేమని ! అన్నిటికీ ఆమె మానంగా వూరుకునేవుంది. బెదరిన నేత్రాలతో చూస్తూ, వణుకుతూ, అక్కడే నిల్చుని పోయింది.

నవ్వేం, అరిచేం, కూతలు కూసేం. ఇంకా యితరులు కూడా చాలమంది పోగయ్యేరు, అక్కడికి. మాలో యెవడో ఆమె జ్ఞాజు పట్టుకు లాగేడు.

ఉన్నట్టుండి, టాన్యాకళ్ళు నిప్పులు కురిసేయి. ఉద్దేశ పూర్వకంగా రెండుచేతులూ యెత్తి, జుట్టు సరిచేసుకుంటూ, బిగ్గరగా, శాంతంగా మా మొహాలమీదే,—

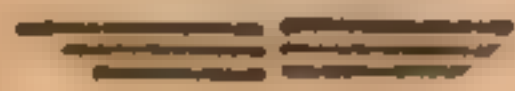
“ఛీ ! బానిసవెధవల్లారా !” అంటూ మే మెవరమూ అక్కడ లేనట్లుగా మా మీదికే నడిచివచ్చేసింది. ఎవరమూ ఆమె నడ్డగించలేదు. మా మధ్యనుంచి నడిచి వెళ్లిపోతూ, వెనకతిరిగి చూడకండానే బిగ్గరగా, ధైర్యంగా, గర్వంతో, చెప్పరానంత అసహ్యంతో,—

“ఛీ ! ఛీ ! పురుగులు ! పశువులు ! అనే నయం !”

అనేసి, గర్వంగా, అందంగా, నిఠారుగా నడిచి వెళ్ళిపోయింది.

మేమూ దొడ్లోనే, వర్షంలో, సూర్యుడులేని ధూసరా కాశం క్రింద నిలబడిపోయేం.

కొంచెంసేపట్లో మెల్లిగా, మానంగా మేమూ మా చీకటి రాతిగదికి నడిచి వెళ్ళిపోయేం. సూర్యుడు మళ్ళీ మాగదిలోకి తొంగిచూడలేదు. టాన్యా కూడా మళ్ళీ రాలేదు, ఎన్నడూ.

మా రోజుల్లో ఎరుగం!

జనోవా రైలుస్టేషన్ కు యెదురుగా వున్న మైదాన మంతా జనంతో నిండిపోయింది. మధ్యమధ్య ఒకడూ అరా కాస్త మంచిగుడ్డలతో, పోషణలో వున్నట్లు కనబడుతూన్నా మొత్తంమీద అక్కడున్న వాళ్ళంతా కార్మికులే. మునిసిపల్ కౌన్సిలర్లు అందరికన్నా ముందు నిలబడి వున్నారు. పెద్ద జండా ఎర్రసిల్కుది, వాళ్ళ తలలపైన యెగురుతూంది. దానిప్రక్కనే అనేక కార్మికసంస్థల పేర్లు వ్రాసిన రంగురంగుల బానర్లు రెప రెపలాడుతూన్నాయి. సిల్కుగుడ్డల జరజరలు, ప్రజాసమూహపు మర్మరధ్వనులు మేళవించిపోయి, యేదో పెద్ద ఆరెక్కెస్ట్రా దూరంలో మంద్రస్థాయిలో ఆలాపన చేస్తూన్నట్లు వినబడు తూంది. ప్రజాసమూహానికి మధ్యలో బాగా యెత్తుగా, ఒక పెద్ద దిమ్మమీద కొలంబసు చలువరాతి విగ్రహం కనబడు తూంది. కొలంబసు తన భావాలు నిరూపణ చేసుకొనేందుకు యెన్నో బాధలు పడ్డాడు. చివరకి ఆయన ఆత్మవిశ్వాసమే ఆయనకు విజయాన్ని చేకూర్చింది. ఇప్పటికీ ఆ చంద్రకాంత శిలావిగ్రహంవైపు చూస్తే, ఆ పెదవులు 'విశ్వాసం గలవారికే విజయం' అంటూన్నాయా అనిపిస్తుంది.

బ్యాండు వాళ్ళు యిత్తడిబూరాలను కొలంబసు తిన్నె చుట్టూ జేరబెట్టేరు. ఆ యిత్తడిబూరాలు ఎండవెలుతురులో బంగారపు బూరల్లా తళతళా మెరిసిపోతున్నాయి. చలవ

రాతిలో అర్థచంద్రాకారంగా కట్టిన జిన్నోవా స్టేషన్ రెండు కొసలూ మైదానంయొక్క రెండుచైపులకూ పొడుచుకువచ్చి, అక్కడి ప్రజల్ని కాగలించుకోబోతూన్నాయా ! అనిపిస్తోంది. రేవులోనుంచి ఓడయంత్రాల కస్-బుస్ లు, పంకాల ఝంకారాలు, గొలుసుల గలగలలు, ఈలలు, కేకలు కలిసి పోయి వినబడుతున్నాయి.

మైదానంలో కూడా గాలి ఆడ్డంలేదు. చాలా ఉక్కగా వుంది. సూర్యకిరణాలు చురుక్కుమనిపిస్తూన్నాయి.

చేతుల్లో పూలగుత్తులు పట్టుకొని స్త్రీలు గుంపులుగా మేడలమీది బాల్కనీలనుంచీ, కిటికీలనుంచీ తొంగి చూస్తున్నారు. వారి దగ్గరగానే రంగురంగుల గొనులు తొడుక్కుని నిలుచున్న చిన్నపిల్లలు పెద్ద పువ్వులగుత్తుల మాదిరిగా కనిపిస్తూ, కనులపండువుగా వున్నారు.

కైఁ ! మంటూ యీలకొట్టుకుంటూ యింజన్ స్టేషన్ లోకి దూసుకుని వచ్చింది. ఆ కూత మైదానంలోని ప్రజల్ని ఉర్రూతలూగించింది. ఉత్సాహం పట్టలేక ప్రజలు యెగుర వేసిన పాతటోపీలు గాలిలో మాలకాకుల్లా యెగిరేయి. బ్యాండువాళ్ళు తమ సాధనాలు తీసుకుని సిద్ధంగావున్నారు. వయసుమళ్ళిన పెద్దలు కొందరు గంభీరంగా ముందుకు నడిచి, గొంతుచించుకుని, హస్తవిన్యాసపూర్వకంగా యేదో బిగ్గరగా చెబుతున్నారు.

మహాకష్టమొద జనసమూహం అటూయిటూ తప్పుకుని, మధ్య విశాలంగా పాయవదిలింది.

“ఎవరా వస్తూన్నది?”

“పార్థాకార్మికుల పిల్లలు.”

పార్థానగరంలో కార్మికులు సమ్మె చేస్తున్నారు. రోజులూ, వారాలూ గడుస్తూన్నా యజమానులు దిగి రాడం లేదు. కార్మికులు చాలా యిబ్బందులు పడుతూన్నారు. అంచేత తిండిలేక మాడిపోతూన్న తమ బిడ్డలందర్నీ జినోవా నగరంలోని తమ సోదర-కార్మికుల దగ్గిరకి పంపేస్తున్నారు.

ప్రేషనులోని స్థంభాల వరుసలమధ్యనుంచి బారులుతీరి వస్తూన్న పిల్లలు ఊరేగింపులా కనబడుతూన్నారు. ఒక్కడి వంటిమీదా సరైన గుడ్డలేదు. తలలుమాసి, జుట్టు రేగిపోయి, చింకిరిగుడ్డల్లో బికాగీల్లా వున్నారు వాళ్ళు. వరస కై దేసిమంది చొప్పున చెట్టాపట్టాలు పట్టుకుని నడిచి వస్తూన్నారు. వాళ్ళం దరూ చిన్నపిల్లలే. బూడిద కొట్టుకుని, అలసిసాలసి వున్నా ముఖాలు గంభీరంగానూ, కళ్ళు నిర్మలంగా అమాయకంగానూ వున్నాయి. వాళ్ళకి స్వాగతం యిస్తూ, బ్యాండువాళ్ళు ‘గారి బాడ్డీ విజయగీతం’ ఆలాపించే సరికి ఆకలికి వొడిలిన ఆ లేత ముఖాలమీద సంకోచం తొణికిసలాడింది.

ప్రజలు బ్రహ్మాండాన్ని బద్దలుచేసే ఉత్సాహ ధ్వను లో యీ భావిపౌరులకు స్వాగతం యిచ్చేరు. వారిని ‘రారమ్మని’ పైగ చేస్తూ జెండాలు రెపరెప లాడేయి. తమకి స్వాగతమిచ్చే ఆ ప్రయత్నాలను చూసి, బిడ్డలు దిగ్భీమ జెండేరు. ఒక్క క్షణం కంగారుపడి, అంతలోనే సద్దుకుని,

వెన్నువిరిచి నిలబడ్డారు. ఆ క్షణంలో వాళ్ళు ఆరిందాలుగా కనబడ్డారు! ఒకే హృదయం వేయి గొంతులతో పలికి నట్లుగా,—

“ఎవ్వీవా ఇటాలియా!” (ఇటలీ వర్ధిల్లాలి!) అంటూ నినాదా లిచ్చేరు.

“పార్మా బిడ్డలు వర్ధిల్లాలి!” అని ప్రజాసమూహం ఒక్క గొంతుతో దిక్కులు పిక్కటిల చేసింది.

“ఎవ్వీవా గారిబాట్టి!”

మళ్ళీ బిడ్డల నినాదాలతో ఆకాశం దద్దరిల్లింది. క్రమంగా జనం బిడ్డలగుంపును కమ్ముకున్నారు. ఆ మహాసమూహంలో బిడ్డలు కలిసిపోయేరు.

కిటికీలు, బాల్కనీలు, మిద్దెలుమీదనుంచి తేల్చి పావురా లెగురుతూన్నట్లు జేబురుమాళ్ళు ఊగినాయి. ఉత్సాహ ధ్వనులతో ఊరేగింపుమీద పూలవాస కురిసింది.

ఆ రోజున అన్నిటికీ పండుగకళ వచ్చింది. ప్రతీదీ సజీవంగా సుందరంగా వుంది. చలువరాతి కట్టడాలమీది నీడలు, వెలుతురు పొడలు పూలగుత్తుల్లా కనబడుతూన్నాయి.

చల్లగాలిలో జెండాలు రెపరెప లాడుతున్నాయి. పువ్వులూ, టోపీలూ, జేబురుమాళ్ళూ గాలిలో యెగురుతున్నాయి. ఉన్నట్లుండి చిన్నబిడ్డల తలలు ప్రజాసమూహానికి పైన అక్కడక్కడ కనబడసాగేయి. ఎగురుతూన్న పువ్వుల్ని పట్టుకోడానికై వాళ్ళ చిన్నిచేతులు గాలిలో ఆడుతూంటే, నినాదాలతో దిక్కులు మాత్రోగ్తోగుతున్నాయి.

“ఎవ్వవా ఇల్ సోజలిజ్కో!”

“ఎవ్వవా ఇటాలియా!”

“సోషలిజం వర్ధిల్లాలి! ఇటలీ వర్ధిల్లాలి!”

కొంచెం సేపట్లోనే అందరు పిల్లల్నీ తలొకరూ భుజాల మీదకు యెత్తేసుకున్నారు. ప్రజాసముద్రంలో తేలియాడు తూన్నట్లుగా వాళ్ళ చిన్ని ముఖాలు పైన కన్పించుతూన్నాయి. గంభీరమైన ముఖాలూ, పెద్దమీసాలూ పిల్లల నడుముకుంటున్నాయి. నవ్వులు, కేకలు, గోలాలో బ్యాండు ధ్వనులు వినబడడమేలేదు. పిల్లలను తలొకరూ తీసికొని వెళ్ళడాన్నికే మేడలూ, మిడ్డెలూ దిగి వస్తూన్న స్త్రీలు సందడిగా మాట్లాడుతూన్నారు.

“అనీతా! నువ్వు యిద్దో తీసికెడుతూన్నావా?”

“ఔను. నువ్వో?”

“కుంటిమ్మగ్గరితా ఒకణ్ణి తీసుకు రమ్మంది.”

ఉత్సాహోద్రేకం లాదన ముఖాల్లోనూ ప్రతిబింబిస్తూన్నాయి. పండుగల్లో పాల్గొంటూన్నట్లు అందరిముఖాలూ కలకలలాడుతున్నాయి. ఆడవాళ్ళందించిన రొట్టెల నా బిడ్డలు నములునూంటే అందరికీనూ చెమ్మగిలినాయి.

గడ్డ ముక్కులాంటి పొడుగాటి ముక్కుతో, ఒక ముసలి వాడు పళ్ళనుధ్యనో పొడుగాటి చుట్టకరచిపట్టి, ప్రక్కవాడితో అంటున్నాడు.

“మా రోజుల్లో యిట్లాంటి వెరుగం!”

“ఈ పద్ధతి ఎంత బాగుంది!”

“ఎంత సులభం.....ఎంత తెలివి!”

ముసలివాడు నోట్లోంచి చుట్టతీసి, దానినైపు పరీక్షగా చూస్తూ, నిట్టూర్పు విడిచి ఉంగరపువ్రేలితో నుసిమీటేడు. అక్కడికి దగ్గరలోనే అల్లంతలో యిద్దరు పార్శ్వాభాలురు కనిపించేరు. వృద్ధుడు వారివైపు ఒక్కనిమిషం నిదానంగా చూసేడు. ఆ బిడ్డలిద్దరూ ఆశ్చర్యంగాచూస్తూ నిలబడిపోయేరు. ముసలివాడు తలమీదిటోపీని ముందుకు కళ్లమీదికంటా లాక్కుని, దోబూచు లాడుతున్నట్లుగా చేతులు జాచేడు. అదేమిటో అర్థంకాక ఆ పిల్లలు ఒకరికొకరు ఒత్తుకుంటూ, జంకుతో వెనక్కితగ్గేరు. ఈసారి ముసలివాడు మోకరిల్లి, చేతులు నేలకానించి, కుక్కలా మొరగనారంభించేడు. పిల్లవాళ్లు సంకోషముతో గంతులువేస్తూ చప్పట్లు కొట్టనారంభించేరు. వృద్ధుడు సావధానంగా లేచి, అంతటితో తనపని తీరిపోయి నట్లుగా వెనుదిరిగి తూలుతూ వెళ్లిపోయేడు.

తలనిండా వెండితీగల్లాంటి వెంట్రుకలతో ఒక గూని ముసిలిది కొలంబసు విగ్రహసమీపంలో నిలబడి, చిరుగుల కొంగుతో కల్లు ఒత్తుకుంటూంది. ఇంత ఉత్సాహపూరితమైన జనసమూహంలోకి వికారంగా, మలినంగా, మ్లానంగా ఆమె ఒక్కరై, వేలెత్తి చూపినట్లుగా కనబడుతూంది.

నదులై భుజంమీదికి జారిపోతున్న టోపీ, కర్రచెప్పులుతోవున్న ఏడేండ్లకుర్రవాని చేయిపట్టుకుని ఒక యువతి నడుస్తూంది. టోపీ సరిచేసుకోడానికి కుర్రవాడు మాటిమాటికి తల యెగురవేస్తూనే వున్నా, మళ్ళీమళ్ళీ అది జారి భుజాలమీద పడుతూనేవుంది. అంతలో ఆ యువతి, పిల్లవాని టోపీని తీసి

అతని కందకుండా యెత్తున పట్టుకుని, పాట ప్రారంభించింది. పిల్లవా డామె కళ్ళలోకి చూస్తూ ఒక్క-క్షణం నిలబడి, టోపీ అందుకోడానికై గెంతడం ప్రారంభించేడు. ఆడుకుంటూనే కొంచెం సేపట్లో ఆయిద్దరూ వెళ్ళిపోయేరు.

బలమైన పెద్దచేతు లూపుకుంటూ పొడుగాటి కార్మికు డొకడు ఆరేళ్ళపిల్లను భుజంమీద కూర్చోబెట్టుకుని నడుస్తూ న్నాడు. అతని ప్రక్కనే గెంతుతూన్న రాగి జుత్తు బాలుణ్ణి ఒకణ్ణి చేయి పుచ్చుకుని నడుస్తూం దొకస్త్రీ.

“చూసేవా ! ఇట్లాటి వాటికి అలవాటు పడ్డామంటే మనల్ని యెవడూ జయించ లేడు ! ఏమంటావు ?” అంటూ ఆతడు అట్టహాసంగా సవ్వేడు. ఆ యువతి యేమీ మాట్లాడ లేదు. తన బుజంమీది చిన్నపిల్లని గాలిలోకి యెగురవేసి పట్టు కుంటూ,—“ఏవ్వీవా—పార్.....మా !” అంటూ బిగ్గరగా అరుస్తూ సాగిపోయే డాతడు.

ప్రజల్లో చాలామంది తలా ఒక బిడ్డనీ వెంటబెట్టుకుని తీసుకుపోతున్నారు. కొంచెం సేపట్లో వాడిపోయిన పువ్వులూ, చిరిగిన మిఠాయి పొట్లాలూ, హడావిడిగా తిరిగే వైల్డే కూలీలూ అన్నిటికీ మీదుగా నూతన ప్రపంచాన్ని కనిపెట్టిన ఆ మహనీయుని విగ్రహమూ అక్కడ మిగిలేయి.

నూతన జీవితాన్ని ఆహ్వానిస్తూన్నట్లు, నిర్మిస్తూన్నట్లు తెలుసుకొన్న వాలంటీర్ల! నినాదాలు మేగానూనుల్లోంచి జిహ్వా వీధుల్లో ప్రతిధ్వనిస్తూన్నాయి.

తల్లి పేగు

వీరమాతలైన తల్లుల్ని గురించి చెప్పాలంటే యెన్ని కథలో వున్నాయి. వీరమాత అనిపించుకోవడం ఏతల్లి కానందం కాదు? ఐనా కొన్ని ప్రత్యేక సందర్భాల్లో వీరులైన పుత్రులు తల్లులకి కడుపుచిచ్చు రగిల్చినవాళ్ళూ వున్నారు.

ఎన్నో వారాలనుంచి శత్రుసేన లా పట్టణాన్ని చుట్టు ముట్టి వున్నాయి. రాత్రులు శత్రుసైనికులు వేసుకొనే నెగళ్లు, చుట్టూ వున్న కానుచీకట్లను చీల్చుకుంటూ పట్టణంవైపు యెర్రబారి చూస్తూన్నట్లున్నాయి. నగరవాసుల హృదయాల్లో శత్రువుల నెగళ్లు చీకట్లను వ్యాపింపచేస్తూ, వెలుగుతున్నాయి.

శత్రుసేనలు అంతకంతకు దగ్గరగా కమ్ముకుని వస్తూం డడం కోట గోడలమీదనుంచి పట్టణప్రజలు చూస్తూన్నారు. రాత్రియ్యే నెగళ్ళుసిక్క నీలినీడలు అటూయిటూ కదులు తూండడం కూడా కనిపిస్తోంది. తృప్తిగా మేసిన గుర్రాల సకి లింపులు, ఆయుధాల ఝుంఝుణలు, విజయగర్వంతో వున్న సైనికుల పాటలు, వాళ్ళ కేరింతాలూ కూడా వినిపిస్తూ న్నాయి. శత్రువుల పాటలూ, అట్టహాసాలూ వింటూంటే యెవరికి బాధ కలుగదు?

పట్టణ ప్రజలకు ఏకైక జలాధారమైన నదిలో శవా లను వోల్చి, కుళ్ళు బెట్టి నీరు పనికిరాకుండాచేసేరు, శత్రువులు. నగరంచుట్టూ వున్న దాక్షిణ్యోటలు తగులబెట్టేరు; పొలాలన్నీ

తొక్కించి నాశనం చేసేరు; పైస్తు గుర్రాలచేత మేపించేరు; పండ్లతోటలు నరికించేరు. ఏనైపు చూసినా కనుచూపు మేరలో ఏమీ లేకండా చేసేసేరు. క్రమంగా యుద్ధ యంత్రాల్ని దగ్గరికి తెచ్చి, వాటితో కోటగోడల లోపలికి పెద్ద బండల్ని, మంటల్ని విసురుతూ సర్వనాశనం చేస్తూన్నారు. లోపలికి ఆహారపదార్థాలను బోనీక ఆపేసేరు. నిరంతర శ్రమతో అలిసిపోయి, అర్థాకలి తిండితో సోలిపోయివున్న నగరరక్షకపైన్యం నిశ్శబ్దంగా, యిరుకు వీధుల్లో పడిపోతూంది. గాయపడ్డవాళ్ళ మూలుగులు, సంధి పేలాపనలు, స్త్రీల దైవ ప్రార్థనలు, బిడ్డల యేడ్పులు కలిసిపోయి, ప్రతి యింటినుంచీ వినబడుతూన్నాయి. ఎవ్వరూ నోరువిప్పి, గట్టిగా మాట్లాడడం లేదు. చీకటిమాటున శత్రువు ముందుకు సాగిరావడం లేదు గదా? యని ప్రతి చిన్న ధ్వనినీ చెవులు రిక్కించి వింటూన్నారందరూ.

రాత్రిల్లు గడవడం మరీ దుర్భరంగా వుంటూంది. నిశీధి నిశ్శబ్దంలో యేడ్పులూ, మూలుగులూ మరింత భీకరంగా వినిపిస్తూన్నాయి. దూరంగావున్న పర్వతలోయలనుండి శిథిలావశేషంగావున్న పట్టణపు గోడలమీదికి నల్లటినీడలు పాకి వస్తూన్నాయి. కెండు కొండల మధ్యనుంచి విరిగిన జాలు మాదిరిగా క్షీణచందుగ్రిడు పైకి రా బ్రయత్నిస్తూన్నాడు.

బైట ఎక్కడనుంచీ సాయం వస్తుందనే ఆశకూడా లేదు. లోపల వాళ్లంతా యుద్ధబాధలకీ, తిండిలేమికీ నలిగి

పోయేరు. ఈ గండంగడిచి గట్టెక్కుతామనే ఆశ రోజురోజుకీ క్షీణిస్తుంది. ప్రజలు కొటగోడలమీద నిలబడి స్థూనంగా వున్న చంద్రుణ్ణి, సర్వతశిఖరాల్నీ, చీకటి లోయల్నీ, పైని కులతో కోలాహలంగా వున్న సర్వతశిఖరాల్నీ చూస్తూన్నాడు. ప్రతీదీ వాళ్లకి మృత్యువునే గుర్తు తెస్తుంది. మనస్సుకి దైర్యాన్నిచ్చే ఆశారేఖ యెక్కడా ఆ అనంతాకాశంలో వాళ్లకి కనబడలేదు.

శత్రువుకి ఆచూకీ యిచ్చినట్లువుతుం దని పట్టణంలోని యిళ్లలోకూడా దీపాలు వెలిగించడం మానేశారు. వీధులన్నీ కాటుక పూసినట్లున్నాయి. ఆ కటికచీకట్లో తలనుంచి సాదాల వరకూ నల్లని ముసుగువేసుకున్న ఒకస్త్రీ నీటిలో చేపలా నిశ్శబ్దంగా వీధులవెంట తిరుగుతూంది.

ఆమెని చూడగానే ప్రజలు గుజగుజలువోయి, తప్పు కునిపోతారు.

“ఆవిడే !”

“ఆమే !”

ఆమెనిచూసి కొందరు క్రినీడల్లోకి తప్పుకొనేవారు; మరికొందరు ముఖాలు చాటుచేసుకుని గబగబ వెళ్ళిపోతారు.

“దోనా మరియానా ! మళ్ళీ వీధుల్లోకి వచ్చేవా ? ఎవరన్నా పీకనులిపేసినా అడ్డువచ్చేవాళ్ళుండరు సుమా !”

అని ఆమె యెదురు బడ్డపుడెల్లా హెచ్చరిస్తూంటారు, రక్షణ దళాల నాయకులు.

దశం దాటిపోయేవరకూ దారివొదిలి ప్రక్కగా నిలబడి దామె. సైనికు లామెవైపు వ్రేలుచూపటానికే గాక చివరకి అటు చూడడానికి కూడా భయపడేవాళ్ళు ! అందరూ ఆమెను, కుష్టురోగినిలా తప్పుకుని తిరిగేవాళ్ళు. ఎదుట బడినవాళ్ళు దాటిపోగానే మళ్ళీ ఆమె ఆ చీకటి వీధుల్లో మూర్తీభవించిన మృత్యుదేవతలా తిరిగేది. మూలుగులు, యేడ్పులు, ప్రార్థనలు, విజయాశలేని సైనికుల గొణగొణలు ఆమెను అన్నివైపులనుంచీ క్రమ్ముకొనేవి.

ఆమె ఆ పట్టణంలోనే పుట్టి, పెరిగి, కాపురం చేసింది. అక్కడే ఆమె కుమారుడూ పుట్టి పెరిగేడు. తను పుట్టిన పట్టణాన్ని, తను కన్నకొడుకునీ గురించే ఆమె నిరంతరం ఆలోచిస్తూంది. తను కన్నకొడుకు నాయకత్వం కిందే శత్రుసైన్యాలు నేడు తను జన్మించిన నగరాన్ని నాశనంచేస్తూన్నాయి.

ఆమె తన కుమారుని చూసి మురిసిపోయింది. ఎంత అందమైనవాడు ! ఎంత చురుకు ! ఎంత ధైర్యం ! తన మాతృదేశానికి అటువంటి పుత్రరత్నాన్ని వ్వగలగినందుకు ఆమె ఎంత గర్వపడింది ! పుట్టిన నగరానికీ, ఆ నగరప్రజలకూ సాయపడగల మహాశక్తి శాలిని కన్నందుకు తన జన్మ సార్థకమైన దనుకొనీది.

ఆ నగరానికీ ఆమెకూ యెడతెగని అనుబంధం వుంది. ఆమె తండ్రి తాతలు, పూర్వులు కట్టుకున్న వే, ఆ యిళ్ళన్నీ.

నగరప్రాకారాలు, బురుజులు వాళ్ళు నిర్మించినవే. ఆ గోడల మధ్యనే తన పూర్వుల ఎముకలు కప్పడి పున్నాయి. ఆ పట్టణానికి సంబంధించిన చరిత్రలు, గాథలు, పాటలు, ఆశలు ఆమె కెంతో సన్నిహితాలు. అంత ప్రేమపాత్రమైన వస్తువును కోల్పోయి, బాధపడుతూంది. కుమారునిమీది ప్రేమను, జన్మభూమిమీది ప్రేమను మనస్సులోనే తూచి చూసుకుంది. ఎటు మొగ్గుందో ఆమె హృదయానికే తెలియడంలేదు.

ఎన్నో రాత్రులనుంచి ఆమె నగరవీధుల్లో పిచ్చిదాసిలా తిరుగుతూంది. చిరపరిచితులైన యిరుగు పొరుగు వారు కూడా ఆమెను పలకరించరు. తమ పట్టణానికి దాపురించిన మృత్యు దేవతగా భావించి, నైదొలిగిపోయేవారు; ఎవరైనా తార సిల్లినా, దేశద్రోహి తల్లికి గౌరవమెక్కడ! తిరస్కారంగా ముఖం తిప్పేసుకుంటున్నారు.

ఆ రోజున పట్టణం చివర, కోటగోడవద్ద ఆమె మరో స్త్రీని చూసింది. ఆ స్త్రీ ఒక శవంప్రక్క మోకరిల్లి, ఆకాశం వైపు చూస్తూ, మానంగా ప్రార్థన చేస్తూంది. కోటగోడమీద నిలబడ్డ కాపలాదారుల గుసగుసలు వినబడుతూన్నాయి. వాళ్ళ కవచాల రాపిడి, ఆయుధాల ధ్వనీ, కోటగోడరాళ్ళమీద నడిచే పాదరక్షల చప్పుడూ స్పష్టంగా వినవస్తూన్నాయి.

‘నీ భర్తా?’ దేశద్రోహితల్లి అడిగింది.

‘కాదమ్మా.’

‘నీ తమ్ముడా?’

‘నా కొడుకు. నా భర్తపోయి పదమూడు రోజులే అయింది. నేను నా కుమారుడు కూడా.’

అంటూ చనిపోయిన వీరుని తల్లి మెల్లగా లేచి నిలబడింది.

‘నా కుమారుణ్ణి అనుగ్రహించినందుకు మదోనా*కు సహస్రవందనాలు.’

“ఎందుకు?”

“వాడు దేశంకోసం పోరాడుతూ మరణించేడు. అంచేత నా భయం యిప్పుడు చెప్పుకున్నా సిగ్గుపడనక్కర్లేదు. నా బెదరు తీరిపోయింది. ఎప్పుడూ వీడు సరదామనిషి. కులాసాగా జీవితం గడపాలనే రకం. భోగలాలనతో దేశానికి ద్రోహం చేస్తాడేమోనని యెంతో భయపడేదాన్ని. మరియునా కొడుకుని చూడు. దేవుడికీ, మానవుడికీ కూడా శత్రువునై కూర్చున్నాడు. శత్రువులకి నాయకుడు వాడే! వాడి తల్లి కడుపు మాడ!”

మరియునా తల యెత్తలేదు. నోరు మెదపలేదు. తిరిగి వెళ్ళిపోయింది.

మరునాడామె పైన్యాధిపతి దగ్గరకు వెళ్ళింది.

“నా కొడుకు మీకు శత్రువు. అందుచే నన్ను చంపనేనా చంపండి. లేదా వాడిదగ్గరకు పోనివ్వండి.”

“అమ్మా! నువ్వు ఉప్పు పులుసూ తినేదానవే. నీకూ దేశం అంటే అభిమానం, శత్రువులంటే ద్వేషం వుంది.

* రోమనుల దేవతలలో ఒకతె.

నీకు కొడుకైనా వాడు మా కెంత శత్రువో నీకూ అంతే శత్రువు. నే నెరుగుదును, నిన్ను.” అన్నాడు సైన్యాధిపతి.

“నేను వాడితల్లిని. వా డీ రకంగా తయారు కావడానికి బాధ్యత నాదేనని భావిస్తూన్నా.”

సైన్యాధిపతి, యితర పెద్దలూ సంప్రదించుకున్నారు. పర్యవసానంగా,—

“మరియూనా! నీకొడుకు చేస్తూన్న ఘోరానికి నిన్ను చంపడం న్యాయం కాదు. ఈ పని చెయ్యమని నువ్వేమీ ప్రోత్సాహం యిచ్చి వుండవు. నువ్వుకూడా మనస్సులో యెంతో బాధపడుతూన్నావు. ఆ విషయం మాకూ తెలుసు. నీకొడుకు పనులకి నువ్వు పూచీ పడనక్కర్లేదు. ఆ రాక్షసుడు కన్న తల్లినే మరచి వుంటాడు. నువ్వొకవేళ తప్పుచేసినా యింత కన్న ఘోరమైన శిక్ష వుండనే వుండదు. నువ్వు పడే బాధ మరణంకంటే కూడా భయంకరం!” అన్నారు.

“ఔను. ఇది చాలా భయంకరమైన శిక్ష!”

అధికారులు సింహద్వారం తలుపులు తెరచి, ఆమెను పోనిచ్చేరు. కొడుకు చిందించిన రక్తంతో తడిసిన తన జన్మ భూమిని తొక్కుకుంటూ నడుస్తూంటే ఆమె కడుపులో చేయి పెట్టి కలిచినట్లు బాధపడింది. ఆ నగరాన్ని విడిచిపోడాని కామె కాళ్ళు నాగడం లేదు. ప్రజలు కోట గోడలమీద నిలబడి ఆమె పోతూన్నవైపే చూస్తూన్నారు. వాళ్ళ చూపులు ఆమెకు వెనుకనుంచి బల్లెములతో పొడుస్తూన్న ట్లసిపించీవి.

దుర్గరక్షణలో ప్రాణాలర్పించిన వీరుల శవాలు కనిపించినపుడల్లా నిలబడి నమస్కరిస్తూ, విరిగిన ఆయుధాలు, మారణసాధనాలూ కనిపిస్తే చూపులు మళ్ళించుకుంటూ ఆమె సాగిపోతూంది. ఆయుధాలంటే ఏ తల్లి హృదయం జగుప్సాపూరితం గాదు? ఆమె బహు నెమ్మదిగా, చంకనున్న దేదో తొణికి చిందుతుందని భయపడుతూన్నట్లు నడుస్తూంది. అంతకంత కామె మూర్తి చిన్నదై, మరీచిన్నదై, చివరకు అదృశ్యమైంది. ఆమెతో బాటు తమ దురదృష్టంకూడా తొలగిపోయినట్లనిపించి దా ప్రజకి.

చాలాదూరం పోయి ఆమె నిలబడి, మేలి ముసుగు తొలగించి దూరానవున్న తన పట్టణంపైపు తిరిగి చూసింది. శత్రు శిబిరంలో వాళ్ళు కూడా తమవైపు యెవరో నల్లని దుస్తులతో వస్తూండడం గమనించేరు. నెమ్మదిగా యెదురునచ్చి, ఆమె యెవరో, ఎక్కడనుంచి వస్తాందో, ఎక్కడికి పోతూందో అడిగేరు. ఆమె నిష్ఠురంగా జవాబిచ్చింది.

“మీ నాయకుడు నా కొడుకు.”

వాళ్లకీ సందేహం కలుగలేదు. కొడుకు ధైర్యసాహసాల్ని పొగడుతూ, అతని పరాక్రమాన్నీ, వ్యూహనిర్మాణ చాతుర్యాన్నీ వర్ణిస్తూ, ఆ తల్లిని వెంబడించి నడుస్తూ, తమ శిబిరానికి గొనివచ్చేరు. తన కుమారుడైన వాడు తద్భిన్నంగా యెప్పుడూ ప్రవర్తించడన్నట్లు సగర్వంగా, తీవిగా తల యెత్తుకుని నడుస్తూంది, ఆ తల్లి.

కొంచెం సేపట్లోనే ఆమె తన కుమారుని దగ్గరికి వచ్చింది. ప్రపంచంకంటే తొమ్మిదినెలలు పూర్వంనుంచే ఆమె ఆతల్లి యెరుగును! ఆతల్లి ఆమె ఎట్లా మరిచిపోగలదు? అనుక్షణం, ఆమె హృదయం, శరీరం అంతతోనూ ఆతల్లి ప్రేమించి, లోకపు నెలుగు చూపింది. అతడిప్పుడు వీరాధిపతుడు; విల్లునైన సిల్కులు ధరించి, రత్నాలు పొదిగిన ఖడ్గాదులతో దుర్బిరీ క్ష్యంగా వున్నాడు. కాని ఆతడామెకు పిల్లవాడే. ఆతడు భోగ భాగ్యాలతో తులతూగాలనీ, కీర్తి ప్రతిష్ఠల నార్జించాలనీ, దీర్ఘాయుష్షుంతుడుగా వుండాలనీ ఎందరో దేవుళ్లకు మొక్కుకుంది. ఆ తల్లి కోర్కెలను ఆమె కులదేవతలు విన్నారని స్పష్టంగానే వెల్లడైంది!

ఆతడామె చేతులు ముద్దుపెట్టుకుని, 'అమ్మా అమ్మా!' అని పిలిచేడు.

“అమ్మా! నువ్వు నాదగ్గరకి వచ్చేవు. నన్ను అర్థం చేసుకున్నావు. ఆ దౌర్భాగ్యుల్ని రేపటికే లొంగదీసి, పట్టణాన్ని పట్టుకుంటా.”

“నాయనా! నువ్వు జన్మించినదా పట్టణంలోనేనోయ్!” అని జ్ఞావకం చేసిందా తల్లి.

అతనికి తన బలం తెలుసును. ఆ మదంతో, కీర్తికాంక్షతో, యశావనపు పొంగుతో పెంకితనంగా ఆతడు సమాధానం యిచ్చేడు.

“నేను పుట్టింది యీ ప్రపంచంలో. ప్రపంచం నాకోసం వుంది. ప్రపంచాన్నింతనీ దిగ్భ్రమ చెందిస్తా. అమ్మా!

నీ మూలాన్నే యింత వరకూ ఆ పట్టణాన్ని నిర్మూలించలేదు. నేను ముందుకు పోకుండా, కాలిలో ముల్లులా బాధిస్తూంది, నువ్వక్కడ వుండడం. ఇప్పుడు ఆ ఆటంకం తీరింది. రేపే ఆ దుర్గాన్ని, మూఘ్ని నాశనం చేసేస్తాను.”

“అబ్బాయీ! ఆ పట్టణంలోని ప్రతీప్రాణి, ప్రతీరాయీ నిన్ను చిన్నతనాన్నుంచీ యెరుగును!”

“రాళ్ళకి నోరులేదు. మనుష్యులే వాటిచే మాట్లాడించాలి. నన్ను గురించి పర్వతాలు కూడా ఘోషిస్తాయి కదూ? సరే, కానీ అమ్మా! అదే నాకు కావలసింది.”

“ఏ తే మానవుల మాటేమిటి, నాయనా?”

“వాళ్ళ సంగతి మరిచిపోలేదమ్మా! వాళ్ళు చెప్పకొవాలి. మానవుల హృదయాల్లో వీరులకే శాశ్వతస్థానం వుంటుందని తెలుసు.”

“అది సరే. కాని వీరుడెవడు? మృత్యువును యెదిరించి, జయించి, ప్రజారక్షణ చేసినవాణ్ణి వీరుడంటారు.”

“పట్టణాలు కట్టి, నిలిపినవాడిలాగే, నిర్మూలించినవాడు కూడా వీరుడే. రోమునగరాన్ని నిర్మించిన దెవరో, రోములస్ యెవరో మనం యెరుగం. కాని దాన్ని నాశనం చేసిన, ‘అలరిక్’ మొదలైన వాళ్ళని అందరూ యెరుగుదురు.”

“వాళ్ళ పేర్లేమోగాని పట్టణం పేరు మాత్రం శాశ్వతంగా నిలిచిపోయింది.” ఆమె మళ్ళీ అతన్ని దారిలో పెట్టి దానికి ప్రయత్నించింది.

ఆ రోజు సాయంకాలం వరకూ తల్లి కొడుకు లిద్దరూ యీవిధంగా చర్చించుకుంటూనే వున్నారు. పోనుపోను కుమారుని ప్రగల్భవాక్యాలకీ, దారీ తెన్నులేని వాదనలకీ ప్రత్యుత్తరం చెప్పడమే మానుకొంది, ఆమె. కుమారుని జూచి పొందిన ఆమె గర్వం విరిగిపోయింది; గర్వంతోబాటు ఆమె మనస్సుకూడా విరిగింది.

అమ్మ! అమ్మంటే జన్మదాత. ఆమెయే రక్షణకర్త. విధ్వంసాన్నీ, వినాశాన్నీ గూర్చి ఆమె ముందు చెప్పడం, హర్షించడం ఆమెను ధిక్కరించడమే! కాని గర్వాంధుడైన కుమారున కది తెలియదు. తల్లి జీవితసూత్రాన్నే యెదిరిస్తూ న్నానని కానలేక పోయేడు, ఆ కుసంస్కారి!

అమ్మకూ, మృత్యువుకూ యెప్పుడూ చుక్కెదురే. అమ్మ జీవనప్రదాత; మృత్యువును ఆహ్వానించి తెచ్చేవాణ్ణి అమ్మ అసహ్యించుకుంటుంది. అమ్మ హృదయాన్ని ఆ మదాంధుడు కానలేడు. ఆతని హృదయం కీర్తికాంక్షతో నిండి పోయింది; కళ్ళు అధికారగర్వంతో మూసుకు పోయినాయి; జ్ఞానం ప్రతీకారవాంఛతో చచ్చిపోయింది!

సంతానం ప్రమాదంలో వున్నపుడు తల్లి నిర్భయంగా, నిర్దాక్షిణ్యంగా, మహాయుక్తిగా యెదిరిస్తుంది. ఆ సమయాల్లో ఆమె సాహసానికి మితిలేదు. ఆ సంగతి వాడికేం తెలుసు, పాపం!

ఆమె తల వాల్చుకుని కూర్చుంది. అక్కడినుంచిచూస్తే గుడారపు ద్వారంలోనుంచి దూరాన పట్టణం కనబడుతూంది.

ఆ గోడలలోపలే, ఆ నగరంలోనే తాను పత్నియై ప్రేమ
డోలికల నోలలాడింది; అక్కడే గర్భధారణానందం అనుభ
వించింది; అక్కడే ప్రసవవేదనకు గిలగిలలాడింది; అక్కడే
మాతృదేవతయై మసలింది. అటువంటి జన్మభూమినే, తన
కన్నకొడుకు మట్టిపాలు చేస్తానంటున్నాడు ! దుర్విధి !

ప్రాద్దువాలింది. ఆస్తంగత సూర్యుని అరుణకిరణాల్లో
స్నానం చేసిన శిథిలనగరకుడ్యాలు ఎర్రగావున్నాయి. ఎండకి
నగరసౌధాల కిటికీలద్దాలు ఎర్రగా రక్తం చిమ్ముతూన్న
ట్లున్నాయి. నగరదేవతకి ఒంటినిండా గాయాలుతగిలి, వాటి
నుండి రక్తం ప్రవహిస్తూన్న ట్లగుపిస్తూంది. క్రమంగా చీకటి
పడింది. కొద్దిసేపట్లోనే నగరం నల్లని ముసుగులోని శవం
మాదిరిగా ఐపోయింది. శవగృహంలో పెట్టిన దీపికలాగా
మీద నక్షత్రం ఒకటి మినుకు మినుకు మంటూంది.

శత్రువులకి జాడ తెలియనీకుండుటకై దీపం వెలిగించని
యిండ్లు, చీకట్లో ములిగిన వీధులు, శవాలు క్రుల్లిన కంపు,
మరణోన్ముఖుల దగ్గరనున్న బంధువుల గుసగుసలు, — ఆమె
కళ్ళముందు గిరగిరా తిరిగిపోతూన్నాయి. ఆమె మనస్సును
కలచివేసి, ఆమె నిర్ణయం ఏమని ప్రశ్నించేయి.

పట్టణ ప్రజలందరూ తన కత్యంత ఆప్తులు. వారికోసం
ఆమె హృదయం తల్లడిల్లి పోతూంది.

నల్లని పర్వత శిఖరాలనుంచి దిగజారుతూన్న మేఘ మాలికలు నిరాధారంగా నిలబడివున్న నగరంమీదికి దాడి చేస్తూన్న గుర్రపుసైన్యాల మాదిరిగా కనబడుతూన్నాయి.

“చీకటి దట్టంగా వుందంటే యారాత్రే పట్టణాన్ని పట్టేస్తాము. పగలు సూర్యకిరణాలు కళ్ళల్లో పొడుస్తూంటే, కత్తుల, డాళ్ళ మిలమిలలు మిరుమిట్లు గొల్పుతూంటే కొట్టే దెబ్బకూడా తప్పిపోతుంది. శత్రువును అప్పుడు దెబ్బతీయడం సులువుగాదు.”

అనుకుంటూ అతడు కత్తిని ఒరదీసి, పరీక్షించేడు, ఒక్కక్షణం.

“నాయనా! ఇల్లా రారా. నా వాళ్ళో తలపెట్టుకుని ఒక్కనిముషం పడుక్కోవూ? చిన్నప్ప డెంత జాలిగుండెరా, నీది! నిన్నంతా ముద్దాడేవారేరా!...” అని తల్లి ఆతని తల మీదినుంచి చేతిని పోనిచ్చి, వీపు నిమిరింది, వాత్సల్యంతో.

తల్లి చెప్పినట్లే ఆత డామె ఒళ్లో తలపెట్టి పడుక్కుని కళ్ళు మూసుకున్నాడు.

“అమ్మా! నిన్నూ, కీర్తినీ మాత్రమే ప్రేమిస్తున్నాను.” అన్నాడు, కళ్ళు మూసుకొనే.

“నాయనా! నువ్వే స్త్రీనీ ప్రేమించలేదా?”

“ఎవరిని ప్రేమించినా అనుభవం వల్ల మోజు తగ్గి, మొహం మొత్తుతుంది. తీపి తినగా తినగా చేదుగా వున్నట్లే నమ్మా!”

“నీకు బిడ్డలు కావాలని వుండదా, నాయనా!” అందా తల్లి ఆఖరు యత్నంగా.

“బిడ్డలెందుకు? చావడానికా? ఎవడో నా బోటివాడే వచ్చి అందరినీ చంపుతాడు. అప్పుడు బాధకలిగినా కసి తీర్చుకునే ఓపికకూడా లేకండా వృద్ధుడనైపోతా. చెయ్యాడదు.”

ఆమె ఒక్క నిట్టూర్పు విడిచింది.

“నువ్వు మెరుపులా అందంగా వున్నా దానిలాగే గొడ్డు వాడివిరా!”

“ఔనమ్మా! నేను మెరుపునే!” అని ఆతడు చిరునవ్వు నవ్వేడు. ఆమె యింకేమీ మాటాడలేదు.

కొద్దిసేపట్లోనే ఆతడు చిన్నబిడ్డలా తల్లి ఒడిలో తల బెట్టుకుని, సుఖనిద్రలో ముసిగేడు.

తల్లి తాను కప్పకొని వచ్చిన నల్లని ఉత్తరీయం తీసి అతని మీద కప్పింది. మెల్లగా మొలనుంచి కైజారుతీసి, అతని హృదయంలో దృఢంగా ఒక్కటే పోటు పొడిచింది. సన్నని మూలుగుతో, అంతటి మహావీరుడూ ప్రాణాలు వదలేడు. కొడుకు హృదయం తల్లికి తెలిసినట్లు మరెవరికి తెలుస్తుంది?

ఆమె కుమారుని శవాన్ని యీడ్చి తెచ్చి గుడారం బైట పడేసింది. కాపలావున్న పైనికులు యీ దృశ్యం చూసి నిశ్చేష్టులై నిలబడిపోయేరు. ఒక్కసారి పట్టణం నైపు, తన కొడుకు శరీరం నైపు చూసింది. అతడు తన జన్మభూమికి

యింకే అపాయమూ తేలేదు ! ఆమెలో మాతృత్వం పొంగి పొరలింది. ఏడుపు కట్టలు తెగి ప్రవహించింది.

“నా జన్మభూమికి నే చేయగలదంతా చేసేను. జన్మభూమికి మరో కొడుకును యివ్వగల కాలం తీరిపోయింది. నా జీవితం యింక నిరుపయోగం. నా కొడుకు దగ్గరికే పోయి వుంటానింక.”

అంటూ ఆక్రోశించిందా తల్లి. ఆమె కళ్లు పొడారి పోయేయి. తన్ను తానే సంబాళించుకుని, లేచి నిలుచుని, కొడుకురక్తంతో యింకా నులివెచ్చగా వున్న కైజారుతోనే పొడుచుకొని నేలగూలింది. వ్యధితహృదయాన్ని తెలుసుకోవడం ఏమంత కష్టం !

తల్లి ప్రేమ జయించింది; మృత్యువుకు తల్లులుండే లోకంలో స్థానంలేదు !

బాలునిదైరీ

వాళ్ళ కుర్రాణ్ణి ముద్దుగా 'మిషా' అని పిలుస్తారులేండి. వాడు మహాచురుకైనవాడు. పట్టుమని పది నిముషాలైనా ఓ చోట కూర్చోడుగదా? ఏ వర్షం మూలానో ఆడుకునేందుకు వీధులోకి వెళ్ళనివ్వని రోజున యిల్లంతా గందరగోళమే. ప్రతీ పనికి వాడే అడ్డు.

పెద్దవాళ్ళు ఏవో పనులతో ఊపిరి సలపకుండా కొట్టుకుంటూంటారు. అందుకనే పిల్లల్ని అస్తమానం 'అబ్బా! వేపుకు తినకురా!' అని గదుముతూంటారు.

మిషాకూడా తల్లిదండ్రుల నోట యీ గద్దెంపుమాట యెన్నోసార్లు విన్నాడు. వాళ్ళకి ఎప్పుడూ పనే. మిషాతో ఆడుకోడానికి గాని, వాడి ప్రశ్నలకి సమాధానం చెప్పడానికి గాని వాళ్ళకి తీరి కెక్కడిది? వాళ్ళనాన్న పుస్తకాలగదిలోనే యెప్పుడూ పాతుకుపోతాడు. ఏదో పుస్తకం చదవడమో, రాయడమో,—యిదే పని. మరి, ఆ పుస్తకాలు బాగుంటాయో, లేదో! మిషాని యెప్పుడూ చదువనీయనే లేదు, వాటిని.

అమ్మా చాల మంచిదే. చిన్న బొమ్మలా వుంటుంది, ఎంచక్కా. నాన్నా మంచివాడే. పెద్ద చెట్టంత మనిషి.

వేసవికి ముందు ఓరోజున చినుకూ, గాలీ జోరుగావుంది. మిషా ఆడుకునేందుకు వీధులోకి నెళ్ళడానికి వీలైందికాదు.

ఇంట్లోనే వుండి ఏం తోచక అల్లరి ప్రారంభించేడు. వాడి గొడవను తల్లి తండ్రి కూడా భరించలేక పోయేరు. వాళ్ళ నాన్న మిషాను దగ్గరికి రమ్మసి పిలిచేడు.

“ఏమీ తోచడం లేదా యేమిటా అబబ్బయి!”

“రాని తెల్లి చెయ్యడానికి కూర్చున్నట్లుంది, నాన్న గారూ!”

అన్నాడు, మిషా గునుస్తూ.

వాళ్ళనాన్న చూళ్ళకాగితాలున్న ఓ చిన్న బైండు బుక్కు తీసి చూపిస్తూ,—

“మిషా! చూసేవా! ఇదిగో, యీ తెల్లకాగితాల పుస్తకం వుండే దీంట్లో నీకు సరదాగా తోచిన సంగతులన్నీ రాసుకుంటూండు. ఏ! తెలిసిందా! దీన్నే ‘డైరీ’ అంటారు. రోజూ రాసుకునేదే డైరీ. రాసుకుంటావు గదూ?”

మిషా ఒక్కక్షణం ఆలోచిస్తూ నిల్చున్నాడు.

“సరదాగా తోచీ సంగతులంటే?”

“నాకెల్లా తెలుస్తుందిరా, నీకు సరదాగా వుండే సంగతులేమిటో!” అంటూ వాళ్ళనాన్న సిగరెట్టు తీసి వెలిగించేడు.

“మీకెందుకు తెలియడేమిటి?”

“తెలియదురా. చిన్నప్పుడు నేను చదువుకోలేదు. ఏవో పిచ్చిపిచ్చి ప్రశ్నలువేసి అందర్నీ విసిగించే వాణ్ణి. ఎప్పుడూ దేన్నిగురించీ ఆలోచించనే లేదు. నాకా అవకాశం లేకనే

పోయింది. అంచేతనే చిన్నపిల్లలకి ఏవి సరదాగా వుంటాయో నాకు ఏమీ తెలియదు. సరే ఇంక వెళ్ళు, మరి.”

తండ్రి తన్ను యెగతాళి చేస్తూన్నాడనీ, తనతో మాట్లాడడానికి యిష్టపడడం లేదనీ మిషా గ్రహించేడు. కోపం రాబోయింది. కాని తండ్రి కళ్ళల్లో ప్రేమ, అభిమానంతోలు కాదుతూ వుండడం చూసి, కోపం వెనక్కి పోయింది. అంచేత మళ్ళీ యింకోప్రశ్న వేసేడు.

“సరదాగా వుండే పనులు ఎవరుచేస్తూంటారు, నాన్నా!”

“నువ్వే! బాబువికాదూ? ఇంక వెళ్ళు. నన్ను పని చేసుకోనియ్యి.”

మిషా తన గదిలోకి వెళ్ళి, టేబుల్ ముందు కూర్చుని పుస్తకం తెరిచి, వ్రాత మొదలు పెట్టేడు.

“ఇది డెరీ.”

“దీనిని నాన్న యిచ్చేరు. నాకు తోసినవన్నీ దీన్నో లాసుకుంటాను. ఎంచక్కా సరదాగా వుంటుంది.”

కలం టేబిల్ మీద పెట్టేసి, గదంతా కలయచూసేడు. అందులో అన్నీ తనకు రోజూ కనబడేవే. కొత్త వేమీ లేవు. పాతబడిన వాటిలో సరదా తోచడానికి ఏముంది?

పుస్తకం తీసుకుని మళ్ళీ వాళ్ళ నాన్నదగ్గరికి బైలు దేరేడు. మిషా మళ్ళీ రావడంతో ఆయనకి చిరాకు కలిగింది.

“మళ్ళీ వచ్చేవా?”

మిషా నోటుబుక్కు చూపుతూ,—

“చూడండి, నాన్నారూ! అప్పుడే రాసేసేను. బావుందా?”
అన్నాడు.

“భేషుగ్గా వుందోయ్ ! ‘డైరీ’ కాదు. ‘డైరీ’ అని వుండాలి. ‘తోసినవన్నీ లాసుకుంటా’ అనకూడదు. ‘తోచినవన్నీ రాసుకుంటా’ ననాలి. తెలిసిందా? యింక వెళ్ళు, మరి.”

మిషా ఒక్క నిమిషం ఆలోచించేడు.

“ఇంకేం రాయను?”

“నీకు తోచింది రాసుకో. దేన్ని గురించైనా ఆలోచించి మరీ రాయి. పాటలు రాయి, బాగుంటుంది!”

“పాటలా? ఏం పాటలు?”

“నీకు వచ్చినవి రాయడం కాదురా. నీఅంతట నువ్వు కొత్తవి అల్లి, రాయాలి. వెళ్ళుమరి. పరిగెత్తు. ఏం వేపుకు తింటావురా!”

అంటూ మిషా చెయ్యి పట్టుకుని గదివెలుపల దిగబెట్టి, తలుపులు లోన గడియ వేసుకున్నాడు, వాళ్ళ నాన్న. ఇట్లా చేయడం తన కెంతో అగౌరవకరంగా భావించేడు, మిషా. అభిమానంతో తిన్నగా తనగదిలోకి నెళ్ళి బల్లవద్ద కూర్చుని, డైరీ తెరిచేడు. ఏం రాయాలో ఏమీ తోచడం లేదు, వాడికి. అమ్మ వంటింట్లో గిన్నెలు, చెంచాలు లెక్కచూసుకుంటూంది. వంటింట్లో వెచ్చగా యెంతో బాగుంటుంది. కాని అక్కడికి తనను రానివ్వరు కదా? వీధులోకి పోకుండా దిక్కుమాలిన బురద ఒక టొచ్చిందాయెను.....

మిషా యేం తోచక గడియారం వంక చూసేడు. ఇంకా తొమ్మిదిం పావు కూడా కాలేదు. అంతలో ఒక ఆలోచన తట్టింది. చిరునవ్వుతో గబుక్కున డైరీ తెరిచి రాయడం ప్రారంభించేడు.

“మా గోడమీద గడారం వొకటుంది,
మీసాల్లా తన ముళ్ళని కదిలిస్తోంది”

అరే! పాటయి పోయిందే! పహ్! మిషా బల్లమీది నుంచి వురికి వంటింట్లోకి పరుగెత్తేడు.

“అమ్మా! అమ్మా! పాట రాసేనే, చూడవే!”

లెక్కపెడుతూన్న చెంచాలనుంచి ఆమె తలతిప్పనైనా లేదు !

“తొమ్మిది...నన్ను వేపుకు తినకురా, నాయనా!... పది...వెళ్ళు మరి...పదకొండు...”

మిషా అంతలో వదిలే రకం గాదు. ఆమె మెడకు ఓచెయ్యి చుట్టబెట్టి, రెండో చేత్తో డైరీని తల్లి కళ్ళముందర అడ్డంగా పెట్టేడు.

“అమ్మా! ఒక్కమాటు చూడవే!”

“నన్ను పడేస్తావురా నాయనా!” అంటూనే ఆమె పుస్తకం తీసికొని చదివింది.

“మీ నాన్న రాసి పెట్టేరా?” అన్న తల్లిమాటలకి మిషా ఎంతో అభిమాన పడ్డాడు. అది గమనించకుండానే,—

“‘గడారం’ కాదు. ‘గడియారం’ అని వుండాలిరా.”

మిషాకి యెంతో చిన్న తనం అనిపించింది.

“పాటల్లో కూడానా?”

“ఆఁ! ఇంక వెళ్ళు. బాబువుకాదు! ఇంక వెళ్ళమ్మా! ఆడుకో.”

“.....”

“వెళ్ళి యింకా పాటలు రాయి.”

“ఏం రాయను?”

“గడియారం టిక్కు టిక్కు మంటూందనో, మరోటో యేదో రాయి! పాట పూర్తవుతుంది.”

“ఓఁ! అల్లాగే!”

చెంగున ఒక్క దూకులో మిషా తనగదిలోకి వెళ్ళి పోయేడు. టేబిల్ ఎదట కూర్చుని తల్లి సలహా ప్రకారం పాట రాసేడు.

“గడియారం టిక్కుటిక్కుటిక్కు మంటూంది.”

తరువాత యెంత తంటాలుపడ్డా యేం వ్రాయాలో తోచలేదు. చేతుల నిండానూ, గడ్డం నిండానూ యింత సిరా మాత్రం పులుముకున్నాడు.

హఠాత్తుగా యెవరో చెప్పి, చేయి పట్టుకు రాయించి నట్లుగా నాలుగో చరణం కూడా రాసేసేడు.

“ఏమోగాని నాకేమీ తోచకుండా వుంది!”

నిజమే ! మిషాకేమీ తోచడంలేదు. ఆ మాటనే కాగితంమీద రాసేసరికి పాట పూర్తైపోయింది ! పట్టరాని సంతోషంతో మిషా గంతులు వేసేడు.

ఒక్క పరుగున వాళ్ల నాన్న గది దగ్గరికి పోయేడు. కాని, ఆయన చాల గడుసువాడేమో, తలుపు లోన గడియ వేసుకునే వున్నాడు. మిషా ఊరుకోక, తలుపు కొట్టేడు.

“ఎవరు ?”

“నాన్నా ! తలుపు తియ్యండి ! త్వరగా !” అన్నాడు మిషా ఒగరుస్తూ.

“తలుపు తియ్యండి ! నేనే ! నాన్నా ! చూసేరా ఎంత మంచిపాట రాసేనో !”

వాళ్లనాన్న తలుపు తీయకుండా లోపలినుంచే “భేష్ ! యింకా రాయి.” అన్నాడు.

“మీరు వినరూ మరి !”

“తర్వాత వింటాలేరా, వెడుదూ !”

“అహా ! ఇప్పుడే వినాలి !”

“మిషా ! చెప్తే వినవూ !” అన్నాడు వాళ్ల నాన్న గద్దించుగా.

తాళపు రంధ్రముదగ్గర నోరుపెట్టి పాట చదివేసేడు, మిషా. స్వరం పైకిరాక నూతులో మాట్లాడినట్లు వినబడింది. తండ్రి యేమీ మాటాడలేదు.

మిషాకి యెంకో అభిమానం అనిపించింది. తనగదిలోకి వెళ్ళిపోయి, కిటికీ అద్దాలకి తల ఆనించి ఆలోచిస్తూన్నట్లు చాలాసేపు నిలువబడ్డాడు. కొంచెం సేపయేక టేబిల్ దగ్గరికి తిరిగివచ్చి, తన మనస్సులో మెదులుతూన్న భావాల్ని డైరీలో రాయనారంభించేడు.

“నాన్న మంచివాడు కాదు. డైరీ రాస్తే సరదాగా వుంటుందన్నారు. అంతా వుత్తిది. ఆ మాట నన్నొదుల్చు కొనేందుకు చెప్పేరు. నాకు తెలుసు. అమ్మ కోపంగా వున్నప్పుడు ఆమెని ‘పోట్లగొడ్డు’ అంటారు. కాని తమరుమాత్రం? నిన్న సిగరెట్టుపెట్టికో ఆడుకుంటూంటే నన్ను అమ్మకంటే యెక్కువగా కోపబడ్డారు. నాకు ఆయనగా రేం చెప్పబ్బలేదు. ఇద్దరూ ఒకటే కోపానికి. నీనా యేదన్నా పగలగొడితే ‘ఫరవాలేదులే!’ ‘పోనీలే!’ అంటారు. ఆవిడ పాటలు పాడుతుందిగా, అందుకని! నేనేదన్నా పగలగొడి తేమాత్రం రోజులకొద్దీ సాధిస్తూంటారు.”

తల్లిదండ్రులు తనకు అన్యాయం చేస్తూన్నారనే ఆలోచన తట్టేసరికి మిషాకు కళ్ళనీళ్లు తిరిగేయి. వాల్లెంత మంచి వాళ్ళయి తేనేమి? తన్ను సరిగ్గా చూడలేదు.

రాత కట్టిపెట్టి మిషా కిటికీదగ్గరకు వెళ్లేడు. కిటికీలో అంచున కూర్చుని ఓ పిచిక తడిరెక్కలు దులుపుకుని, దువ్వు కుంటూంది, కాళ్ళతో. ఆ పిచికనుచూస్తూ నినబడ్డాడు, మిషా. దాని తడిరెక్కలు నాన్నమీసాల్లా వున్నాయనిపించిందేమో, అక్కడే నిలబడి తనలోనే పాట అల్లడం ఆరంభించేడు.

“పుల్లల్లా కాళ్ళూయిదీ
తేనెకళ్ళ పిచికపిట్టకి
నాన్న మీసాల్లాంటి రెక్కలు
ఉన్నా యోయ్ ! చూడండోయ్ !”

అతని ఊహలు లయలో నడవడంలేదు. కాని, ఆమాత్రం చాలు, యిప్పటి మటుక్కి. మిషా హృదయం గర్వంతో నిండింది. వెంటనే టేబిల్ దగ్గరకి పరుగెత్తి కొత్తపాట డైరీలో రాసేసేడు. తర్వాత మళ్ళీ తన ఆలోచనలు రాయ నారంభించేడు.

“పాటలు రాయడం చాలా సులువు. చేయవలసినదల్లా యేదో ఒకదానినైపు చూడ్డమే. మాటలు వాటంతటవే దొర్లుకుంటూ వస్తాయి. నాన్నగారు యేమీ బడాయిలు పోనక్కర్లేదు. కావాలంటే నేనూ పుస్తకాలు రాయగలను. పాటలుకూడా రాస్తాను. తప్పులు లేకండా రాయడం, చుక్కలు పెట్టడం నేర్చుకుంటా. అమ్మ, కొమ్మ, వెన్న, కన్ను,— యీలాటి జంటమాటలు ఆఖరున వచ్చేలాగ కూడా పాట రాసేస్తాను. కాని, యిప్పుడు రాయను. పద్యాలూ రాయను. డైరీకూడా రాయడం మానేస్తా. ఆయనకే సరదా లేకపోతే నాకా యేమిటి ? నన్ను వేపుకుతినద్దు. ఏం చేసినా రాయను.”

మిషాకు యేడుపు వచ్చేటంత పర్యంతం అయింది. ఇంత లోనే దాది జెనియా ఆ గదిలోకి వచ్చింది. జెనియా పొట్టిగా, చిన్నదిగా వుంటుంది; బూరె బుగ్గలు. ఆమె కనుబొమలమీద నిలచిన వాన చినుకులు మెరుస్తున్నాయి.

“మూతి ముడుచుకుని అట్లా వున్నావేం?”

ఆమె రావడం వల్ల తన ఆలోచనలన్నీ చెదరిపోయినట్లు కనుబొమలు కుంచించేడు, మిషా. తండ్రి నైఖరి ననుకరిస్తూ,—

“నన్ను కదిలించకు, జెనియా!”

అని మళ్ళీ రాయడం మొదలెట్టేడు.

“దాదిని నాన్నగారు ‘బుర్రముక్కు’ అంటారు. పిల్లల్ని ఆడించే వయస్సులో గాక పిల్లలతో ఆడుకొనే వయస్సులో వుండంటారు.”

మిషాధోరణి దాదికి ఆశ్చర్యం కలగజేసింది. మెత్తని చేతులతో బుగ్గలు రుద్దుకుంటూ అడిగింది.

“ఏమిటి రాస్తున్నావు? ఏం కథ?”

“చెప్పకూడదు. నాన్నగారు డైరీ రాయమన్నారు. నాకు సరదాగా తోచినవన్నీ రాసుకోవచ్చు నన్నారు.”

“ఇప్పుడు నీకంత సరదా కలిగించిన సంగతేమిటోయ్, మహా?”

అంటూ జెనియా పుస్తకంమీదికి వొంగి చూసింది. పుట తిప్పతూ,

“ఇంకా యేమీ రాయలేదులే. ఏవో పాటలు రాసే నంతే.” అన్నాడు, మిషా.

“చూడు యెన్ని తప్పులో. ఓహో! నిజంగా పాటలే! నువ్వు రాసినవి కాదు. నే నెరుగుదునులే! నాన్న రాసి పెట్టేరు. జానా?”

మిషాకు ఎంకో అభిమానం వేసింది. ఏమిటిది? ఎవరూ నమ్మలే? కోపంకూడా వచ్చేసింది.

“ఐతే, ఈవేళ పాఠం చదవను.”

“ఏం? ఎంచేత?”

“ఏమేమిటి? చదవను. అంతే!”

అప్పటికి జెనియా తన్నుగురించి రాసిన భాగం దగ్గరికి వచ్చింది. ఆ రాతచూడ్డంలోనే ఆమె మొగం జేవురించింది. ఎదుట అద్దంలో కనిపిస్తూన్న తన ముఖంపై పొకసారి ఆమె దృష్టి పోయింది.

“నన్ను గురించి కూడా రాసేవూ? నిజంగా నాన్న అల్లా అన్నారా?”

“ఏం! నువ్వంటే ఆయనకి భయమా!”

దాది ఆలోచనలో పడింది. మళ్ళీ తనముఖం యింకొ మారు అద్దంలో చూసుకుంటూ,—

“ఐతే పాఠం చదవ్వన్నమాట?”

“ఊహూ!”

“అమ్మకో చెప్తానుండు.” అంటూ జెనియా విసవిసా వెళ్ళిపోయింది.

ఆమె గుమ్మం దాటి పోయేదాకా చూసి, మిషా మళ్ళీ రాయడం ఆరంభించేడు.

“నాన్నమీద అమ్మ కస్సుమన్నట్లే జెనియా మీద నేనూ కస్సుమన్నాను. నన్ను విసికించి వేపుకుంటే ఏం

చేస్తాను? నామీద అందరికీ కోసం వచ్చినా నాకేం లెట్టలేదు. ఆనక వెళ్ళి జెనియాను మన్నించమని అడుగుతాను, పోనీ. పుస్తకంలో అదీ రాయాలి. నాన్నగారిలాగే కోజంతా రాస్తూంటాను. ఎవ్వరూ నన్ను చూడనక్కర్లేదు. నేను అన్నం తినను. కాల్చిన ఆపిలు యిస్తానన్నా నాకు అట్టేర్లేదు. రాత్రిళ్ళు నిద్రపోను. తెగరాసేస్తాను, కూర్చుని. 'జబ్బుచేస్తుంది. ఒకటే పనా?' అని నాన్నగారిని అన్నట్టే అమ్మ నన్నూ అంటుంది. అన్నాసరే! ఏడ్చినాసరే! నేను విననుగాక వినను. నామీద యెవరికీ యిష్టం లేకపోతే నాకేం భయంలేదు."

ఆత డీమాటలు రాసి ముగించే సరికి తల్లిని పిలుచు కొచ్చింది, జెనియా. తల్లి యే మాటా మంతి లేకండానే మిషా చేతులోని పుస్తకం తీసుకుని చదవడం ప్రారంభించింది.

కొంత చదివి, ఆశ్చర్యంగా మిషా ముఖంపైపు చూస్తూ,—

"ఓరి పిడుగా! నువ్వే రాసేవా యిది? మీ నాన్న చూస్తారుండు!"

అని, పుస్తకం పుచ్చుకుని వెళ్ళిపోయింది.

"నాన్నగారు కొడతారు" అనుకుంటూ మిషా జెనియా

పైపు తిరిగి,—

"నామీద అమ్మతో చాడీలు చెప్పేవా?" అనడిగేడు.

"చెప్పినట్టు వినకపోతే..."

"చెప్పి నట్లల్లా వినడానికి నేనేం గుర్రాన్నా?....."

“మిషా !.....”

కాని మిషా మహాగోపంగా వున్నాడు.

“ఓ నైపు ఆలోచించాలి, పుస్తకంలో రాయాలి; రెండోనైపు పాఠాలు చదవాలి. నాచేతగాదు.”

మిషా యింకా యేమనేవాడో కాని పనిమనిషి వచ్చి ‘నాన్నగారు పిలుస్తూన్నా’ రంది.

ఓ చేస్తో పుస్తకం పట్టుకుని, రెండో చేస్తో మీసం దువ్వుకుంటూ కుర్చీలో కూర్చుని వున్నాడు, వాళ్ళనాన్న.

“ఇల్లా రావోయి!”

నాన్న కళ్ళు నవ్వుతూన్నాయి. మంచం మీద బోర్లా పడుకుని, దిండులో ముఖం దాచుకుని వుంది, అమ్మ. ఆమె భుజాల కదలిక చూస్తే కడుపుబ్బలా నవ్వుతూందని తెలుస్తూనే వుంది. పరిస్థితంతా ఒక్క నిమిషంలో గ్రహించేసేడు, మిషా.

“నాన్న కొట్టరు.” మిషా నిమిషంలో గ్రహించేడు.

వాళ్ళనాన్న మిషాను దగ్గరికి తీసుకుని మోకాళ్ళ మధ్య నొక్కి పట్టుకుని, చుబుకం పుణుకుతూ,—

“మహా అల్లరివాడనై పోతూన్నావురా? ఏం?”

“ఔను.” మిషా తనూ అంగీకరించేడు.

“ఏం? ఎందుచేత?”

“ఏమో! ఊరికేనే.”

“ఊరికేనే యేమిటి? కారణం చెప్పలేవా?”

“నాకు తెలియదు.”

మిషా కొంచెం సేపు ఆలోచించేడు.

“మీరు నాగురించి యేమీ పట్టించుకోరు. అమ్మ అంత కంటేనూ! జెనియా, చదువూ! చదువూ! అని వేపుకు తింటుం దా యెను.”

“అందుకని నీకు కోపం వచ్చిందా?” నాన్న బహు తాపీగా అడిగేడు.

“ఔను, మరి రాదూ?”

“అల్లా దేనికీ కోపం తెచ్చుకోకూడదు. నిన్ను చిన్న పుచ్చాలని నేను యెప్పుడూ అనుకోనోయ్. మీ. అమ్మా అంతే. చూడూ, అమ్మ యెల్లా నవ్వుతూందో. నాకూ నవ్వు వస్తూంది.”

“నవ్వెందుకు వస్తూంది?”

“చెప్తాలే, వుండు మరి.”

“అహ! ఇప్పుడే చెప్పాలి.” ముద్దుగా గునుస్తూ. అన్నాడు మిషా.

“నువ్వు వర్తి కొంటె కోణంగివి.”

“నేనా?”

మిషాను యెత్తి వొళ్ళో కూర్చోబెట్టుకుని, తల నిమి రుతూ వాళ్ళనాన్న అడిగేడు.

“చెప్పనా?”

“ఊ !”

“ నిన్ను యెవరూ యేమీ అనలేదు. చూసేవూ, యీ గాలీ, చినుకూ. వీటిమూలాన చీదరగావుంది. నీ మనస్సు అల్లా వుందంతే. కాస్త యెండ గాచి, బైట ఆడుకొనేందుకు వీలుగావుండనీ మళ్ళీ, నీ చిర్కాకు నిముషంలో మాయమై పోతుంది. అది పోనీ గాని, నీ డైరీనిండా యెంతో చెత్త రాసేవు.”

“మీరే రాయమన్నాడుగా!” మిషా భుజాలు కుంచించు కున్నాడు.

“రాయమన్నాను గాని చెత్త రాయమన్నానా?”

“లేదు. గాని ఏం రాసేనో నాకూ జ్ఞాపకంలేదు. నే రాసిందంతా నిజంగా చెత్తే?”

“ఔను!” తలపంకిస్తూ అన్నాడు వాళ్లనాన్న.

“మీరుకూడా చెత్త రాస్తూవుంటారా?” మిషా అమా యికంగానే అడిగేడు.

వాళ్ళమ్మ గభీమని లేచి వంటింట్లోకి పరుగెత్తింది, అక్కడేదో పొయిమీదపెట్టి మరిచిపోయినట్టు. ఆమె నైఖరీ, చేసిన సవ్వడినీ బట్టి ఉక్కిరిబిక్కిరిగావచ్చే నవ్వునాపుకుంటూం దని యెనరేనా గ్రహించవచ్చు.

పెద్దవాళ్ళు యిల్లా నటిస్తారేం ?

వాళ్ళనాన్నకి కూడా నవ్వు వస్తూన్నట్లేవుంది. పెదవులు బిగించి, బుగ్గలు బూరటించి, మీసాలు దువ్వుకుంటూన్నట్టుగా

చేతులు ముఖాని కడ్డం బెట్టుకుని, ముక్కుతో చిత్రంగా ధ్వని చేస్తూన్నాడు !

“నేను రాసే దాంట్లో కూడా కొంత చెత్త వుంటూనే వుంటుంది. అన్నీ బాగా రాయడం కష్టం. నీ పాట బాగుంది. మిగిలింది బాగాలేదు.”

“ఎంచేత ?”

“నువ్వు మా చెడ్డ ఆరాతీస్తున్నావు. అందర్నీ విమర్శించే ముందు నిన్ను నువ్వే విమర్శించుకో. ఇక నేమీ రాయకేం ? డైరీ మనకింక వద్దులే.”

వాళ్ళనాన్న వాళ్ళో కూర్చునే రంగుపెన్నిలుతో ఆయన పుస్తకంలో బొమ్మలు వేస్తున్నాడు, మిషా.

“సరే. ఇంకేం రాయనులెండి. రాయడంకూడా పాఠం లాగే యేమీ బాగుండలేదు. మీరే రాయమన్నారు. అందు కని రాసే సంతే. నాకం దులో సరదా యేం కనిపించలేదు. ఈ వేళపాఠం వద్దు, ఏంవద్దు.”

“ఎందుచేత ?”

“జెనియాచేత కథ చెప్పించుకుంటా.”

“అల్లాగేలే.”

వాళ్ళనాన్న సంతోషంగా అంగీకరించేడు.

“ఇనిగో ! చూడు ! మనం యిద్దరమూ జెనియాను మన్నించమని అడగాలి. ఆమెను గురించి నేనన్నదీ, నువ్వు రాసిందీ కూడా ఏమంత మంచిదిగాదు.”

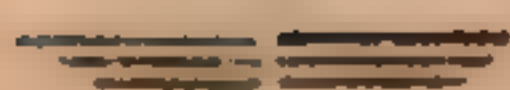
వాళ్ళనాన్న కుర్చీలోంచి లేచి, మిషాచేయ్యి పట్టుకుని పఠారుచేస్తూ, నెమ్మదిగా బోధన ప్రారంభించేడు.

“జెనియా ముక్కు పెద్దదే అనుకో. కాని ఆమాట జ్ఞాపకం చేయడం మంచిదిగాదు. ఆ లోటు బ్రతికివున్నంతకాలం వుండేదేగాని, మాటలువల్లా దేనివల్లా పోయేదికాదు. నీముఖం మీద మశూచికపు గంట్లున్నాయనుకో. నిన్ను ‘గంట్లముఖం వాడా!’ అని యెవరేనా పిలిస్తే ఒప్పుకుంటావా?”

“ఉహూ!”

“ఇంకెప్పుడూ అట్లాటి విషయాలు డైరీలో రాయకేం.”

మిషా డైరీ కథ యీ విధంగా ముగిసింది.

చెల్లాష్

రేవులో రేగిన ధూళివల్ల వినీలంగావుండే దక్షిణాకాశం ధూసరవర్ణంగా కనిపిస్తోంది. నిప్పులు చెరుగుతూన్న మధ్యాహ్న సూర్యుడు దుమ్ము తెరలోంచి ఆకుపచ్చని సముద్రం లోకి చూస్తూన్నాడు. పడవల తెడ్లు, స్టీమర్ల పంకాలు, టర్కీ ఫెలుక్కాల చుక్కానిలు, రకరకాల పడవలు నిరంతరం అటూయిటూ తిరుగుతూ నీటిని కలిచేస్తూండడంవల్ల సూర్యుని ప్రతిబింబం కనిపించడమేలేదు. స్వేచ్ఛా సచాంరానికి కలవాటు పడిన సముద్రపుటలలు నల్లరాతి గోడలనడుమ బంధించబడినా నిరంతరం పోరాటం చేస్తూన్నాయి. సరుకులతో నిండిన పడవలూ, ఓడలూ క్రిక్కిరిసిపోయి నీకు కానరాకుండా వుంది. బరువైన ఓడలు తమ శిఖరాలమీది కెక్కి తొక్కిసలాడి అణిచేస్తున్నా సముద్రపుటలలు ఉద్ధృతంగా హర్షరుగోడలకి కొట్టుకుంటూ నురుగులు గ్రక్కుతున్నాయి. తమ నిర్బంధాన్ని గూర్చి ఆందోళన చేస్తూ, నిరంతర పోరాటం చేస్తూన్నట్లుగా సముద్రపుటలల ఘోష వినిపిస్తోంది. ఓడల్లోంచి పడేసిన నానారకాల చెత్తాచెదారంతోనూ రేవుఅంతా మలినమైవుంది.

రేవుప్రాంతం అంతా ఒక్కటే రణగుణధ్వని. ఎక్కడ చూసినా లంగరు గొలుసుల గలగలలు; వార్షుమీదికి సరుకులను తెచ్చే రైల్వేవాగన్ లింకుల ధణధణలు; చప్టారాళ్ళ మీద పడేస్తూన్న లోహపురేకుల ఝణఝణలు; దుంగలూ

మాలాలు యెత్తిపడేస్తూన్నప్పటి గుభిల్లు ధ్వనులు; కిరాయి బళ్ల కిరకిరలు; స్త్రీమర్ల యీలలు, అరుపులూ; డాక్ కూలీల అరపులు, కళాసీల కేకలు, ఉద్యోగుల గద్దెంపులు, — యివన్నీ కలిసి, కరిగి ఒకటై హార్బరు ప్రాంతంలో స్వైరవిహారంచేస్తూ, పనిరద్దీ రోజును తెలుపుతూంది. ఈ ధ్వని తరంగాలుగా భూమి మీదనుంచి మళ్ళీమళ్ళీ లేచి, పైన తేలియాడుతూన్న ధ్వని సముద్రంలో లీనమవుతోంది: చుట్టూ గాఢంగా, దిగులుగా సణుగుతూన్న ప్రతిధ్వనులు వణుకుతూ అణిగిపోతున్నాయి. దుమ్ముతో చిక్కగావున్న వేడిగాలి తెరను చీల్చుకుంటూ ఈలలు, స్త్రీమర్ల కూతలు గూబలు బద్దలుచేస్తూ, బెదిరిస్తూ న్నట్లు వినిపిస్తున్నాయి.

కుబేరుని కంకితమైన హార్బరు పరిసరాల్లోని ప్రతి వస్తువూ, — చప్టారాళ్లు, లోహాలు, కొయ్య సామగ్రి, ఓడలు, — అన్నీ కూడా షడ్జమస్థాయిలో ధనపతికి స్వాగతగీతాలు పాడు తూన్నాయి. అక్కడి గోలలో మానవుని గొంతే బలహీనం గానూ, హాస్యాస్పదంగానూ వుంది. ఈ గడబిడకంతకీ మూల మైన మానవులు మాత్రం జాలిగొలుపుతూ, ఆ వాతావరణంలో దయనీయులుగానూ, పిచ్చివాళ్ళుగానూ కనిపిస్తూ న్నారు. అంతేగాదు. మానవుల చిన్న విగ్రహాలు దుమ్ముతో కొట్లాడుతూ, చింకిపీలికల్లో, భుజాలకెత్తుకున్న బరువులకింద కురింగి నడుస్తూ, వాళ్ళను అటునిటు తరిమే తొందరల్లోములిగి, దుమ్ము, ఎండలో, గోలలో నామమాత్రులుగా; తామే

సృష్టించిన మహాయంత్రాలముందు, సామాను గుట్టలముందు,
పిడుగులు పడుతూన్నట్లు పరుగెత్తే రైల్వేవాగన్లముందు తుద
కీటకాల్లా కానవస్తూన్నారు ! ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే
అతని సృష్టే అతన్ని బానిసగాజేసి ఆతని వ్యక్తిత్వాన్ని పహ-
రించింది !

రాక్షసి ఓడలు యీలాలు వేస్తూ, కన్-బుస్‌లతో ఆవిరి
వదులుతూ నిట్టూరుస్తూన్నట్లున్నాయి. ప్రతీధ్వనిలోనూ మాన
వునిపట్ల తమ అసహ్యోన్నీ, నిరసననూ వెళ్లగక్కుతూన్నాయి,
ఆ నిర్జీవయంత్రాలు. బానిస చాకిరీ చేస్తూ, సకలసంపదల
నుత్పత్తిచేసి తమ పొట్టలు నిండించి, వారేమో మురికిగా,
మాడిన డొక్కలతో, చెమటలు గారుస్తూ అటూయిటూ
తచ్చాడుతూన్న జీవుల్ని చూస్తూంటే నిర్జీవ యంత్రాలకి
కూడా అపహాస్యం కలిగితే ఆశ్చర్యమేమిటి ! తమ జానెడు
పొట్టల నింపుకోడానికై కొద్ది బొంబుల రొట్టెకోసం వీపులమీద
వేలకొద్దీ టన్నుల ఆహారాన్ని మోసితెచ్చి వాగన్ల, ఓడలు
ఉక్కుకడుపుల్ని నింపే కూలీల పంతులు చూస్తే యెంతో
అసంగతంగానూ, బాధాకరంగానూ వుంటాయి. చింకి గుడ్డ
లతో, చెమటలు కారుతూ, పనిబరువుకి క్రుంగిపోయి, వేడికీ,
గోలకీ, దుమ్ముకీ స్తంభీభూతులై సగం చచ్చివున్న మానవులు
ఒక్కవపున; రెండోప్రక్క వారిచేతనే సృజించబడి, బ్రహ్మాండ
మైన శరీరాలతో, ధగధగ మెరుస్తూ, గంభీరంగా, మాంచి
పోషక్కులో వున్న యంత్రాలు ! ఇంతకీ యీ యంత్రాలు

నడవాలంటే ఆవిరిబలం చాలనే చాలదు; వాటి సృష్టలైన
మానవుల కండరబలం, రక్తం ధారపోయాల్సిందే! ఈ
నైరుద్ధ్యంలోనే క్రూరవిధియొక్క, మానవచరిత్ర యొక్క
అపహాస్యం అంతా యిమిడివుంది!

అక్కడి గోలకి వుత్సాహశక్తు లడుగంటుతాయి;
ధూళికి ముక్కులు, కళ్ళు పూడిపోతాయి; ఆ యెండకి శరీ
రాలుమాడి ఒరుగై పోతాయి. ఆ ప్రదేశంలోని భవనాలూ,
మానవులూ, వార్షా, -అన్నీ భరించరాని విసుగుతో బ్రద్దలు
కావడానికి సిద్ధంగా వున్నట్లున్నాయి. ఒక్కసారిగా ప్రేలిపోవ
డంతో స్వేచ్ఛగా ఊపిరిదీసుకుంటూ ఉన్ముక్త వాతావరణంలో
బ్రతుకగలుగుతామనుకుంటున్నాయా? అనిపిస్తుంది. ఆ ప్రేలుడు
తర్వాతనే యీ భూమిమీద శాంతి వుండేది! చెవులు బ్రద్దలు
చేస్తూ నరాల్ని నములుతూ మానవుల్ని నిరుత్సాహులుగా,
పిచ్చివాళ్లనిగా చేసే యీ గోలా, దుమ్ము అప్పుడు మాయ
మవుతాయి. అప్పుడే రేవుల్లో, భూమిమీద, సముద్రాకాశాల
పైన, -ప్రతీచోటా ప్రశాంతత, ఆనందం, తృప్తి తాండవ
మాడుతాయి.

ఔము తప్పని గంటలధ్వని శ్రావ్యంగా పండ్రెండుసార్లు
వినిపించింది. ఆఖరి ఘంటానాదం యింకా రింగ్ మంటూండ
గానే అమానుషశ్రమయొక్క ఆటవికనృత్యం మందగించింది.

మరో నిమిషానికి గడబిడ యింకా తగ్గి, మెల్లగా సణు
గుతో నిలిచిపోయింది. మధ్యాహ్నభోజన సమయం వుంది.

ఇప్పుడు మనుష్యుల కంఠాలూ, సముద్రపు టలల
ఘోషా కొంచెం స్పష్టంగానే వినిపిస్తున్నాయి.

రేవు కూలీలు పనులు కట్టిపెట్టి గుంపులు గుంపులుగా
నీడపట్టులకు చేరుతున్నారు. తినుబండారాలమ్మే స్త్రీలదగ్గర
అవీయవీ కొనుక్కుని, బిగ్గరగా మాట్లాడుకుంటూ భోజనాలు
చేస్తూన్నారు, చాలమంది. ఆ సమయంలోనే గ్రిష్మా ఛెల్కాష్
తీరిగ్గా నడుస్తూ వాళ్ల మధ్యకి వచ్చేడు. అతడొక పాత కేడీ.
శుద్ధత్రాగుబోతనీ, సాహసం చాకచక్యం గల దొంగ అనీ
రేవులో అందరికీ తెలుసు. కాళ్లకి జోడుగాని, నెత్తిని టోపీ
గాని లేదు; పాతదై పిగులుబడుతూన్న పంట్లాం, మాసిన
అద్దకపు చొక్కా; బింకంగా రాగిరంగు చర్మంతో కప్పబడిన
కంటే యెముకలు చిరిగిన కాలదులోంచి కానవస్తున్నాయి.
చెదిరి ముఖంమీద పడిన నల్లని బూడిదరంగు జుట్టు క్రింది
నుంచి మత్తుగా కనిపిస్తున్నా యతని కళ్ళు. బహుశా అప్పుడే
నిద్రలేచి వస్తూండి వుంటాడు. ఛెల్కాష్ తీక్షణముఖంతో దొంగ
కోళ్ళని కొట్టేవాడిలా వున్నాడు. ధూమ్రవర్ణంగా వున్న
మీసంలో ఓ గడ్డిపరకా, 'మాసిన గడ్డంలో మరోటీ చిక్కు
కుని వున్నాయి. చెవినెనక అప్పుడే త్రుంచిన నిమ్మరెమ్మ.
ఎముకపుష్టిగల విగ్రహం. కొనదేరిన గద్దముక్కు నటునిటు
త్రిస్పృతూ, పిల్లికళ్లతో దయారహితమైన తీక్షణ దృష్టుల్ని
బరపుతూ, పొడుగైన శరీరాన్ని కొంచెం ముందుకు వంచి,
మెల్లగా అడుగులేస్తూ నడిచివస్తున్నాడు. ఛెల్కాష్ యెవరినో

వెతుకుతూన్నట్లాతని చూపులే తెలుపుతూన్నాయి. పొడుగాటి యెర్రని గుబురుమీసం అస్తమానం పిల్లి మీసంలా కదులు తూంది. చేతులు వీపువెనక బిగించి, పొడుగాటి వ్రేళ్ళతో ఆదుర్దాగా వీపుమీద రాసుకుంటున్నాడు. రేవులో ఛెల్లామ్ లాంటి బికారీలు వందలకొద్దీవున్నా వాళ్ళందరిలోనూ అతడు ప్రత్యేకంగా, విశిష్టంగా కనిపిస్తూన్నాడు ! ఆకలిచూపులూ, యెర్రమీద దూకబోతూన్నట్లుగా తమాషానడకా అతనూ, ఛెల్లామ్ మైదానంలోని గ్రద్దలా వున్నాడు. పైకి తీరికగానూ, ఉదాసీనంగానూ కనిపిస్తూన్నా లోపల యెంతో జాగ్రత్తగా, పరీక్షగా ప్రతీదీ చూస్తూ, యెర్రకోసం అన్వేషిస్తూన్న గ్రద్ద లాగే నడుస్తూన్నాడు.

వార్పులో ఒక చోట బొగ్గుబుట్టలు నెట్టు కట్టి వున్నాయి. వాటి నీడని చాలమంది కూలీలు కూర్చుని వున్నారు. ఛెల్లామ్ వాళ్ళని సమీపించగానే ఆ గుంపులోంచి ఒకడు లేచి వచ్చి అతన్ని కలుసుకున్నాడు. అతడు బలిష్ఠుడు. ముఖంనిండా కముకుదెబ్బల ఆనవాళ్ళు, మెడనిండా గీరులు, పీలికలైన గుడ్డలు, — యివన్నీ అత నంతక్రితమే జరిగిన కొట్లాటలో సంపాదించిన బాపతునై వుంటాయి ! ఛెల్లామ్ తో కలిసినడుస్తూ రహస్యంగా అన్నాడు !

“ఒరేయ్ ! హార్బరు ఆఫీసర్లు ఆ రెండుపాకేజీల సంగతి పసిపట్టేరు. కూపీ లాగడానికి యెంతో జాగ్రత్తగా వెతుకు తూన్నారా !”

“ఏతే? ఏమంటావ్?” అన్నాడు ఛెల్కాష్ వాణ్ణి ఓ కంటితో పరీక్షగా చూస్తూ.

“ఏతే యేమిటా? వాళ్లు వెతుకుతూన్నా రన్నాను. అంతే!”

“దొంగని పట్టుకోడానికి నన్ను సాయంచేయమనలేదు గదా, వాళ్ళు?”

ఛెల్కాష్ చిరునవ్వుతూ తీరిగ్గా నౌకాదళం తాలూకు గౌదాములవైపు చూసేడు.

“నిన్ తగలెయ్యా! మొండిపీనుగవురా!” అని వాని స్నేహితుడు వెనక తిరిగేడు.

“ఒరేయ్! ఆగరా కాస్సేపు. నీముఖాన్ని ఆ అలంకారా లేమిట్రా? ఎవరో నిన్ను బాగా ముస్తాబు చేసేరులేరా! పోనీ గాని మిష్కాని చూడలేదుకదా యిక్కడెక్కడా?”

“అబ్బే! వాడు కనిపించడమే లేదురా!” అని వెళ్ళి పోతూనే కేకేసి, సహచరులవైపు నడిచి పోయేడు.

ఛెల్కాష్ని చూసి దారి పొడుగునా అందరూ చనువుగా పలకరిస్తూన్నారు. ఇదివరకెప్పుడూ చలాకీగా, పరిహాసంగా జవాబులిస్తూండేవాడు. కాని యీవేళ అతనిలో హెచ్చరికే లేదు. ప్రశ్నలకీ, పలకరింపులకీ ముక్తసరిగా, ముఖావంగా జవాబిస్తూన్నాడు, ఛెల్కాష్ యీరోజెందుచేతో.

సరుకులన్నెట్టు వెనకనుంచి ఓ చౌకీదారు ఊడిపడ్డట్టువచ్చి ఛెల్కాష్ దారిలో నిలబడ్డాడు. సిపాయీలూ నిరారుగా,

మాసిన పసరురంగు యూనిసారంలో బూడిదకొట్టుకున్న స్వరూపం. చౌకీదారు ఛెల్లామ్ నైపు ధిక్కారంగా చూస్తూ, ఎడంచేతిని మొలవట్టిలోని కత్తిపిడిమీద వుంచి, కుడిచేత్తో ఛెల్లామ్ చొక్కాకాలరు పట్టుకోడానికి యత్నిస్తూ,—

“ఆగు ! ఎక్కడికి ?” అన్నాడు.

ఛెల్లామ్ వెనక్కి అడుగేసి, కళ్లెత్తి చౌకీదారునైపు చూస్తూ, వెగటుగా చిరునవ్వుడు. చౌకీదారు బెదిరించే నైఖరి పెట్టాలనుకున్నాడు. ఎర్రగా టామాటాలా, కులాసాగా వుండే వాడిముఖం యీ ప్రయత్నంలో మరింత యెర్రబడి, ఉబ్బి గుండ్రనైంది. కనుబొమలు వెక్కిరిస్తూ, గుడ్లు తిరుగు తూన్నాయి. చౌకీదారు నా స్థితిలో చూసి తీరాల్సిందే !

“స్లీఫ్ చెప్పానా,— లోపలికి వచ్చేవంటే యెముకలు విరిచేస్తానని ? మళ్ళీ యెందుకు వచ్చేవురా ?” బెదిరిస్తూ అరిచేడు చౌకీదారు.

ఛెల్లామ్ చలించలేదు. పలకరింపుగా, నిర్లక్ష్యంగా,—

“ఓహో ! సెమ్యోనిచ్ ! షేమంగా వున్నావా ? మనం కలుసుకుని చాలా రోజులైంది !” అంటూ కుశలప్రశ్న వేస్తూ, కరచాలనానికి చేయి చాపేడు.

“నిన్నెప్పుడూ కలుసుకోకండా వుంటే దేవుడికి వెయ్యి దండాలు ! నడు ! త్వరగా బైటికి నడు !”

అనడం అన్నాడేగాని సెమ్యోనిచ్, ఛెల్లామ్ చాచిన చేతిని పట్టుకోడం మానలేదు.

చాకీదారు చేతిని గట్టిగా పట్టుకుని స్నేహపూర్వకంగా కరచాలన చేస్తూ ఛెల్లామ్ అడిగేడు.

“నాకిది కాస్త చెపుదూ? మిష్కా కనిపించేడా?”

“మిష్కా! మిష్కా యెనడు! నేను మిష్కా నెవణ్ణి యెరగను! నడు, నడు, నేస్తమా! ఇనస్పెక్టరు చూసేడంటే నిన్ను...”

“మిష్కానే యెరగవూ? క్రిందటిసారి ‘కోస్తామా’ ఓడమీద నాతోబాటు పనిచేసేడే, ఆకురాడు. రాగిజుట్టు వాడు” అన్నాడు ఛెల్లామ్, చాకీదారు చేయి వదలకుండానే.

“పనిచేసేమే, అనకు! కలిసి దొంగతనాలు చేసే వాళ్ళమే! అంటే బాగా తెలుస్తుంది. మీ మిష్కా,— వాణ్ణి ఆస్పత్రిలో పారేశారు. యినపదూలం పడి వాడిపాదం నలిగి పోయింది. వెళ్ళిపోరా, నేస్తం! మర్యాదగా వెళ్ళమన్నప్పుడే వెళ్ళు. లేదా మెడబట్టి గెంటాల్సి వస్తుంది.”

“బలేవాడివే! అల్లా చెప్పు! మొదట మిష్కానే యెరగనన్నావు కదూ? వాణ్ణినియెరుగుదువులే. పోనీ కాని, సెమోనిచ్! ఈవేళ యింత చిరాకుగా వున్నావేం?”

“గ్రిష్కా! చెపుతూన్నా విను! నీ వాగుడింక కట్టి పెట్టు. నా దగ్గర నీ ఆటలేం సాగవు. వెళ్ళిపో!”

చాకీదారుడికి గోపం వస్తూంది కాని ఏం చేయగలడు? ఛెల్లామ్ యినుప పిడికిలిలోని చేతిని విడిపించుకోవాలని యత్నిస్తూ దిక్కులు చూస్తూన్నాడు. పట్టు వదలకుండానే,

గుబురుగా పెరిగిన కనుబొమల క్రిందినుంచి తాపీగా చూస్తూ మాటలాడుతూన్నాడు, ఛెల్లమ్మ.

“నన్ను వేగిర పెట్టకు, భాయీ. నీతో మాట్లాడాల్సిన నాలుగు ముక్కలూ ఐపోగానే నేనే వెళ్లిపోతా. అంతే. ఏమంటావ్? నీ పనెల్లావుంది? పిల్లా మేకా అంతా కులాసా?”

కుశల ప్రశ్న వేస్తూన్నాడేగాని ఛెల్లమ్మ కండ్లలో అసహ్యం, నిరసనా తొలుకాడుతూన్నాయి. పళ్లు కనిపించేలా నవ్వుతూనే,—

“ఎన్నాళ్ళుగానో నిన్నోమాటు చూసి పోవాలనుకుంటా. లాభమేమిటి? టైము చిక్కడమేలేదు! అస్తమానం త్రాగడంతోనే సరిపోతోంది. నువ్వెరగని దేముంది, భాయీ!”

“సరేలే. ఇప్పుడా గోలంతా యెవ డడిగేడు నిన్ను? చెయ్యెదులు. నిన్నే! వేళాకోళం కాదు. తెలుసా? మొండి పీనుగువి! వదలవేం? ఐతే నీపని సంసారులకొంపలు దూరడం దాకా వచ్చిందన్నమాట! ఇంకేం? వీధుల్లోనే జేబులు కొడుతూండు!”

“అబ్బే, అంతకర్మమేంవచ్చింది. భాయీ! ఇక్కడ సరుకులు లేవుగనుకనా? ఈ సరుకే మనతరం వెళ్లదీస్తాయి. నీ తనువూ, నా తనువూ గడిచిపోతాయి దేవుని దయవల్ల! సెమోనిచ్! మన కిక్కడిది చాలులే. ఐతే, ఆ రెండుపెట్టెల సొమానూ కాజేసింది నువ్వే నన్నమాట! జాగ్రత్తసుమా! చూసుకుంటూండు. లేకపోతే యేదోరోజున దొరికిపోతావు!”

సెమ్యోనిచ్ కి ఒళ్లు దహించుకుపోతూంది. కోసంతో వణుకుతూ, యేదో చెప్పుదామని గింజుకుని, కొట్టుమిట్టాడేడు. ఛెల్కాష్ అతనిచేయివదలి, హోర్బరుద్వారందగ్గరికి తాపీగా నడుస్తూంటే, అతని వెనకే బూతులు తిడుతూ చొకీదారు వెంబడించేడు. చొకీదారు తిడుతూన్న కొద్దీ ఛెల్కాష్ కి హుమార్ హెచ్చుతూంది. పలువరసకి నాలుక తాటించి పైఁ! మని యాలవేస్తూ, పంట్లాం జేబుల్లో చేతులుంచుకుని తీరికమనిషిలా తాపీగా నడుస్తూ, అటూయిటూ వున్న కూలీలవైపు చమత్కారోక్తులు విసుగుతూ నడుస్తూంటే కుడియెడమలనుంచి అతని పరిచితులూ అదే స్థాయిలో మోటుగా వేళాకోళా లాడుతున్నారు.

“ఒరేయ్! గ్రిష్కా! నీమీద గవర్న మెంటు కెంత శ్రద్ధరా?” అప్పుడే భోజనం కానిచ్చి, చెట్టునీడని విశ్రమిస్తూన్న కూలీల్లో ఒకడు కేకేసేడు.

“నిజమేరా! నాకు జోళ్లు లేవుకదూ? అంచేత నాకాళ్ళ కేదైనా తగిలి గాయం కాకండా చూడ్డానికని యీ సెమ్యోనిచ్ ని నావెనక కాపలా పంపేరా!”

ఛెలోక్తులాడుతూ మెల్లిగా ద్వారం దగ్గరికి సమీపించేరు; అక్కడ కాపలా కాస్తూన్న సిపాయీలు ఛెల్కాష్ ని తడిమి సోదాచూసి, మెల్లగా బైటికి నెట్టేసేరు.

ఛెల్కాష్ రోడ్డుదాటి, సత్రాని కెదురుగావున్న రాతి మీద కూర్చుని, యెడతెగకుండా తోరణాల్లా హోర్బరులోంచి వస్తూన్న సరుకులబళ్లని చూస్తూన్నాడు. ఖాళీబళ్లు కుదుపుతూ

తోలేవాళ్ళని క్రిందికి మీదికి యెగరేస్తున్నాయి. హార్బరు
'గేట్లొంచి రణగుణ ధ్వనీ, కాలే బూడిదా కక్కినట్లు వస్తూ
న్నాయి.

వీటి కలవాటు పడిన చెల్లామ్ స్థిమితంగా కూర్చుని,
హుషారుగా ఈలేస్తున్నాడు. అతని మనోనేత్రం ముందు
పల్లగంప స్రవ్యక్షమై ఆహ్వానిస్తూన్నట్లే వుంది. కాస్తశ్రమా,
కొంచెం నేర్పు,-యివుంటే చాలు, పని జరిగిపోతుంది! నేర్పు
కేం వచ్చేగాని, అది చెల్లామ్ దగ్గర కావలసినంత వుంది.
యీ వ్యవహారం కాస్తా పూర్తి కాగానే మరునాడు వుదయం
జేబునిండా నోట్లు ఫెళఫెళ్లాడుతూంటే, తృప్తితీరా త్రాగి కుషా
మత్ చేస్తూంటే కలిగే ఆనందాన్ని తలుచుకుని, కన్నులర
మోడ్చి కలలుగంటున్నాడు అప్పుడే! ఇంతలో సహచరుడు
మిష్కా జ్ఞాపకం వచ్చేడు. వాడు కాలు విరగ్గొట్టుకోకండా
వుంటే యీరాత్రి యెంత వుసయోగంగా వుండేవాడు? మిస్టా
నాయం లేదే యీపనిని తాను ఒక్కడూ చేయలేడు. తన
దురదృష్టాన్ని తిట్టుకుంటూ, ఆకాశం నైపు వీధినైపు
చూడనారంభించేడు.

అతనికి సమీపంలోనే యింకోరాత్రి నానుకుని కూర్చుని
వున్నాడో పడుచువాడు. ముతుక నీలిచొక్కా, అదేరంగు
పంట్లాం, కాళ్ళకి కొయ్యచెప్పులు, చిరిగిన యెర్రటోపీ-యిదీ
అతని వేషం. వాని ప్రక్కనే ఓ చిన్నమూటా, పిడిలేని కొడ

వలీ వున్నాయి. కొడవలికి గడ్డిపరకలు చుట్టి, చిన్నతీగెతో బిగించేడు. వెడల్పైన వక్షం, బలమైన శరీరం, నారలాగిజుట్టు, పెద్ద నీలికళ్ళు, ఎండ వానలకు గురై రంగు మాసిన వర్చస్సు గల్గిన ఆ పడుచువాడు అమాయికత్వం, ఆత్మవిశ్వాసం ఉట్టిపడే చూపులతో ఛెల్కాష్ వైపు చూస్తూన్నాడు.

ఛెల్కాష్ కొంటెతనంగా నాలుక వెళ్ళబెట్టి వెక్కిరిస్తూ, ముఖం భీకరంగా చేసుకుని, గుడ్లుముతూ ఆయువకుని వైపు చూడనారంభించేడు.

మొదట్లో వాడు ఆశ్చర్యంతో తెల్లబోయినా, కొంచెం సేపట్లోనే గ్రహించుకుని, పకపకా నవ్వనారంభించేడు.

“హూ! హూ! హూ! ఓరి పిడుగా! నువ్వెవడివో అసాధ్యుడిలా వున్నావే!”

బిగ్గరగా అరుస్తూ, సగం లేచి, మూటని దుమ్ములో యీడుస్తూ, కొడవలి చప్టారాళ్ళమీద ఖణేల్ మని చప్పుడు చేస్తూంటే, తూలిపడుతూన్నట్లు దొన్నకుంటూ ఛెల్కాష్ కూర్చున్న చోటికి పోయేడు.

“ఏం నేస్తమా! కొంచెం దోసు యెక్కువైనట్లుందే? ఏం కథ?” ఛెల్కాష్ పంట్లాం లాగుతూ అడిగేడు రైతు.

“ఔనురా, బుల్లోడా! నువ్వన్నది నిజమే!” అని యదార్థం అంగీకరించేడు, ఛెల్కాష్. ఆరోగ్యంగా, అమాయికంగా, స్వచ్ఛమైన నేత్రాలతో చంటిపిల్లవానిలా వున్న యువకుణ్ణి చూసేసరికి అతనికి మమత కలిగింది.

“కోతలకి వెళ్ళేవనుకుంటా, ఏం?”

“ఔను. కాని ఏం కోతలో, పాడో! పావలా డిబ్బులకు కన్నుపారినంత మేర కొయ్యాలి. కూలీజనం యిసక పాతరలా వున్నారు. కరువు ప్రాంతాల జనంట! తొక్కిసలాటే అనుకో. ఇంక రేళ్లుసంగతి అడిగేదేమిటి? వాళ్ళమూలాన కూల్లొ దుమ్మడింది. పోయిన సంవత్సరాల్లో నాలుగైదు రూబుళ్ళు యిచ్చేవారట! ఇప్పుడో! కూబాన్లో కోజుకి అర్జునకో పెక్కు లిస్తూన్నారు!”

చెల్లామ్ అందుకున్నాడు:

“పోయిన సంవత్సరాల్లోనే కాదు. అసలు రష్యన్ జాతి వాడూ అంటూ కనిపిస్తేనే ఆప్రాంతాల్లో మూడు రూబుళ్ళు యిచ్చేవారు. పదేళ్ళక్రితం నాకు అదేపని! ఏ కమతంలోకో వెళ్ళడం; ‘నేను రష్యన్ ని’ అనే సరికి జనం విరగబడి చూస్తూ, ముట్టుకు చూచి ఆశ్చర్యపడిపోయే వాళ్ళనుకో! అంతే. నీకు మూడు రూబుళ్ళు ముట్టివి. దాంకో సరా? కడుపునిండా తిండానికీ, త్రాగడానికీ లోటు లేదు. ఎన్ని కోజులున్నా సరే!”

చెల్లామ్ ఘాటల్ని ధైర్యం యువకుడు నోరు తెరుచుకు వింటూంటే ఆతని ముఖం ఆశ్చర్యంలో వికసించి గుండ్ర నైంది. కాని, కాస్సేపట్లోనే వీడివచ్చి కోతలని గ్రహించి, లొట్టలు వేస్తూ, పకపకా నవ్వారంభించేడు. చెల్లామ్ కూడా నవ్వును మీసాల చాటున దాచుకుంటూ, ముఖం గంభీరంగా పెట్టి చెపుతూనే వున్నాడు.

“పోవయ్యా ! అదంతా నిజంగా జరిగినట్టూ, నేను నమ్ముతూన్నట్టూ కోస్తూన్నావే ! అబ్బే ! కాదు కాని, వెనకటిరోజుల్లో.....!”

“మధ్యలో అడ్డురాకు. నే చెప్పింది అబద్ధం అనుకుంటున్నావా ? వెనకటిరోజుల్లో జరిగిన దాన్నే చెప్పేనురా, అబ్బాయ్ ! నమ్మకపోతే పో !”

“సరే, కాని నువ్వేంపని చేస్తావు ? జోళ్ళు కుడతావా ? దర్జీ పనా ? లేదా.....” అంటూ యువకుడు సాభిప్రాయంగా చెయ్యి ఊపేడు.

“నేనేనా ?” అని ప్రశ్నించి ఛెల్లామ్ ఒక్క నిమిషం ఆలోచించి,

“నేను జాలరివాణ్ణి !” అన్నాడు.

“జాలరివే ? నిజంగా ? నువ్వు చేపల్ని పడతావా ? మరి వేటినేనా...”

“చేపల్నే అన్నమాటేమిటి ? ఇక్కడి జాలరివాళ్ళు చేపల్నే కాదు పట్టడం, ములిగిపోయిన వాళ్ళకోసం, పాత లంగర్లకోసం, ములిగిన పడవలకోసం, — యిల్లాటి వాటన్నిటి కోసమూ వలలేస్తాం, మేము ! వీట్లన్నిటికీ ప్రత్యేకంగా గాలాలున్నాయి యిక్కడ !”

“కావచ్చు. నాకోపాట వచ్చు, పాడనా ?

విసరవోయ్ బెస్తవాడా,

సీవల వేయవోయ్ మాయవాడా !

నీరులేనీ గదులలోనూ,

నోరులేనీ సరుకుపైనీ..."

తైతు యువకునిపైపు తిరిగి నవ్వుతూ, ఉపాలంభనగా అడిగేడు, చెల్లామ్.

"ఏమిటీ! అల్లాటి బెర్త వాళ్ళు నెక్కడేనా చూసేవా?"

"అబ్బే! అల్లాటి వాళ్ళని నేను చూడలేదు. గాని చెప్పకోడం విన్నానంతే."

"నీకు అల్లాటి వాళ్ళంటే ఇష్టమేనా?"

"ఇష్టమా అంటావా? ఏమో? కానచ్చు. వాళ్ళు మాంచి ధైర్యం గలవాళ్ళు. స్వేచ్ఛగా....."

"నీకూ స్వేచ్ఛగా వుండాలని వుంటుందా?"

"ఆ! వుంటుంది. పైన పెత్తనం చెలాయించేవాడుండడు. ఎక్కడికి వెళ్ళు, ఏం చెయ్యి, అడిగే వాడుండడు. నెత్తిమీద మొట్టే యజమాని లేకుండా స్వతంత్రుడుగా వుండడం నయమేకాదూ? మెళ్ళో గుదిబండ లేకండా, పొడిచే ముక్కుకర్ర లేకుండా వుంటే యెంత బాగుంటుంది? ఎట్లా ప్రవర్తించాలో మాత్రం తెలిసి వుండాలి. ఇష్టం వచ్చినట్లు అనుభవించవచ్చు. కానీ దేవుణ్ణి మాత్రం మరిచి పోకండా..."

చెల్లామ్ నిరసన సూచకంగా ఉమ్మేసి, వెనక తిరిగి, మాట్లాడక వూరుకున్నాడు.

తైతు యువకునికి యీ ప్రసక్తి రావడంతో హుమార్ కలిగిందేమో, అత మూకులో లేక పోయేడు.

“స్వతంత్రం అంటే నాకు అర్థమవుతూంది, యిప్పుడిప్పుడే. నా సంగతే చెబుతా, విను. నా తండ్రి చనిపోయేడు. తల్లి ముసలిది. ఉన్న భూమికాస్తా సారం చచ్చి, పనికిమాలిందిగా వుంది. మేము జీవించాలంటే యెట్లాగ? మాగతిచూసేవాడెవడున్నాడు? ఏ స్థితిమంతుల యింటిపిల్లనో చూసి పెళ్ళిచేసుకుంటే బాగుండదూ? తప్పకుండా నా కది యిష్టమే. కాని, వాళ్లు కుమార్తె భాగం పంచియిచ్చేస్తారా? అహా! మామ ముండావాడు అట్లా చేయడాని కెంతమాత్రం అంగీకరించడు. నేను వాడియింట్లో పడుండి, చచ్చేదాకా బానిస చాకిరీ చేస్తాండాలిట! నీకు మాత్రం తెలియదా? మామయింట్లో వుండడం ఏం మగతనం? నాకే కనక వందో రెండొందలో వుంటే నాకాళ్ళమీద నేను నిలబడగలను. అప్పుడు నాకొకడి ప్రేక్ష్యమేమిటి? ముసలి ఆంటిపేని నిలబెట్టి అడుగుతా: మార్ఫా భాగం విడదీసి యిస్తావా? యివ్వవా? ఇవ్వకపోతే పోనీ. మార్ఫాలాంటివాళ్ళు మావూళ్లో యింకా యెంత మందో వున్నారు. దేవుని దయవల్ల ఆడపిల్లలకు కొరత రాలేదింకా! అప్పుడు స్వతంత్రంగా, స్వేచ్ఛగా వ్యవహరించగలను కదా?

రైతు యువకుడు నిట్టూర్చి, ఒక్కక్షణం వూరుకుని నిర్వేదంతో మళ్ళీ ప్రారంభించేడు.

“కాని నాకా రాలే లేందే! కూబాన్ వెళ్ళి యేదో రెండొందలు సంపాదించుకు వద్దామనీ, స్వేచ్ఛగా బతకొచ్చు

ననీ తలచేను. నా ఆలోచన యేమీ సాగలేదు. నా స్థానంతా బుసిగి పోయింది. ప్రస్తుతం యింక చెయ్యడాని కేమీ కనిపించదు. మార్ఫాని పెట్లాడి, మామయింట చాకిరీ చేస్తూ బ్రతకాల్సిందే. పాలేరులా బ్రతకమని నా నొసట రాసుందేమో! స్వంత పొలం, స్వంత కమతం అంటూ యెప్పటికీ సంపాదించనే లేనేమో? అయ్యో!”

ఆ పడుచువానికి కాబోయే మామదగ్గర పడుండడం అనే దేమాత్రం యిష్టంగా వున్నట్టులేదు. అదే తనగతి అనుకొనేసరికి వాని ముఖంలో విషాదచ్ఛాయలు అలుముకున్నాయి. ఆ ధూళిలోనే చతికిలబడి బాధతో కొట్టుమిట్టాడేడు. చెల్లమ్మకి జాలేసింది.

“ఇప్పుడు నువ్వెక్కడికి వెడుతున్నావ్?”

“ఎక్కడికేమిటి? ఇంకెక్కడి కెడతాను, గంగలోకి! ఇంటికే!”

“నేను నమ్మను నేస్తమా! నువ్వు యే టర్కీకో పోదామని చూస్తూన్నావేమో?”

“టర్కీకా? ఎందుకూ? మంచి క్రైస్తవుడెవరూ అక్కడికి పోడు. ఒకరిమాటకేం గాని నేనుమాత్రం అక్కడి కెప్పుడూ వెళ్లను!” అని సాగదీసుకున్నాడు రైతుయునకుడు.

“ఓరి మూఘడా! నీదగ్గర చాదస్తాని కేమీ తక్కువ లేదు!” అంటూ నిట్టూర్చి, ముఖం త్రిప్పేసుకున్నాడు, చెల్లమ్మ. ఆరోగ్యంగా దార్ధ్యంగా వున్న యీరైతు అతనిలో పరస్పర

విరుద్ధాన భావాల్ని రేకెత్తిస్తూన్నాడు. హృదయపు లోతుల్లో ఆందోళనను రేకెత్తించి, అతనిని ఆ రాత్రి కార్యక్రమాన్ని గూర్చి ఆలోచించనీయకుండా చేస్తూన్నాడు !

ఛెల్లామ్ ముఖం త్రిప్పుకున్నా ఆ యువకునికి వాడితో మాట్లాడాలనేవుంది. సణుగుతూ, అప్పు డప్పుడు క్రీగంట వాని నైపు చూస్తూనేవున్నాడు. ఆ పడుచువాడు తన సంభాషణ యీ విధంగా హఠాత్తుగానూ, తన కవమానకరంగానూ ముగుస్తూ దనుకోలేదు; అందులోనూ యీ బికారివాడితోనా! ఉద్రేకంతో వాని చెక్కిల్లుబిల్లి, పెదవులు విడి, గుడ్డుతిరిగి తమాషాగా తయారయేడు. ఈల వేస్తూ, ఛెల్లామ్ మాత్రం మళ్ళీ రైతునైపు చూడనేలేదు. ఈలవేస్తూ, తనుకూర్చున్న రాతిబండమీద జోడు లేని కాలివోనే తాళం వేస్తూ, యింకో నైపు తిరిగి కూర్చున్నాడు.

దా రేపోయేవానితో స్నేహపూర్వకంగానే విడిపోడం మంచిదని లోచింది, రైతు కుర్రవాడికి.

“ఇదిగో! బెస్తా! నువ్వురోజూ యిల్లాగే తాగివుంటూంటావా?” అనడుగుతూంటే, వాడే హఠాత్తుగా యువకునినైపు తిరిగి ప్రశ్నించేడు :

“ఏం, కుర్రాడా? ఈ రాత్రికి పనిచెప్పతా. చేస్తావా? బాగానే ముడుతుందిలే. ఏం? చెప్పు!”

రైతుకి నమ్మకం కలగలేదు.

“ఏం పనేమిటి?”

“ఏమిటా? నే చెప్పే పనే! మనం చేపలు పట్టడానికి పోవాలి. తెన్ను వెయ్యగలవా?”

“ఓ! వెయ్యగలను. నాకు పనంటే సరదాయే. నువ్వు చెప్పినపని చేస్తాను. గాని ఒక్కసంగతి నీతో ముందుగానే చెప్తుంటే మంచిది. ఏవో గొడవల్లో పడడం నాకేమీ యిష్టం వుండదు. నీ లోతు తెలియడంలేదు. నీ వాలకం చూస్తే నా కనుమానంగానే వుంది, చెప్పొస్తా?”

చెల్లామ్ కి గుండెల్లో కాలిచ్చిన ట్లనిపించింది. కాని కోపం పైకిరానీక మెల్లగానే,—

“నువ్వు మనసులో యేమనుకున్నా పైకి వాగకుండా నోరుమూసుకుని వుండడంమంచిది. లేకపోతే మాడుపగలగొట్టి, బుర్ర మరమ్మతు చేస్తా!”

అంటూ ఒక్కదుముకున లేచి నిల్చుని యెడం చేస్తూ మీసం మెలివేస్తూ, కండలుదేరిన కుడిచేతిపిడికిలి బిగించి పైకెత్తేడు. అతని కళ్లు నిప్పులుకురుస్తూ మెరుస్తూన్నాయి.

పైతుకురాడికి భయంవేసింది. మిడుతూ మిడుతూ దిక్కులుచూస్తూ, దిగాలుపడిపోయి లేచినిల్చున్నాడు. వాళ్లిద్దరూ ఒకరికొకరు అభిముఖంగా నిలబడి, మాట్లాడకుండా, కళ్లతోనే ఆకళింపు చేసుకుంటూ ఒక్కనిముషం నిలబడిపోయేరు.

“ఏం? కోపంగా, బెదిరింపుగా అన్నాడు, చెల్లామ్. ఏడెవడో కుర్రకుంక తన్నంత మాటంటాడా? అని అతనికి లోపల రగులుతూంది. వాళ్లిద్దరూ పలకరించి మాట్లాడేడే గాని

అప్పుడూ వాడిమీద అసహ్యంగానేవుంది అసలు; ఇప్పుడింక వానిమీద ద్వేషమే బయలుదేరింది. వాడి తేటయిన నీలి కళ్ళూ, ఎండకి కమలిన ఆరోగ్యమైన ముఖవర్చస్సూ, బలంగా పుష్టిగావున్న అవయవాల్నూ, - ఇవి చూస్తేనే ఛెల్జాష్కి మంట పుట్టింది. కాగా వాడికి స్వగ్రామం, అందులో ఓస్వగృహం వున్నాయిట! పైగా ఓ ధనికరైతు తన కూతుర్ని వీడికిచ్చి, యింట్లో అట్ట పెట్టుకోవాలని చూస్తూన్నాడు! ఇల్లూ వాకిలీ, భూమిపుట్రా, పెళ్లిం తల్లీ, - యీ బంధనాల్లోనే గానుగెద్దులా తిరుగుతుండే యీ రైతుకుర్రాడి జీవితం, అప్పుడూ యిప్పుడూ ముందూకూడా ఒకేవిధంగా యేమాగుప్ప లేకుండా జరుగుతుంది. ఇల్లాంటివాళ్ళని చూస్తే ఛెల్జాష్కి పరమాసహ్యం. అంతలో బోకండా వీడూ స్వేచ్ఛా, స్వాతంత్ర్యం అంటూ పలువరిస్తూన్నాడు! గతానుగతికంగా పోయే యీ రైతుకు స్వతంత్రం అంటే అర్థం తెలీకపోయినా, స్వేచ్ఛ వాడికక్కర్లేక పోయినా, అవి కావాలనడం చూస్తే యెవడికేనా అసహ్యం వేస్తుంది, మరి!

నీకంటే హీనుడని నువ్వనుకుంటూన్న ఆసామీకూడా నీయిష్టానిష్టాలవంటివే కలిగివున్నాడనీ, నీతో సమానధర్మాలు గలిగివున్నాడనీ, ఆ విధంగా నీతో సమానఘాయాలో వున్నాడనీ తెలుసుకుంటే యెవడికేనా అదోలా వుంటుంది! తన సొమ్మేదో పోయినట్లూ, తనకేదో అన్యాయం జరిగినట్లూ

అసంతోషంగా, ఆవ తిన్న పసరంలా గిలగిల్లాడిపోతాడు! అది స్వభావం !

రైతు యువకునిలో పరుగిడుతూన్న భావాలు వేరు. అతని కే శపభిషలూ అక్కణ్లేదు. ఛెల్లాష్ ఎవడై తేనేం ? ఎల్లాటివాడై తేనేం ? తనకేదో పనిచెపుతాడు, నాలుగుడబ్బులు ముట్టచెపుతాడు. అంతే. బస్. అతని మనసుకి సమాధానం కుదిరింది. ఛెల్లాష్ నైపు చూస్తూ,—

“అల్లాగే. నీతో నాకేం పేచీకి ? నేనూ పనికోసమేగదా చూస్తూన్నా. ఎవరు పనిచెపితే నాకేం ? అల్లాటి పట్టింపు నాకు లేనేలేదు. నువ్వో, మరొకరో, యెవరో ఒకరు ! నేనన్నదేమీ లేదు. నువ్వు పనిచేసేవాడిలా కనిపించలేదు; బట్టలు మరీ పాడుగా చిరిగివున్నాయి. దైవసాక్షి ! నాకేం దురుద్దేశ్యంలేదు. ఎందర్నో త్రాగుబోతుల్ని చూసేను, నేనూ. నిన్ను మించిన వాళ్ళనే యెరుగుదును. ఎవరియిష్టం వాళ్లది ! ఏం ?”

ఛెల్లాష్ సమాధానపద్ధతిలోనే వున్నాడు :

“సరే, సరే ! ఐతే అంగీకరించే వన్నమాటేనా ?”

“ఓ ! సంతోషంగా ! షరతులేమిటో చెప్పు.”

“పనినిబట్టి వుంటాయి. అంటే మనకి దొరికేదాన్నిబట్టి వుంటాయన్నమాట. రోజుబాగుంటే నీకు ఐదు రూబుల్లు దొరకవచ్చు. తెలిసిందా ?”

కాని యిది డబ్బువిషయం. రైతు యీ విషయంలో ఖచ్చితంగా వుంటాడు ! రెండోవాడు కూడా ఖరాఖండిగా వుండాలనే కోర్తాడు.

రైతుయువకునిలో మళ్ళీ అనుమానం, అపనమ్మకం విజృంభించేయి.

“నేస్తం! అది నా పద్ధతిగాదు. వ్యవహారంలో మనంఖరా ఖండిగా వుండాలనే నా ఉద్దేశ్యం.”

ఛెల్కాష్ ఒక్క-నిముషం ఆలోచనలో పడ్డాడు. తనకి జంకు యెప్పుడూ లేదు.

“ఊరిభే అడ్డుకోలుగా వాదించకు, అబ్బాయి! రా, హొటలుకిపోయి కాస్త కడుపు చల్లబరుచుకుందాం.”

వాళ్ళిద్దరూ ఒకరిప్రక్క నొకరు నడుస్తూ హొటలు వైపు జైలుదేరేరు. ఛెల్కాష్ యజమానిలా దర్జాగా మీసాలు మెలిత్రిప్పతూ నడుస్తూంటే, రైతుయువకు డాతని ప్రక్కనే విసయవిధేయత లుట్టిపడేలా నడుస్తూన్నాడు. కాని ఆతనిలో యింకా అపనమ్మకం, అసంతృప్తి ద్యోతకం అవుతూనే వున్నాయి.

“నీ పేరేమిటి?” ఛెల్కాష్ అడిగేడు.

“గ్రవిలా!” స్పష్టంగా జవాబిచ్చేడు, రైతు.

కొంచెం సేపట్లో యిద్దరూ హొటల్‌లో ప్రవేశించారు. లోన అంతా అసహ్యంగా, పొగచూరి నల్లగావుంది. రేవులో జనంకోసమే ఆ హొటలు. ఛెల్కాష్ అక్కడ పాతకాపే. అతడు సరాసరి యజమానిదగ్గరికి పోయి కావలసిన వాటికి ఆర్డరిచ్చేడు. ఓ సీసా వోడ్కా, కాబేజీపులుసు, రొట్టి, తొడ ముక్క, టీ, - యివి తెమ్మని నొకరుతో యజమాని చెపు తూంటే, ఛెల్కాష్ వానితో ముక్తసరుగా,

“అవన్నీ అక్కడ పెట్టు.” అన్నాడు.

నాకదు తలవూపి వెళ్ళిపోయేడు. చింకిగుడ్డలు కట్టుకుని బికారీలావున్నా తనయజమాని పెద్దవాళ్ళల్లో పరిచయం, పలుకుబడి గలవాడని రైతు గ్రహించేడు. చెల్లామ్ యందు నమ్మకం, గురీ యేర్పడిం దాతనికి.

“తిండి తిన్నాక వివరాలు మాటాడుకుందాం. ఇక్కడే కాస్తేపు కూర్చో. ఇప్పుడే వస్తా.”

అంటూ చెల్లామ్ బైటికి వెళ్లేడు. గ్రవిలా హొలలు నాలుగువైపులా కలియజూచేడు, ఏం తోచక. అది క్రింది అంతస్తు. నేల బారుగా వుండేమో అంతా చెమ్మగా, చీకటిగా వుంది. వోడ్కా, పొగాకు, తారు, మసాలా వాసనలు, మానవుల చెమటకంపు, -యివన్నీ కలిసిన విలక్షణమైన ఒక వాసన అదంతా వ్యాపించి వుంది. గ్రవిలా కెదురుగా యింకో టేబిలు దగ్గర నావికుని దుస్తుల్లోనున్న ఒకడు త్రాగి మత్తుగా కూర్చుని వున్నాడు. వాడి శరీరం అంతా తానూ, మసీ, బొగ్గు బూడిదా పడి అసహ్యంగా వుంది. గడ్డంనిండా రాగివెంట్రుకలు ఒత్తుగా పెరిగి, మాసివున్నాయి. నిముష నిముషానికీ దగ్గుతూ అస్పష్టంగా కూనిరాగంతో యేదో పాడుతున్నాడు. గొంతు వాని కంట్రోలులో లేదోమో ఒకప్పుడు బొంగురుగానూ, మరొకప్పుడు సన్నగానూ దానియిష్టం వచ్చినట్లుగా వస్తూంది, స్వరం. పాట వరసనిబట్టే వాడు రష్యను కాదని తెలుస్తూంది. ఆ నెనకగా యిద్దరు మోల్దోవియన్ స్త్రీలు కూర్చుని, మత్తె

క్రిన స్వరాలతో సన్నగా పాడుతున్నారు. ఎండకి కమిలిన శరీరచ్ఛాయ, నల్లటి తలకట్టు, చిరిగిన బట్టలుతో వున్న ఆస్త్రీలు పాడే పాట వింటే సంతోషం యెవరికీ కలగదు. త్రాగి మత్తెక్కి గోలచేస్తూండే మానవవిగ్రహాలు ఆపైన చీకట్లోంచి ఛాయల్లా కానవస్తూన్నాయి.

అక్కడ ఒంటరిగా కూర్చోడం గ్రవిలాకి యెంతో బాధనిపించింది. యజమాని త్వరగా వచ్చేస్తే బాగుండు ననుకున్నాడు. హోటలులోని గోల అంతకంతకి హెచ్చుతూన్నట్లుంది. ఈ చెమ్మచీకటి కొంపలో బంధించబడి పోయి, విడివడి బైట స్వేచ్ఛగా వుందామనుకున్నా దారి దొరక్క- కొట్టి కొనే యేదో భయంకర మృగం యొక్క- సహస్రకంఠాల్లోంచి వచ్చే కోవపు అరపుల్లాగ కే ! బోయ్ ! మని తారస్థాయిలో వుందా గోల. హోటలు నాలుగు మూలలా పరికిస్తుంటే గ్రవిలాకి బుర్ర తిరిగిపోయినట్లుంది. ఏదో ముక్కు కలిగించి, సర్వావయవాల్నీ స్థంభింపజేసి, కళ్ళు చీకట్లు గ్రమ్మించి, క్రుంగ దీస్తూన్నట్లుగా బాధపడ్డాడు.

మరికొంచెం సేపట్లో ఛెల్కాష్ లోనికి వచ్చేడు. ఇద్దరూ తిండి ప్రారంభించేరు. తింటూ, త్రాగుతూ, బాతా ఖానీ వేస్తూంటే తన్ను క్రుంగదీసిన భావం గ్రవిలా మీద నుంచి సడలిపోయింది. మూడోస్లానుకే మత్తెక్కి దిలాసా బైలుదేరింది. ఏదో మాట్లాడాలనీ, హుషారుగావుండాలనీ కొరిక గ్రవిలాలో తీవ్రమైంది. అతనిలో భావాలు ఊరికే పరుగెడు

తూన్నాయి. యజమాని ఎంత మంచివాడు! తనేపనీ చేయ కండానే ముందుగా మాంచి భోజనం పెట్టిస్తూన్నాడు! అంత ఉదారమైన వాడికి సంకోషం కలిగించే మాటలు కొన్నైనా ఆడకపోతే బాగుండదు! అతని లోపలనుంచి మాటలు తరం గాలుగా పెల్లుబికి వస్తూన్నాయి. గాని కంతందగ్గరకి వచ్చి ఆగిపోతూన్నాయి. నాలిక బరునెక్కి, మొద్దుబారి మాట పెగిలిరావడం లేదు.

ఆ పడుచువాడి బాధనంతా చూసి, చిరునవ్వుతూ న్నాడు, చెల్లాష్.

“అప్పుడే నీ బుర్ర తిరిగిపోయిందే! ధూత్! ఐదు గ్లాసులకే! ఇంక నువ్వేంపని చేస్తావురా, చంటోడా!”

గ్రవిలాకు మాట రావడంలేదు. సణుగుతూన్నాడు.

“నేస్తమా! ఏమీభయపడకు. నువ్వు చెప్పినపని చేస్తే సరికదా? ఏం? ఏదీ? నిన్నొక్కసారి ముద్దెట్టుకోనియ్యి!”

‘రా! రా! ఇదుగో, యీ చుక్కకూడా పుచ్చుకో!’

గ్రవిలా ఆ గ్లాసుకూడా త్రాగేడు. అతని కళ్ళముందు అన్నీ క్రిందికి మీదికి తిరిగిపోతూన్నాయి. యేం బాగులేనట్లూ, వంట్లో జబ్బుగావున్నట్లూ అనిపించింది. ముఖంలో మాత్రం యేదో వెర్రిసంతోషం కనిపిస్తోంది. మాట్లాడాలని ప్రయత్నించి, వికారంగా పెదవులు నాలుకతో తడుపుకొని, అరపు లారంభించేడు. చెల్లాష్ క్రీగంట వాణ్ణి పరీక్షగా చూస్తూ, మీసం మెలేస్తూ, దిగులుగా చిరునవ్వుతూన్నాడు.

హొటలంతా త్రాగుబోతుల గోలతో మారుమోగు
తూన్నా కొందరు నిద్రబోడాని కే అభ్యంతరం గలిగినట్లు
లేదు! రాగిజుట్టు నావికుడు లేబిలుమీద మోచేతు లానించి
గాఢసుషుప్తిలో వున్నాడు. ఛెల్మాష్ లేస్తూ గ్రవిలాతో,-

“రా! పోదాం!” అన్నాడు.

గ్రవిలా లేవడానికి ప్రయత్నించి విఫలుడై కసిగా
బూతులు తిడుతూ అర్థంలేని త్రాగుబోతునవ్వుతో విరగ
బడ్డాడు. ఛెల్మాష్ బైలుదేరిననాడు మళ్ళీ కుర్చీమీద చతికిల
బడ్డాడు,-

“బాగా మత్తెక్కిందే!”

ఛెల్మాష్ వైపు నిర్జీవనేత్రాలతో మిటకరించి చూస్తూ
గ్రవిలా అట్టహాసం చేస్తూనేవున్నాడు. సాలోచనగా,
ఆసక్తితో, బహుజాగ్రత్తతో చూస్తూన్నా డీ రైతుకుర్రాణ్ణి,
ఆగజదొంగ. బలిష్ఠుడైన యీ పడుచువాడి జీవితం తన యినుప
పిడికిలిలో చిక్కివుందని తట్టింది, ఛెల్మాష్ కి. వాని జీవితం
తన కిచ్చవచ్చిన రీతిగా చేయగలడు! వాని జీవితాన్ని చింకి
పాతలా చీల్చి పారవేయనూగలడు. లేదా ఆకర్షణీయమైన
పల్లె పరిసరాల్లో సుప్రతిష్ఠించనూగలడు! ఇంకో మానవుని
జీవితంమీద తానొక అధికారి! రక్షకుడు! నీనిబాధ్యత తనదే!
తా ననుభవించాలని విధి యే విషఫలాన్ని నిర్ణయించిందో
వాటిలోనించి ఒక్క- పినరుకూడా యీ కుర్రవాణ్ణి తిన
నీయడు. ఈ పడుచురైతు జీవితాన్నీ, అన్యస్తాన్నీ గూర్చి

తలపోస్తూంటే చెల్లామ్ మనస్సులో పరస్పర విరుద్ధమైన భావాలు ఒక్కొక్కటిగా ముప్పిరి గొన్నాయి. వానిపట్ల కారుణ్యం, అసూయ, ఆసక్తి, ద్వేషం, అభిమానం—అపహాస్యం,— యీ పరస్పరవైరుధ్య భావాలతో చూస్తూ, నీడు తన చేతుల్లో యెల్లా యిరుక్కున్నాడా? అని ఆశ్చర్య పడు తూన్నాడు.

కొంచెంసేపులో యీ భావాలన్నీ కలగాపులగమై పితృప్రేమ, మాతృవాత్సల్యం కలిసిన అధికారయుత ప్రీతిగా మారేయి! ఆ కుర్రాడి కష్టాలకి చెల్లామ్ విచారించేడు; ఆ పిల్లవాడు తనకావుడు కావాలనుకున్నాడు. స్మృతి తప్పు తూన్న ఆ పడుచువాణ్ణి మెల్లగా జబ్బలక్రింద చేతులేసి పట్టుకుని, వెనకనుంచి నెట్టతూ ముంగిల్లోకి తీసికొనివచ్చి, అక్కడున్న కట్టెలగుట్ట నీడని పరుండబెట్టేడు. తానూ ప్రక్కనే కూర్చుని పైపుతీసి నెలిగించి, ఏదో ఆలోచిస్తూన్నాడు, చెల్లామ్. గ్రవిలా గొణుగుతూ కొంచెం కదలి గాఢనిద్రలో ములిగిపోయేడు.

2

చీకట్లో తెల్లు అమర్చుతూన్న గ్రవిలాతో బహు మెల్లగా అన్నాడు, చెల్లామ్;

“సిద్ధంగావున్నావా? బైలు దేరుదం!”

“ఆ! ఇదుగో! ఒక్కనిముషం. గాబిక్షిగొంచెం కదులు తూంది. తెడ్డుకో ఓ చెబ్బువెయ్యనా?”

“ఒప్పు, ఒప్పు! చిటుక్కు మనకూడదు. చేతులతోనే బలంకొద్దీ నొక్కు, అదే దిగుతుంది.”

ఇద్దరూ నిశ్శబ్దంగా పడవను సిద్ధం చేసి, కట్టుత్రాడు వదులు చేసేరు. అదంతా పడవలు, ఓడలు, తెప్పలు, ఘెలు క్కాలు, -రకరకాల జలయానసాధనాలతో నిండిపోయి వుంది. హార్బరునిండా, పడవలనిండా యెక్కడ చూసినా ఆలివ్ నూని, మంచిగంధం చెక్కలు, పైప్రసు బాదులు, రత్నకంబళ్లు, సిల్కు మల్లీన్లు ఒకటేమిటి? రకరకాల అమూల్య సామగ్రిలు కొన్ని యెగుమతి కావలసినవి, మరికొన్ని దిగుమతి కావలసినవి, చిందరవందరగా వున్నాయి.

రాత్రి చిమ్మచీకటి. మేఘశకలాలు పొరలు పొరలుగా ఆకాశంలో ప్రయాణం చేస్తూన్నాయి. సముద్రం శాంతంగా, గంభీరంగా, నల్లగా, చిక్కటి షైలంలా వుంది. అనురాగాద్గమముగా, లవణసౌరభంతో చిటుతరగలు పడవల్ని, గట్లనూ ప్రేమగా స్పృశిస్తూ, మెల్లగా విరిగిపడుతూన్నాయి. ఛెల్మోష్ పడవ జాయిగా తూగుటయ్యలలా వూగుతూంది. పెద్దఓడలు తీరానికి దూరంగా లంగరువేసి వున్నాయి. వాటి యెడైనా తెరచాప కొయ్యలు ఆకాశంలోకి పొడుచుకుని, రంగురంగుల దీపాలతో తారల్ని కన్ను గిలుపుతూన్నాయి. వివిధవర్ణదీపాలని నీటిలో ప్రతిఫలిస్తూ, వణుకుతూ పసిమిరంగు కాంతి తోర

జాల్ని కనులపండుగుగా కడుతూంది. నల్లని, నున్నని సముద్ర
జలాల స్నిగ్ధహృదయం మీద యీ దీపకళికలు ముత్యాల
హారంలా అందంగా జారుతున్నాయి. సముద్రం దినమంతా
పనిచేసి అలసి గాఢనిద్ర పోతున్నట్లుంది.

“వెళ్ళిపోతూన్నాం!” అన్నాడు గ్రవిలా నీళ్ళలో
తెడ్లని దించుతూ.

“ఊ!” అంటూ ఛెల్మాష్ చురుకైన మెలపుతో
చుక్కాని తెడ్లు తిప్పి, రెండు పడవల మధ్య నేర్పడిన సన్నటి
నీటిపాయలోకి పడవని పట్టించేడు. స్నిగ్ధజలాలమీద అతిలాఘు
వంగా పడవ దూసుకుపోతూంటే, తెడ్ల క్రింది నీరు నీలిగా
భాస్వరకాయలతో త్రెళ్ళుతుంది. పడవ పోయిన దారినే
చుక్కానిక్రింద యీ భాస్వరపు నీలికాంతిపీలిక వణుకుతూ
నెడలైన చాలు గీస్తూంది.

“ఏం తల యెల్లావుంది? దిమ్ముగా వుందా?” మార్ద
వంగా అడిగేడు ఛెల్మాష్.

“మాచెడ్ల బాధగావుంది. సమ్మెటతో కొట్టినట్లే వుంది.
నీళ్ళతో తడుపులే తగ్గుతుండేమో చూస్తూ!”

“అబ్బే, యెందుకూ? అదేం లాభంలేదు. అంతకంటే
కడుపు కాస్త చల్లిబరుచుకో. అన్ని బాధలూ వదిలిపోతాయి!”
అంటూ గ్రవిలాకి సీసా అందిచ్చేడు.

“ఆహా! దేవుడు నీమీద దయచూపాలి!”

అస్పష్టంగా గడగడమని ధ్వని వినిపించింది.

“ఏం! బాగుందా? చాప్లీ, యింకచాలు!” అంటూ థెల్మామ్ ఆపి, నీసా తీసుకున్నాడు.

పడవమళ్ళీ బైలుదేరింది. నిశ్శబ్దంగా, లాఘవంగా పడవల మధ్యనుంచి మలుపు తిరుగుతూ చేపలా పోతూంది. కొంచెం సేపట్లో వాళ్ళు పడవల వ్యూహంలోంచి బైటపడి బాహుటంగావున్న సముద్రాని కభిముఖంగా నిలబడ్డారు. కను చూపు మేరలో గంభీరంగా, విశాలంగా సముద్రం వ్యాపించి వుంది. దూరంలో పర్వతాల్లాగ మేఘమాలికలు నీళ్ళల్లోంచి లేచి వస్తూన్నాయి. పసుపురంగు నురుగుటంచుల నీలమేఘాలు కొన్ని, సముద్రజలానికివలెనే హరితవర్ణమేఘాలు కొన్ని, నిరుత్సాహజనకమైన నీడల్ని బరపుతూ, బరువుగా కదిలే ధూమ్రవర్ణమేఘాలు మరికొన్ని, — ఒకదానివెనక మరొకటి పాకినస్తూ, ఒండొంటి వర్ణరూపాల్ని కలబోసుకుని, కరిగి, నూతనవర్ణాల్ని రూపాల్ని ధరిస్తూ, గంభీరంగా లేస్తూన్నాయి. నిర్జీవములైన యీ అనంతమేఘమాలికల్ని యే విధియొక్క అదృశ్యహస్తం నిర్దేశిస్తూందో? సముద్రపుటంచుల దూరాల్లో యీ పుష్కలా వర్తకమేఘాలు అంతూదరీ లేకండా గుట్టలు పడివుండి మెల్లి మెల్లిగా దిగంతాలవరకూ క్రమ్మివేసి, ఆకాశకన్య తన కోటి కోట్ల బంగారు కండ్లతో నిద్రాముద్రిత జలనాథుని చూడనీ కండా అడ్డుపెడుతూన్నాయా? అనిపిస్తూంది. ఆకాశకన్య బంగారు నేత్రాల్లోని తేటకాంతుల్ని చూస్తూంటే మోడు వారిన హృదయాలు చిగిర్చి, మాసిన ఆశలు రేకెత్తుతాయి!

“అద్భుతంగా, అందంగా వుంది, ఏం? సముద్రం బాగా లేదా?” అనడిగేడు, ముప్పుడై చూస్తూన్న చెల్లామ్.

“బాగానే వుంది! కాని నా కేమిటో భయం వేస్తోంది.” అన్నాడు గ్రవిలా తెచ్చేస్తూనే. వేగంగా లయతప్పకుండా పడే తెడ్డుదెబ్బలక్రింద నీరు బుడగలులేస్తూ, చెదురుతూ, వెచ్చటి నీలిరంగు భాస్వరపుకాంతితో మెరుస్తోంది.

“భయం వేస్తోందీ? ఓరి దౌర్భాగ్యుడా!” ఉపాలంభ నగా సణిగేడు చెల్లామ్.

అతడో గజదొంగ! సముద్రమంటే ఆతని కెంతో యిష్టం. ఉద్రేకపూరితమై, తీవ్రమై పొంగి పొర్లే ఆతనిస్వభావం అనంతమై, గంభీరమై, స్వేచ్ఛాచారమై వున్న ఆ గాఢాంధ కారాన్నీ, విశాలసముద్రాన్నీ చూస్తూన్నకొద్దీ యింకా చూడాలనుకుంటుందే కాని తృప్తి జెందదు! తాను ప్రేమించే యీ ప్రకృతి సౌందర్యాన్ని గూర్చి యీలాటి జవాబు వినడాని కాతని మనసు నొచ్చింది. చుక్కానిలో కూర్చుని తెడ్డుతో నీటిని పాయలుజేస్తూ యీ స్నిగ్ధజలాలమీద దిగంతం వరకూ అంతులేని ప్రయాణం సాగించాలనే ఆశతో మానంగా చూస్తూన్నాడు చెల్లామ్.

విశాలసముద్రం మీద వున్నపుడెప్పుడూ అతనిమనస్సు అనిర్వచనీయమై ప్రేమాద్భుతమైన విశాలభావంతో నిండిపోయి, దైనందిన ఊద్రసంకుచితజీవితపు మురికి ప్రక్షాళితమై, పవిత్ర భావాలతో నిండిపోయింది. ఆ దినాన్ని, ఆ భావాన్ని ఆత

యెంతో గొప్పగా యెంచివాడు. ఈ విశాలోదక నిర్మల వాయు మధ్యమందు తన మనస్సుకూడా సవిత్తవంతమైన భావాలతో నిండిందనేదే ఛెల్కాష్కి యెంతో తృప్తినిచ్చేది! ఆ సమయంలో, ప్రదేశంలో జీవితపు తాపత్రయాలు గాఢించవు. అసలు జీవితమే తనవిలువల్ని, హద్దుల్ని, కొలబడ్డల్ని కోల్పోతుంది! రాత్రిల్లు సముద్రం శాంతగంభీరంగా, నిద్రాముద్రితమైన ఆరోగ్యవంతుని హృదయంలా మెల్లగా పడుతూ లేస్తూంటుంది; కెరటాల స్నిగ్ధోచ్ఛ్వాసనిశ్వాసాల మృదుధ్వని ఆ వాతావరణమంతటా వ్యాపించి మైమరపు కలిగిస్తుంది. ఆద్యంతములు లేని యీ గంభీరనాదం మానవుని మెదడును ప్రశాంతపరచి, కుత్సితపు తలపుల్ని నాశం చేసి, సవిత్త మధురస్వప్నాల్ని చిగురింపజేస్తుంది.

“మనం వల ఒక్కే దెక్కడ? వల యేదీ?” అని హతాత్తుగా అడుగుతూ పడవలోకి అనుమానిస్తూ చూసేడు, గ్రవిలూ.

ఛెల్కాష్కి ఉలిక్కిపడ్డాడు. మధురస్వప్నం భగ్నమైంది.

“నలా? చుక్కానిలో వుంది.”

“అద్వైతాంటిది? ఏదీ చూడనియ్యి!” గ్రవిలూ రెట్టిం చేడు. ఈ కుర్రపానిదగ్గర అబద్ధం ఆడడం ఛెల్కాష్కి సిగ్గుచేటనిపించింది. అదే సమయంలో అతని ఆలోచనలన్నీ చెదిరిపోయినందువల్ల బాధాకోపమూ కలిగింది. గుండెల్ని గొంతునూ ఆర్చి, మండించే ఒక కఠోరభావం ఛెల్కాష్కిను ఆవహించింది. కటువుగానూ, కోపంగానూ గ్రవిలూను గద్దిస్తూ,—

“కూర్చున్నవాడివి నోరుమూసుకుని కూర్చో! తెలిసిందా? ఇదే చెప్పడం. నీ కక్కర్లేని విషయాల్లో కలుగజేసుకున్నావా మాటదక్కదు. తెడ్డవెయ్యడానికి నిన్ను కూలికి తెస్తే పాలికి మాట్లాడుతూన్నావే? నాలుక సంబాళించుకోకపోతే నీకేదో మూడిందన్నమాటే. ఏం?”

గ్రవిలా కూర్చున్న చోటనే గతుక్కుమన్నాడు. తెడ్డు నీళ్ళలో నిలిచిపోయి, బుడగలు తెప్పిస్తూన్నాయి. పడవ ఒక్కసారి అదిరి క్షణమాత్రం నిలబడిపోయింది.

“తెడ్డవెయ్యడానికా? దాని...!”

నిశ్శబ్దాన్ని భంగంజేస్తూ గ్రవిలా ప్రశ్న, బూతు మాటా ప్రతిధ్వనించేయి. సంబాళించుకొని మళ్ళీ తెడ్డు వేస్తూన్నాడు, గ్రవిలా. విసురుగా, పెద్దపెద్ద ఊపులతో నీటిని గురిగురిమని పాయచేస్తూ పడవ సాగిపోతుంది.

“నిదానంగా వెయ్యి!”

అంటూ చెల్లావ్ చుక్కానిలో లేచినిల్చుని తీవ్రంగా గ్రవిలానైపు చూసేడు. గ్రవిలాముఖం నెలనెలబోయింది. భయంతో అతనికి ముచ్చెమటలూ బట్టినాయి. ఎరమీద దూకడానికి సిద్ధంగావున్న పిల్లిలా ఒడుపేసివున్న చెల్లావ్ విగ్రహం చీకట్లో నీడలా కనిపిస్తోంది. పళ్ళు పటపట కొరుకుతూన్న ధ్వని, ఉద్రేకంతో కదిలేటప్పుడు యెముకలు మెటికలు విరుగుతూన్న ధ్వని ఆ నిశ్శబ్దంలో బిగ్గరగా వినిపించేయి.

దూరంగా సముద్రంలోంచి ఖంగునమ్రమోగింది ఓ మొరటు కంఠం:

“ఎవరక్కడ?”

ఛెల్మాష్ నాలుక పళ్లకి తాటించి బుసకొట్టినట్లు మెల్లగా కసిగా అన్నాడు:

“తెల్లు వేగంగా వెయ్యరా, పిశాచపుపీనుగా! చప్పుడు కానీయకు, కుక్కా! ఊ! చంపేస్తాను, వెధవా! ఒకటి. రెండు...మూడు...కిక్కురుమన్నావా పీక పిసికేస్తా!”

తెల్లు వేగంగానే పడుతున్నాయి. కాని గ్రవిలా భయం తోనూ, ఉద్రేకముతోనూ వణికిపోతూ నోట్లోనే గొణుకు తూన్నాడు:

“అమ్మా! పవిత్రకన్యా! ఈశ్వరమాతా! తల్లీ!”

పడవ గిరుక్కున మళ్లి, చల్లగా హార్బరులోకి వెళ్లిపో తూంది. రంగు రంగుదీపాలగుత్తులతో కాంతిగావున్న శేరచాప కొయ్యలు అడివిలా దగ్గరలోనే కనుపిస్తూన్నాయి.

నీళ్లమీదనుంచి మళ్లీ కేక తేలివచ్చింది.

“ఎవరక్కడ!”

ఈ సారిధ్వని మరీదూరంగా వినిపించింది. ఛెల్మాష్ కుదట బడ్డాడు. ఆ కేక వినవచ్చినవైపు తిరిగి పరిహాసంగా,

“నువ్వేరా, భాయి!” అన్నాడు, శాంతంగా.

గ్రవిలావైపు చూసేసరి కాతడింకా ప్రార్థనవాక్యాల్ని గొణుగుతూనేవున్నాడు.

“అదృష్టవంతుడివి గనకే బ్రలికిపోయేవు! ఆ నెధవలు గనుక మనల్ని కనిపెట్టేరంటే నీ పని ఆఖరయ్యేదే! రెప్పపాటు

లోనిన్ను నీళ్లలోకి విసిరేసవాణ్ణి! చేపలీపాటికి నిన్ను ఫలహారం చేసేవే!”

చెల్లామ్ స్వరంలో కోపంగాని, దుడుకుగాని లేదు. శాంతంగా, సరదాగా, మామూలుగా మాట్లాడుతూన్నట్టే వుంది. కాని గ్రవిలామాత్రం గడగడ వణుకుతూ బ్రతిమాల నారంభించేడు.

“బాబ్బాబు! నన్ను పోనియ్యి! వైవసాక్షి! నన్ను వదిలెయ్యి. మా అమ్మకి నేనొక్కణ్ణే! ఎక్కడో ఒక్కడ గట్టున దింపెయ్యి, పోతా. అయ్యయ్యో! నాశనం ఐపోయేను. పరలోకాన్ని గూర్చి ఐనా నన్ను పోనీ! నాకు నీతో సంబంధమేమిటి? ఈలాటి పని నేను చేయను! నా కలవాటులేదు. ఎరక్కపోయి ఒప్పుకున్నా! అయ్యో! దేవుడా! నాపని ఐపోయింది. మాయవాడు! నన్నేలా యిరికించేడో, యీ పాపపుషులలో! ఆలోచించు, కనికరించు, మా బాబువిగాదు! నీ కడుపున పుడతా! ఇంకోడి ఆత్మనికూడా నాశనంచేయ్యకు! ఈ పాపపుషులలో! అయ్యయ్యో?”

“ఏం పాపపు షులురా? అఁహఁ! ఏమిటి? యేం పనులు?” కసిగా, పట్టుబిగించి చెల్లామ్ అడిగేడు.

అతనికా రైతుయునకుడి భీతిచూస్తే కుతూహలం, ఆనందం కలిగింది. తాను, - చెల్లామ్ గజదొంగ! తనంటే యెవడికేనా సింహస్వప్నం! ఈ ఆలోచనలో చెల్లామ్ కి తృప్తి కలిగింది.

పోతుమాత్రం యేడుస్తూ, బ్రతిమాల నారంభించేడు.

“నేస్తమా! నన్ను పోనియ్యి! దేవుడితోడు! ఇట్లాటి పనులు నేనెరగను! నేను నీకేం అపకారంచేసేను? మా బాబువు కదూ? నీ...!”

“నోరుముయ్యి! ఊ! నీతో పనిలేకపోతే నిన్నెందుకు తీసుకొస్తానురా? తెలివితక్కువ పెద్దమ్మా! తెలిసిందా? యింక చాలించు. నోరుముయ్యి!”

“అయ్యో! దేవుడా!” అని నిట్టూర్చి, దిగాలుపడిపో యేడు గ్రవిలా.

“లే, లే! పని చూచుకో!” అంటూ గ్రవిలాని మందలిస్తూ తొందరచేసేడు చెల్లమ్మ.

గ్రవిలాకి చావైపోయింది. దిగపట్టి అణిచివుంచిన దుఃఖం ఒక్క-నారిగా పొంగి పొర్లింది. వెక్కి వెక్కి యేడుస్తూ, చీది పోస్తూ, కూర్చున్న చోట గిలగిల కొట్టు మిట్టాడి పోతున్నా తెల్ల మాత్రం వేగంగానే లాగుతున్నాడు. పడవ బాణంలా పోతూంది. ఎత్తైన కాటుక కొండల్లాంటి గుడలు దారిలో అడ్డు వస్తూంటే తప్పకుండా, వాటిమధ్యనున్న సన్నటి నీటి పాయ ల్లోంచి బొంగరంలా తిరుగుతూ పడవ కనుమరుగైపోయింది.

ఒక్కమాటుండి సలహా పూర్వకంగా చెల్లమ్మ,-

“ఇదిగో! విన్నావా? ఎవడేనా నిన్నే మడిగినా సరే, నూట్లూడకు. నోరు విప్పేవంటే చచ్చేవనుకో! బతకాలనుకుంటే నోరువిప్పకు. తెలిసిందా?” అన్నాడు.

“అయ్యో! అయ్యో! చచ్చేనురా దేవుడా!” అనుకుంటూ గ్రవీయా నిట్టూర్చేడు. ఈ నిట్టూర సలహాకు అతని మనస్సు చచ్చిపోయింది.

“ఊరిభే యేడవకు! బుడిబుడి యేడ్పులూ నువ్వు!” అని మళ్ళీ బహుమెల్లగా గుసగుసగానే ఆహ్వానంతో చెల్లామ్ గద్దించేడు.

దీనితో గ్రవీయా వైతన్యం, గ్రహాంతరీ చచ్చినాయి. ఏదో ప్రాణప్రమాదం విసుచుకు పడేటప్పుడు ఆశ వదులుకున్న వానిలా నిశ్చైతన్యంగా, నిర్జీవంగా వుంది గ్రవీయావైఖరి. యాంత్రికంగా తెన్నని నీటిలోదించుతూ, వెనక్కిలాగి జీల్చి పైకెత్తుతూ మళ్ళీదించుతూన్నాడు. శూన్యదృష్టితో యెదురుగా తన్ని పట్టిన తనకాళ్ళవైపే చూస్తూన్నా యాతనికళ్ళు. ‘జాగ్రత!’ అని బెదిరిస్తూన్నట్లుగా కెరటాలు పడవప్రక్కల్ని తట్టుతూ తటతట శబ్దంచేస్తూన్నాయి. వాళ్ళు సమీపించింది. పల్లెరాలిగోడమీద మనుష్యుల మాటసడి వినిపిస్తోంది. కెరటాలు విరిగిన ధ్వని, పాటలూ, ఈలలూ, - అన్నీ కలసి పల్లనిగాలిలో మెల్లగా తేలి యాడుతూ వినవస్తూన్నాయి.

“ఆగు!” చెల్లామ్ రహస్యంగా అన్నాడు. ఎన్నైన వాళ్ళుగోడ సమీపించింది.

“తెన్ననెయ్యకు! గోడను చేతుల పట్టుకొని మెల్లగా గెంటు! చప్పుడు చేసేవంటే, జాగ్రత!”

పాపడుపట్టి జాకుతూన్న రాళ్ళని పట్టుకుంటే గ్రవిలా చేతులు జివ్వుమన్నాయి. నిశ్శబ్దంగా పడవను గోడవెంబడే తోస్తూన్నాడు.

“అగు! తెన్నెయియ్యి. నాచేతికందించు. నీ పాస్ పోర్టు మొక్క చుంది? సంచిలోనేనా? సంచి యియ్యి! రా, త్వరగా అందియ్యి! ఎందుకో తెలుసా! చిట్టినాన్న పరిగెత్తిపోకుండాను! పాస్ నాదస్థుంటే నున్నొక్కడికీ పారిపోలేవు! తెన్నె లేకున్నా పారిపోగలవు గాని పాస్ లేకుండా నెళ్ళడానికి నీగుండె తాళదు. ఇక్కడేవుండు. కాని గుర్తుంచుకో! తొంగిచూసేవంటే, - నిన్నీ నీళ్ళలో పాతేస్తా!”

ఛెల్కాష్ అప్పపాటులో యిన్ని ప్రశ్నలూ, ఆజ్ఞలూ, జెడరింపులూ విసురుతూనే తెన్నె, గ్రవిలా సంచి చేతబట్టుకుని, యే రాతినో స్పట్టుకు ప్రవేలాడి, గాలిలో లేచి, హార్బరుగోడ మీదుగా చీకల్లో మూయమైపోయేడు.

చెప్పడం యింతసేపు పట్టింది గాని యిదంతా రెప్ప పాటులో జరిగిపోయింది. మంచు కురిసినప్పుడు లేతమొక్కలా గ్రవిలా నడిపిపోయేడు. ఆ మీసాలపోతు, బికారి, గజ దొంగ ఛెల్కాష్ ఎదుటవున్నప్పుడు తన్ను అణిచిపెట్టివుంచిన భయం, పాపభారం వాడితోబాటు తొలిగిపోయినట్లునిపించింది. స్వేచ్ఛగా ఊపిరివిడిచి, ఒక్కసారి అంతటా కలియచూసేడు. ఎడమవైపున ఓపెద్దఓడ నల్లగా తవపేటికలా, పర్వతంలా లేచి వుంది. దానిమీద మనుష్యుల అలికిడలేదు. కెరటాలూ ఓడ

ప్రక్కల్ని తాకుతూ తలుకుతలుకు మని గుల్లగా చప్పుడు చేస్తూన్నాయి.

కుడ్డివైపున హార్బరుగోడ చెమ్మగా పాకుడుపట్టి స్లగ్గా జిడ్డోడుతూ వంకరలుతిరిగి పొడుగ్గా పెద్ద కొండచిలువలా న్యాపించివుంది. నెనుకవైపుచూస్తే ఏదో గుర్తించరాని స్లగ్గని స్వరూపాలు ఆకాశంలోకి పొడుచుకునివున్నాయి. ముందు మాత్రం గోడకీ తనపేటికకీ మయంగా చూస్తే సముద్రం నిశ్శబ్దంగా, మరుభూమిలా వ్యాపించివుంది. సముద్రంమీద తుపాను మేఘాలు భారంగా, మెల్లగా, భయానహంగా కదులుతూ, చూసేవాళ్ళ హృదయాల్లో దిగులు పుట్టిస్తూన్నాయి. ఎటు చూసినా స్లగ్గా, భయంకరంగా పీడకలలావుంది.

గ్రవిలా మనస్సు భయంలో కంపించింది. ఛెల్లావ్ వల్ల కలిగిన భయంకంతు యీ పంచభూతసంరంభం చూస్తే కలిగిన భీతి నెయ్యిరెల్లుగా అతన్ని క్రుంగదీసేది. మంచుగడ్డకలా వల్లగా, కాల్చిన యినపశలాకలా తీక్షణంగా గ్రవిలా హృదయంలోకి చొచ్చుకుపోయి, అతని నొక మట్టిముద్దగా నిశ్చేవంగా చేసివేసి, అక్కడే మేకు బందీచేసి బిగించేసింది యీభీతి. కాలం స్థంభించినట్లుంది.

చుట్టుప్రక్కలంతా నిశ్శబ్దం ఆవరించి వుంది. సముద్రపు నిట్టూర్పులు తక్క వేరు సవ్వడిలేదు. ఆకాశంలో మేఘాలు యథాపూర్వంగానే మృత్యుచ్చాయాల్లా అలముకుంటున్నాయి. క్రిందనున్న స్నిగ్ధగంభీరజలాలమీద ఆవరించివున్న రెండో

ఆకాశంలాగ మేఘమండలం ఘూర్ణిస్తున్నది. ఉంగరాలు చుట్టుకున్న తెల్లని శిఖరాలతో కెరటాలులాగ విరిగి విరుచుకు పడుతూన్నాయి, మేఘాలు.

భయానహమైన యీ ప్రశాంతత, యీ నిస్వసాందర్యం గ్రవిలా మనస్సులో భీతిని కలిగించేయి. యజమాని త్వరగా తిరిగివస్తే గొంగుండు సనుకున్నాడు. ఒక వేళ ఆతడు రాకపోతే? అనుకుని గ్రవిలా కంపించిపోయేడు. కాలం స్తంభించి పోయిందా? ఆకాశం మీద మెల్లగా నడచడంలో పోటీ చేస్తూన్న మేఘాలకంటెనూ మెల్లగా నడుస్తోంది, కాలం! ఒక్కొక్కక్షణం జరిగినకొద్దీ యీ ప్రశాంతత మరి భయంకరమనిపిస్తోంది. హఠాత్తుగా గోడమీద నవ్వు, నీరు చిందిన ధ్వని, గుసగుసగా మాటూూ వినిపించేయి. గ్రవిలా రక్తం గడ్డ కట్టింది; ప్రాణం యెగిరిపోయినట్లే అనిపించింది.

“ఏయ్! నిస్తరా? ప్లీజ్! జాగ్రత్త!” అంటూ ఛెల్మామ్ మెల్లగా పిలిచేడు.

హఠాత్తు గోడమీదనుంచి పెట్టెలాంటి డేదో బరువుగా క్రిందికి జారింది. గ్రవిలా దాన్నందుకుని పడెనలో పెట్టెడు. మళ్ళీ అటువంటిదే యింకొక్కొక్కాడా అందుకున్నాడు. ఛెల్మామ్ దీర్ఘశరీరం గోడమీద కనిపించింది ; ఛెల్లూకూడా వచ్చేయి. గ్రవిలా చేతనంచీ దబుక్కున అతని కాళ్లముందు పడింది. బరువుగా ఊపిరితీస్తూ ఛెల్మామ్ పడెనలో పురికి, చుక్కానితో చతికిల పడ్డాడు.

గ్రవిలా పిరికిగా చూస్తూ, సంతోషం ముఖమీద
తాండవిస్తూంటే చిరునవ్వుతూ అడిగేడు :

“నమ్మ వచ్చిందా?”

“నమ్మరాదూ, మరి. నీపడుచుతనం యిప్పుడు చూపం
చాలి! రా. నీచేవ చూస్తానుగా ! నీకు మంచికూలే గిడుతుంది
లేరా! నేస్తం! ఇప్పటికీ సగంపని తీరింది. ఇంకా సగం వుంది.
ఈ పిశాచాల కన్నులొండు తప్పించుకు పోయేమా! నువ్వు
నీ డబ్బు తీసుకోవచ్చు, నీ మామూ దగ్గరికి పోవచ్చును.
నీమామూ యెళ్లావుంటుందిరా? చెప్పి? ఏ? పాపం చంటో
డివి! సిగ్గా?”

“లేదూ!” అని సాగదీస్తూ గ్రవిలా అతివేగంగా తెళ్లే
స్తాన్నాడు. ఆ పడుచువాడి గుండెలు కొలిమిల్నిస్తూ ఊపిరి
వదులుతూన్నాయి. సరాలు పెనవేసిన ఉక్కు తీగెల్లా సాగుతూ
న్నాయి. నీకు పడవక్రిందనుంచి గలగల్లాడుతూ పొంగుతూ
వెనక్కి పోతుంది. చుక్కాని వెనక నీలికాంతివాలు యిప్పు
డింకా వెడల్పుగా వుంది. గ్రవిలా శరీరమంతా చెమటతో
తడిసిపోయింది. అతడు రాక్షసబలంతో టెన్లు లాగుతూన్నాడు.
ఒక్కరాత్రితో అప్పుడే రెండుసారు ప్రమాదపరిస్థితుల నెదుర్కో
వలసి వచ్చింది. మళ్ళీ మూడోసారి ఆ సాహసానికి గ్రవిలా
గుండె తాళడం లేదు. అతనిలో సర్వాత్మనా ఒకటే కొరిక
తీవ్రంగావుంది. దీన్ని తగలెయ్యా యీపని యెళ్లాగో అయిందని
పించుకుని, గండం గడచి గట్టెక్కాలి. ఈ గజదొంగ తన్ను

నిజంగా చంపెయ్యడమో, జైల్లోకి లాగడమో చేయకముందే నీడినుంచి దూరంగా పరుగెత్తిపోవాలి. వీడితో యింకేమీ మాట్లాడకూడదనీ, వాడిమాటకి అడ్డు చెప్పకూడదనీ, వాడు చేప్పినదానికల్లా తలూపి, విధేయతచూపాలనీ, దేవుడిదయవల్ల, వీడిగుప్పిల్లోంచి బైటపడి బ్రతికి బట్టకడితే ఘటనాఘటనసమస్తమైన నికోలాయ్ బుషికి దీపారాధనా, వందనసమర్పణమూ చేయించుతాననీ మొక్కుకున్నాడు. ప్రాథనావాక్యా లాతని నాలుకమీదికి త్రోసుకు వస్తూన్నాయి. అతికష్టమీద సంబంధించుకుని ముంగిలా బుసలుకొడుతూ కనుబొమలక్రింద నుంచి ఛెల్కాష్ ని చూస్తూ పూనంగానే జైల్లు లాగుతూన్నాడు.

ఛెల్కాష్ యెగరడానికి సంసిద్ధంగా వున్న గ్రద్దలా ముంచుకు లేచి, నంగి కొనడేలిన ముక్కు - నటునిటు త్రిప్పుతూ, వాడిచూపులతో చీకట్లని చీల్చుతూ, ఓ చేత్తో మీసం మెలి త్రిప్పుతూ, రెండోచేత చుక్కాని కాస్తూన్నాడు. సన్నని పెద వులమీద నాట్యంచేస్తూన్న చిరునవ్వుకి అతని మీసం కదులు తూంది. ఛెల్కాష్ కి తన కార్యం సఫలమవడంమీద, తనమీద, యీ పడుచువాడిమీదా కూడా యెంతో తృప్తిగావుంది. ఈ కుర్రాడు తనంటే హడలిపోతూ, పరమవిధేయుడై, బానిస లాగ అయేడు! వాడెంత కష్టపడి పనిచేస్తున్నాడో! ఛెల్కాష్ కి జాలి కలిగి గ్రవిలాని సంకోషపెట్టాలనీ, హెచ్చరికగా వుండే టప్పు చెయ్యాలనీ కొరికకలిగింది. ముఖం వికృతంగా యికిలించి, మృదువుగా పలకరించేడు.

“నీకు భయం వేసిందనుకుంటా, ఏం? హడలి బేజార్ పోయేవు!”

గ్రవిలం కంతం సవరించుకుని, నిట్టూరుస్తూ,

“అబ్బే! లేదు!” అన్నాడు.

“అప్పుడంత విసురుగా తెడ్డేయడం యెందుకూ? ఆ యాసం తీర్చుకో. ఇంకొక్క గండం దాటాలి. మెల్లిగా తెడ్డేయి! వీశాంతిగా!”

గ్రవిలం విషయంగా పని నిలిపి, ముఖంమీది చెమటను చొక్కాచేత్తో తుడుచుకున్నాడు. ఒక్క-నిమిషం వుండి తెడ్లని మళ్ళీ నీటిలో దించేడు.

“మెల్లిగా! నీకు త్రెళ్ళకూడదు! చప్పుడు కానీయకు. హాగ్బరు ముఖద్వారంలోంచి పోవాలి మనం! మెల్లిగా! నిశ్శబ్దం! ఇక్కడి కాషలావాళ్లు దేవాంతకులు, ఆవలిస్తే పేగులు లెక్క పెడతారు! నేస్తం! బహుజాగ్రత! వాళ్ళు ఏ క్షణంలోనైనా మనల్ని కనిపెట్టి కాల్చినచ్చు! వాళ్ళసంగతి తెలుసా? చెబ్బి కొట్టేరూ అంటే కిక్కు-రుమసవు! అంటే!”

పడవ నిశ్శబ్దంగా చేపలా నీటిమీద పాకిపోతూంది. తెడ్లు పైకి లేచినపుడు నల్లటినీటిబొట్లు సముద్రంలోపడి క్షణ కాలం నీలికాంతుల్ని విరజిమ్మి మాయమవుతూన్నాయి. నిశేధం యింకా నల్లగానూ, సీరవంగానూ ఐనట్లుంది. ఆకాశంలోని అల్లకల్లోలంతగ్గి, మేఘాలంతటా వ్యాపించి నీటిపైన బరువుగా, స్నిగ్ధంగా, నిశ్చలంగా మడతలుగా చాందినీ కట్టినట్లున్నాయి.

సముద్రం మరింత నల్లగా, ప్రశాంతంగా వుంది. నీటిమీదనుంచి నులి నెచ్చగా, ఉప్పువాసన యింకా ఘాటుగా కొడుతూంది.

“వస్తం రాకూడదూ! చినుకుల చాటునుంచి కాపలా వాళ్ళ కంటబడకుండా యిట్టే తప్పించుకుపోవచ్చు!” అన్నాడు గుసగుసగా ఛెల్కామ్.

వీళ్ళకి అటూ యిటూ కూడా నీటిమీద నితాదుగాలేచి కొండల్లా నిశ్చలంగా, నీడల్లా నల్లగా నిలబడివున్నాయి ఎన్నో ఓడలు, పెద్దపడవలు. వాటిల్లో ఒకదానిమీద యెవరో లాంతరు దీపంతో అటునిటు పచాడుచేస్తున్నారు. కెరటాలు బ్రతిమాలు తూన్నట్లు పడవలపాదాల్ని స్పృశిస్తూ, ముద్దుపెట్టుకుంటున్న శ్వని గుల్లగా వస్తూంది; మేము వినేది లేదని పడవలు తిరస్కరిస్తూన్నట్లు ప్రతిధ్వని కఠినంగా యెదురొస్తూంది.

“తీరరక్షకులు!” ఛెల్కామ్ ఊపిరిబిగబట్టి అన్నాడు.

తనను మెల్లగా తెడ్డేయ మన్నప్పటినుంచీ గ్రవిలాలో ఆతరత హెచ్చింది. కటికచీకట్లోకి వంగిచూస్తూంటే తానొక రాక్షసుడిలా పెరిగినట్లునిపించింది. అతని యెముకలు, నరాలు బాధతో మొద్దుబారేయి; మెదడు దిమ్మెక్కిపోయింది; పీపు తిమ్మిరిగా వున్నట్లుంది; కాళ్ళల్లో పదునైన చల్లని సూదులు గ్రుచ్చుతూన్నట్లుచురుక్కుమంటూంది. చీకట్లోంచి హఠాత్తుగా యెవరో లేచి “నిల్చండి! దొంగలు!” అని అరుస్తారని అనుక్షణం ఆశిస్తూ చీకట్లోకి కళ్ళుపొడుచుకు చూస్తూండడంవల్ల బాధగా నలుపుతూన్నాయి.

“తీరరక్షకులు!” అని మళ్ళీ ఛెల్లాప్స్ మెల్లగా అన్న పుడు గ్రవిలా ఊద్యేగంతో వణికిపోయేడు. తీవ్రమైన శరీరాన్నంతనూ దహించే ఒకేఒక కోరిక అతని మనస్సులో తళుక్కుమని మెరిసింది. ఆతరువాతకో విగిసివున్న గ్రవిలా నరాలు ఒక్కమాటు నడలి, శరీరమంతా పులకరించింది. బిగ్గరగా అరవాలనీ అందర్నీ తనకి సాయంచేయరమ్మని పిలవాలనీ గాఢమైన కోరిక అణచరానిదై అతని నావహించింది. కూర్చున్న చోటే సగంలేచి, నోరు తెరిచేడు; ఊసిరితో గుండెలు నింపుకుని కేకేసే యత్నంలో వుండగానే యేదో హఠాత్తుగా నెత్తిమొత్తినట్టై, కళ్ళు చీకట్లు గమ్మి వెర్రిమూలుగుతో దొర్లిపడిపోయేడు, గ్రవిలా.

దూరంగా దిబ్బండలంమీద రాత్రిచీకట్లని చీల్చుకుంటూ భయంకరమైన దేవతాఖండం సల్లటినముద్రలతోంచి హఠాత్తుగా లేచి, మేఘాల్లోంచి దూసుకుపోయి ఆకాశంలోయింకి పోయింది. దాని దారంతా కాంతిలోనిండి, అంతవరకూ మంచు తెరులో చుట్టబడి, చీకటిమసిలో మునిగి అదృశ్యంగావున్న ఓడలూ, పడవలూ నల్లగా మూగదయ్యూల్లా కనబడుతూ న్నాయి. తుపానులవల్ల చిరకాలం సముద్రగర్భంలో మునిగి వుండి మళ్ళీ బాహ్యప్రపంచాన్ని చూసే కాంక్షతో తపించి పోయి యిప్పుడీ ఆగ్నేయఖండప్రభావంవల్ల పైకి లాగబడిన ఋన్నా యీ ఓడలు! ఓడకొయ్యలకి చుట్టబెట్టిన త్రాళ్ళూ, తెరచాపలూ వీటితోబాటు సముద్రగర్భాన్నుంచి వచ్చిన తెల్లులా వున్నాయి. ఈ కాంతిఖండం కొంచెంసేపట్లో మళ్ళీ ఆకాశంవైపు

లేచింది; మరికొంతసేపట్లో యింకోదిక్కుగా ప్రసరించింది. దాని కాంతి పడినచోట్ల అంతవరకూ చీకట్లో అదృశ్యంగావున్న వివిధ జలయానాల రూపాలు బైటపడుతూన్నాయి.

ఏం చెయ్యడానికీ చోచక నిలబడినట్లుగా ఛెల్లామ్ పడవ తగి, నీటిమీద అటునిటు ఊగులాడింది. గ్రవిలాపడవలో పడుకుని చేతులతో ముఖం కప్పుకున్నాడు. ఛెల్లామ్ బూటు కాలికో అతణ్ణి పొడిచి లేపుతూ, మృదువుగాను కోపంగానూ,—

“అదే కష్టము ఓడరా! మూళ్లుడా! ఆ కాంతి సెర్పి లైటుది! లే! బుద్ధిలేనివాడా! వాళ్ళేక్షణంలోనేనా దీపాన్ని మన మీదికి త్రిప్పవచ్చు! నువ్వేగాకుండా నన్ను నాశనం చేస్తావురా, పిశాచపుపీనుగా! లేరా!” అన్నాడు, మెల్లిగానే.

చివరకి ఛెల్లామ్ బూటుమడమ వీపుమీద గట్టిగా పడినపుడుగాని గ్రవిలా లేవనేలేదు. భయంతో కళ్ళు మూసు కునే తడిమి తెట్లు అందుకు కూర్చుని లాగనారంభించేడు.

“మెల్లిగా! నీకుగాదూ చెప్తాంట! చంపేస్తా! నిన్నేరా! మెల్లిగా! నెధవా! నిన్ను తగులజెట్టా! భయం దేనికిరా? ఒరేయ్! పందిమొహం! అది లాంతరేరా! దయ్యమేంకాదులే. తెట్లు మెల్లిగా వెయ్యరా పిరికిపీనుగా! దొంగసరుకులు తెచ్చే పడవలకోసం వెతుకుతూన్నారా వాళ్ళు! మనం దొరకంలే. ఆ నెధవలు దూరంగా పోతున్నారే! భయపడకు, మన్ని పట్టుకోలేరులే! ఇహ ఫర్వాలేదు! మనం దొరకం, యింక!...”

ప్రమాదం దాటిపోతూన్నకొద్దీ ఛెల్లామ్ స్వరంలో బదిరింపుతగ్గి, మాటలో మార్దవం వస్తూంది. చివరకి ప్రమాదం తొలిగిందనే ధీమా కలిగింది. విజయగర్వంతో దిక్కులు పరికించి చూస్తూన్నాడు ఛెల్లామ్.

“ఐపోయిందిలే! ఆ వెధవలకా మనం దొరకడం! ఒరేయ్, చవటా! సీకు గుండెల్లేవురా! మనం అదృష్టవంతులం! లేచినవేళ మంచిది!”

అతని మాటలు హెచ్చరికగా వస్తూన్నాయి. కాని గ్రవిలా మాత్రం మానంగానే కూర్చుని తెళ్లు లాగుతూ సెచ్చి పైటుకాంతి యెక్కడ పడుతూందా? అనే చూస్తూన్నాడు. భయంతోటీ, శ్రమతోటీ అతను బాగా అలిసిపోయి, ఊపిరి గట్టిగా పీలుస్తూన్నాడు. ఆ కాంతి ఒక దీపానిదే అని ఛెల్లామ్ చెప్పినమాటలు గ్రవిలా కేవలం సమ్మలేకపోతూన్నాడు. నల్లటి నీలికాంతి చీకట్లని చీలుస్తూ సముద్రజలాల్ని తెల్లగా మెరిసే టల్లు చేస్తూంటే దానిలో యేదో అనిర్వచనీయమైన అవశకున చిహ్నాన్ని చూస్తూ భయంతో వివశుడైపోయేడు, గ్రవిలా. యాంత్రికంగా తెళ్లు లాగుతూ, పైనుంచి దెబ్బ మీద పడేటప్పుడు ముడిచిపెట్టకునే పిల్లివానిలా కూర్చునివున్నాడు. అతని బుద్ధి పనిచేయడంలేదు. ఇప్పుడతడు శూన్యమనస్కుడు, వైతన్యరహితుడు! ఆ కాళరాత్రియందలి భావోద్రేకా లాతని వైతన్యాన్ని పురుగు నాకేశాయి!

కాని, మళ్ళీ యీ తూరికూడా ఛెల్లామ్ దే విజయం. బొద్దుగా పెరిగి, మెలికలు తిరిగిన ఆతని మీసాల్లో తీవ్ర, కళ్ళలో ఆతురతా ప్రస్ఫుటమవుతూన్నాయి. చోకం ఆ క్షణంలో ఆతడి కెంతో బాగా వుందనిపించింది. సన్నగా యీలేస్తూ, తేమగా వున్న సముద్రపుగాలిని గుండెలనిండుగా పీలుస్తూ, ఆత్మత్పత్తిగా తనవైపు చూచుకుంటూన్న ఛెల్లామ్ గ్రవిలాను చూసి ఆదరపూర్వకంగా చిరునవ్వుడు.

సముద్రంలో చిలుతరంగాల్ని లేపుతూ గాలి వీచింది. మేఘాలెంతో అందంగానూ, గాజులా పారదర్శకంగానూ వున్నాయి. ఆకాశం యింకా మేఘచ్ఛన్నంగానే వుంది. గాలి వీస్తూన్నా మేఘాలుమాత్రం కదలడంలేదు. ఏదో స్వస్థంలో ములిగి తన్మయత్వం బొందినట్లు నిశ్చలంగా ఆకాశంలో ప్రేలాడుతూన్నాయి.

“ఒరేయ్! కుర్రాడా! మనసు కుదుటబడిందా? అబ్బా! ఎంతాలస్యం వంది! నేస్తం! ఇదేమిటి! ఇల్లావున్నా వేమిటి? ప్రాణమేలేనట్లు, ఊపిరిపోయి ఉత్తిబొంది మిగిలినట్లు వున్నా వేం? ఇప్పుడేం భయం లేదులే! అదంతా ఐపోయిందిరా! ఒరేయ్!”

ఛెల్లామ్ దే కానియ్యండి, మనుష్యస్వరం వినడానికి గ్రవిలా ప్రాణం సుఖంగావుంది.

“వింటున్నా!” అన్నాడు మృదువుగా.

“ఐతే లేరా! నేస్తం! రా! నువ్వు చుక్కానిలో కూర్చో. నేను తెల్లులాగుతా. పాపం! అలిసిపోయివుంటావు!”

గ్రవిలా యంత్రంలాగే కదిలేడు. స్థలం మారుతూ
చెల్లామ్ అతని ముఖంలోకి చూసేడు. కాళ్ళు వణుకుతూ,
తూలుతూ వెడుతూన్న ఆకురవాణ్ణి చూచినప్పుడు చెల్లామ్కి
మరీ జాలిగలిగింది. గ్రవిలా భుజంమీద తట్టుతూ,-

“రారా! కుర్రాడా! భయపడకు! నీకష్టం ఫలించిందిలే.
నేస్తాం! నీకు కావలసినంతా యిస్తానులే. ఏం? ఇరవైవదు
రూబుల్లు చాలునా?”

“నాకేం అబ్బిస్తేదు. మళ్ళీ గట్టెక్కుతే అంతేచాలు!”

చెల్లామ్ తూస్సీభావంతో చెయివిసిరి, కూర్చుని శ్లెడ్జు
లాగుతూ కాండ్రించి ఉమ్మేశాడు. అతడు పొడుగాటి చేతులు
విసిరినప్పుడల్లా శ్లెడ్జు యెంతో నెనక్కి నెడుతున్నాయి.

సముద్రం మేల్కొంచి నల్లంది. నురుగులు వారుతూన్న
అంచులతో తరంగాలు లేస్తూ, ఒకదానిమీదొకటి విరుచుకు
పడుతూ సన్నటి తుంపులుగా చెదరిపోతున్నాయి. ఈ తుషా
రాన్ని పిల్లిగాలులు దూరంగా మోసుకుపోతున్నాయి.
సముద్రం నురుగులు కడుతూ, బుసలు కొడుతూ, నిట్టూరు
స్తోంది. కెరటాలు విరిగి లేస్తూన్న హోరుతో వాతావరణ
మంతా నిండివుంది. ప్రకృతి ఆ ప్రాతఃకాలంలో మేల్కొంచి
చల్లుంది. చెల్లామ్ హుషారుగా సంభాషణ ప్రారంభించేడు.

“ఏరా, అబ్బాయి! చెప్పరా! నువ్వు మీఘాను నెడ
తావు, పెళ్ళి చేసుకుంటావు; వ్యవసాయం ప్రారంభిస్తావు.
పోలండున్ని విత్తులు చల్లుతావు. నీభార్య చిడ్డల్ని కంటుంది.

మంద యెక్కువైతే మజ్జిగ పల్చనకదా? ఇంట్లో యే వస్తువా సమృద్ధిగా వుండదు. జీవయాత్ర అతికష్టమీద నడుస్తూంటుంది. అంతేనా? ఏమంటావ్? అట్లాంటి జీవితంలో ఏం రుచి వుందో!”

“జీవితంలో రుచా? అబ్బే! సంసారం ఏమంత మధురంగా వుండదు.” అన్నాడు గ్రవిలా వసుకుశూనే, పిరికిగా.

గాలికి మేఘమండలంలో అక్కడక్కడ చిరుగులు పడుతూన్నాయి. ఈ చిరుగుల్లోంచి ఆకాశపు సీలిమ ఒకటి రెండు నక్షత్రనేత్రాలతో మినుకు మినుకుమని తొంగి చూస్తూంది. చెలగాటాలాడుతూన్న కెరటాల్లో యీ నక్షత్రాలు ప్రతిఫలిస్తూ మాయమవుతూన్నాయి.

“దరికి కాయి! వచ్చేశాం! కొంచెంసేపట్లో మనం అక్కడ వుంటాము. పని యేదో పూర్తైంది. కష్టం ఫలించిందిలే. ఇదుగో! ఇగ్లాచూడు! ఒక్కరాత్రిలో ఐదునందల రూబుళ్ళు సంపాదించేను! ఏం? మంచి మొత్తం కాదా?” అన్నాడు, ఛేల్కాష్.

“అయిదు నందలా?” సాగదీసుకుంటూ గ్రవిలా ఆశ్చర్యంగా అడిగేడు. అతనికి నమ్మకం కలగలేదు. కాని వెంటనే భయమూకలిగింది, ఛేల్కాష్ కి యెదురు చెప్పడానికి. అనిశ్చిత భావంతో బేలును కాలుతో పొడుస్తూ అడిగేడు:

“ఏం సరుకేమిటి?”

“అబ్బో! అది చాలా ఖరీదైందిలే! అసలుధర కమ్మితే

వేయింటికిపైగానే వస్తుంది. కాని నేను చెంకగానే అమ్ముతా. అది మంచిపద్ధతి కదూ?”

“ఔను!” సందేహిస్తూనే గ్రవిలా దీర్ఘంతీసేడు.

ఒక్కక్షణం నిశ్శబ్దం. నిట్టూరుస్తూ, నిశ్శబ్దాన్ని భంగించేడు, గ్రవిలా.

“అదంతా నాకు వుంటేనా!”

అతని కళ్ళముందర తన గ్రామం, నిస్సారమైన పొలం, బీదసంసారం, ముసిలితల్లి, తన కెంతో దవ్వనవున్నా అత్యంత సన్నిహితంగానే వున్న వన్నీ గిరున తిరిగినట్టైనాయి. తాను అంతదూరం పనిసంపాదించబోయిందీ, ఆ రాత్రి ప్రమాదంలో పడిందీ తన కుటుంబం నిలబెట్టుకోడానికేగాదూ? గ్రామంలోని సంఘటనలెన్నో అతనికి జ్ఞాపకం వచ్చేయి. తను పుట్టిన ఆ పల్లె ఊరు యెంతబాగుంటుంది! ఓ ప్రక్క పర్వతాలూ, అరణ్యం; రెండోప్రక్క నదిలోకి వాలుగా వున్న ప్రదేశం. భూర్జ, అర్జున, సాలాది మహానృక్షాలతో మేఘమండలాన్ని సృశించే పర్వత సానువుల్లోని అరణ్యం తమకు కల్పవృక్షంలావుండీది. పంటలకి నీటినీ, తిండికి రకరకాల చేపల్నీ యిచ్చే నది రైతులికి కామధేనువు! తన గ్రామం తలంపుకు రాడంతోటే నిట్టూర్చేడు మళ్ళీ.

“అయ్యో! అదెంత బాగుంటుంది!” ఆ సౌకర్యం తన బోటి దరిద్రుడికి అందనిమాని వండనే నిర్వేదంతో, బాధతో నిండివుండాతని స్వరం. షేల్కాష్ హృదయం వాత్సల్యతతో నిండింది.

“నీ కేమీ లోటు రాదులే. మీ యింటికి రెక్క-లమీద యెగిరిపోతావు; మీ వూరి పడుచులు నీ కోసం యెగబడతారు! నీకు సచ్చినదాన్ని యేమిమందువుగాని. కొంపా గోడీ కట్టుకుంటావు. ఏం? కాని యీ డబ్బు యిల్లుకట్టడానికి సరిపడదనుకుంటా.”

“జాను! సరిపోదు. దీంతో యిట్లే మవుతుంది? అందులోనూ మా ప్రాంతంలో కలప చాలా ప్రయం!”

“సరే, పోనీలే! పాతకొంపే మరామతు చేసుకుంటావు. గుర్రం సంగవేమిటి? నీకు గుర్రం వుందా?”

“గుర్రమా? వుంది. కాని నెధవది ముసిలిదీ! ఎందుకది?”

“సరే. ఐతే ఓ గుర్రం కొనాల్సిందే! మంచి గుర్రాన్నే కొనుక్కొందువుగాని. ఓ ఆవు, గొర్రెలు, కోళ్ళు, బాతులు, అన్నీ. ఏం?”

“ఏమిటో! ఆలూలేదు చూలూలేదు! నాకామాత్రమా? అయ్యో! దేముడో! అదే నిజమైతేనా!”

“నేస్తం! నీకేం లోటురాదులే! అటువంటివాల్లాని గూర్చి నాకూ తెలుసు. ఒకప్పుడు నేనూ అన్ని భోగాలూ అనుభవించేను. ఆ రోజుల్లో మావూళ్ళోకల్లా స్తితిమంతుడు నాతండ్రీ!”

చెల్కాష్ తెడ్డుదెబ్బలు లయతో మెల్లగా పడుతూంటే పడవ ఒయ్యారంగా నాట్యం చేస్తూనడుస్తూంది. గాలికి చిరు తరంగాలు చెలగాటాలాడుతూ పడవలోకి అంచులమీంచి మామతూన్నాయి. సముద్రం కేరింతలు కొడుతూన్న చిన్న

పిల్లవానిలావుంది. పడవ నడుస్తూందా అని అనుమానం కలిగేటంత మెల్లగా పోతుంది. పడవలో బాటు ఉయ్యాల లూగుతూన్న ఆ యిద్దరూ యెవరి ఆలోచనల్లో వారు ములిగి, సాలోచనగా చుట్టూ చూస్తూన్నారు. సంభాషణను గ్రవిలా స్వగ్రామం మీదికి త్రిప్పడంలో చెల్లాపి వుద్దేశ్యం అతన్ని వుత్సాహపరచి, సంకోపపరుద్దామని. మొదట్లో అయిష్టంగా, చేదుమందుత్రాగేవాడిలా మొహంపెట్టి మాట్లాడిన చెల్లాపి, రైతుయువకుని మాటలకి వుత్సాహంగా జవాబిస్తూన్నాడు. అతని కంఠంలో మార్పు, తన్మయత్వం ప్రస్ఫుట మవుతూన్నాయి. గ్రామీణజీవితపు సుఖసంకోషాన్ని గూర్చి ఉపన్యాస ధోరణిలో పడ్డాడు. ఏ జీవితంమీద విసుగెత్తి, ధిక్కారంతో పెడముఖంపెట్టి తొలగిపోయేదో ఆ జీవితాన్నీ, ఆ జీవితపు మోహజాలాల్నీ మిరజాలక విమోహితుడైపోయి చెల్లాపి పల్లెటి రైతుజీవితాన్ని గూర్చి తానే వుపన్యసిస్తూన్నాడు:

“నేస్తం! అన్ని మాటలు దేనిగ్గాని రైతుల జీవితంలో కల్లా చెప్పకోతగ్గది స్వేచ్ఛ. నీకు నువ్వే అధికారివి! నీకు స్వంత కొంప,—అది దమ్మిడి కిమ్మత్తుచేయనిదే కానీ,—వుంది. స్వంత పొలం.— దొప్పెడే చాలు,— దానిమీద నువ్వే రాజువి! నీ భూమ్మీద నీమాటే శాసనం! నీ పరివారానికి నువ్వే నాయకుడవు! నిన్నంతా గౌరవిస్తారు, నీ హక్కును మన్నిస్తారు, ఏం? ఏమంటావు?”

ఈ ధోరణికి గ్రవిలా విస్తుపోయి చూస్తూ వింటూన్నాడు. క్రమంగా ఆతనికికూడా బెదురుతీరి ఆసక్తితో సంభా

షణ్మూలకి దిగేడు. ఈ సందడిలో తానెవరితో మాట్లాడుతూ
న్నాడో మరిచే పోయేడు! వీడుకూడా తనంటి రైతే! వాడికి
పోలం పుట్రతో సంబంధాలున్నాయి! తరతరాల రైతుజీవితం,
ఓడ్చిన చెమట, చేసిన కష్టం, పల్లెటి అనుభవాలు, స్మృతులు,—
యినన్నీ అతన్ని యినపసంకెళ్ళకంటే దృఢంగా బంధించే వుంచి
నాయి! ఆ జీవితాన్నుంచి బుద్ధిపూర్వకంగా వేరుపడి, నిర్లక్ష్యం
చేసి, సిరి రా మోకాల్లోడ్డినట్లు చేసేడు. అందుకు ప్రతిఫలా
న్నిప్పుడు అనుభవిస్తూన్నాడు! అల్లాటి ఛెల్కాష్ తనకెంత
సన్నిహితుడు! పాడై పోయిన యీ మాజీ రైతు సోదరుడికి
హితవు గరపడం తన విధికాదూ?

“నిజం భాయీ! నువ్వు చెప్పింది పరమసత్యం! నీ స్వాను
భవమే అందుకు దాఖలా! భూమిని వదలి వచ్చి నువ్వెల్లా
ఐపోయేవో నీకు మాత్రం తెలియదూ? భూదేవి తల్లిలాంటి
దనుకొ! తల్లిని మరచి, భూమిని విడచి యెవ డుండగలడు?”

ఈ మాటలు సూటిగా ఛెల్కాష్ హృదయానికి
తాకేయి. గుండెల్ని కాల్చేమంటతో ఆతడు స్వాప్నికజగత్తు
నుంచి మేల్కొన్నాడు. రైతుల సంకుచిత జీవితం మీద విసు
గెత్తి, తెగించి అన్నిటినీ వదలి పెట్టిన సాహసాన్నీ, నిర్లక్ష్య
స్వభావాన్నీ యెవరైనా వేలెత్తి చూపిస్తే—అందులోనూ
కొరగానివాడని తానెంచుకున్న వాడే ఆ పని చేస్తే యెవరికి
బట్టుమండదు? గద్దిస్తూ, మొరటుగా అన్నాడు:

“ఓరి చవటా! నోరు పెగిలిందే? నే నన్నది నిజంగానే అనుకున్నావు గాదూ? ఆహా! నోరు ముయ్యి యీపాటికి!”

“అన్నా! నేన్నది నిన్ను గూర్చికాదు! కోపం చెయ్యకు! పాపం! ప్రపంచంలో అల్లాంటి దురదృష్టవంతు లెందరో వున్నారు. అంతవరకూ యెందుకు? బికారీలు.....” గ్రవిలా సానునయంగా భయంతో సమర్థించుకో జూస్తున్నాడు.

“దున్న పోతా! తెన్న తీసుకో!” అని క్లుప్తంగా చెల్లామ్ ఆజ్ఞాపించేడు. లోపలినుంచి తోసుకుంటూ వస్తూన్న బూతుల పరంపరను ఆపుకొనేసరికి అతనికెంతో బ్రహ్మాండమై పోయింది.

ఇద్దరూ స్థలాలు మారడానికి లేచేరు. మధ్యలో తార సిల్లినప్పుడు గ్రవిలాని ఒక్క తన్నుతో సముద్రంలోకి త్రోసె య్యాలని చెల్లామ్ కి తీవ్రమైన కాంక్ష ఆవేశించింది.

సంభాషణ అర్థాంతరంగా నిలిచి పోయింది. కాని యిప్పుడు గ్రవిలా మానమే పల్లెటి జీవితాన్ని గూర్చి ఘోషిస్తూన్నట్లుంది చెల్లామ్ కి. గత జీవితపు స్మృతిలో ములిగి చెల్లామ్ చుక్కాని త్రిప్ప మరిచేడు. ప్రవాహంలో చిక్కుకుని పడవ దూరానికి పోతూంది. పడవ దారి తప్పిందని కెరటాలు గ్రహించేయేమో దాని తెన్నకింద నీలికాంతుల్ని వెదజల్లి పైపై కెగరేసి ఆడుతున్నాయి. చెల్లామ్ కళ్ళముందర పదకొండు సంవత్సరాల క్రిందటి పాతజీవితం గిరున తిరిగి పోయింది. దిమ్మరిగా, బికారిగా, పరదేశిగా యిప్పటి తన జీవితం, సంపన్నరైతుగా, సంప్రదాయబద్ధుడైన కుటుంబిగా,

గృహస్థుగా గడపిన తన పూర్వజీవితం, - ఎంత భేదం! తను పుట్టిన వూరు, శైశవం, బాల్యస్నేహితులు; దయపుట్టి పడే తెల్లనికళ్ళు, యెర్రటి చెక్కిళ్ళు, సౌజన్యపూరితమైన మాటలతో, - ప్రేమమూర్తియైన తల్లి; యెర్రటి జంజురుగడ్డం, నిఘోర ముఖవర్చస్సు, బలిష్ఠుడై చెయ్యేస్తున్న వుండే తండ్రి; నిర్విచార బాల్యజీవితం, యౌవన ప్రాచుర్యం, వివాహ గోష్ఠి, వధూనిశ్చయం; నల్లటి కళ్ళు, పొడుగాటి తలకట్టు, మృదువైన, మాంసలములైన అవయవాలుగల్గియున్న యౌవనపాంకంతో మిసమిసలాడే తన భార్య అస్థిసాతో కాపురం; పైన్యంలోకి బోవలసి రావడం; అప్పటితన తీవి, దర్పం; పటాలంలోంచి తిరిగి వచ్చినప్పుడు గ్రామస్తులు యిచ్చిన స్వాగతం; వృద్ధులైన తలిదండ్రులు; కష్టాలతో వంగిపోయి, తల నెరసి, గడ్డం పండిన తండ్రి విగ్రహం; శరీరమంతా ముడుదలుపడి, నేలకు వంగిపోయిన తల్లిరూపం కళ్ళకి కట్టినట్టి కనిపించేయి. గ్రామంలో కల్లా ఆజానుబంహుడూ, బలిష్ఠుడూ, సాహసీ ఐన సిపాయిగా వున్న కుమారుడు గ్రిగరీని చూసి తండ్రి పొందిన గర్వభావం యెల్లామరచిపోగలడు, తాను! గత జీవితస్మృతి అసుఖులుగా వున్న నాళ్ళ హృదయాల్ని కాల్చేస్తుంది; అది పురాతన శిలలను గూడ సజీవంగాచేసి మాట్లాడిస్తుంది; ఎప్పుడో త్రాగిన విష పాత్రతో మధుబిందుస్యందనం చేయగలదు!

తనయింటిలోని ప్రీతిపూర్వకవాతావరణం, తల్లి అమృత నాక్కులు, తండ్రి అధికార వాత్సల్య పూరితస్వరం, భార్య

చూపే ప్రేమ, చనవు; విస్మృతిపథానబద్ధ యెన్నో కంఠాలు;
గ్రామీణ ధ్వనులు, సందడి; ఋతుప్రారంభంలో మంచు కురిసి
నప్పుడూ, యేరువాక తోలినపుడూ పొలాలమీది సువాస
నలూ, కొత్తచేలతో పచ్చని తివాచీ పరిచినట్లూ, పండిన
చేలతో బంగారు మేలిముసుగు ధరించినట్లూ నిత్య నూతన
ఆకర్షణలతో భూదేవి; యివన్నీ గుర్తుకొచ్చి, జ్ఞానేంద్రియాలన్నీ
యీ అనుభూతితో 'తృప్తాస్మః' అన్నాయి! తనలో ప్రవహించే
కనోన్యరక్తం యెక్కడిది? ఆ పల్లెటి జీవితం ప్రసాదించినదే
గాదా? అట్టి జీవితవిధానాన్నుంచి పెరికినైనా నిష్ఠురవిధి
తనను యెటో విసరివేసింది! తానిప్పు డేకాకి, దారితప్పిన
పాంథుడు, దయనీయుడు, విధివంచితుడు! ఈ భావంతో ఆతని
హృదయం నిండి, క్రుంగిపోయేడు.

“హూయ్! దారి తప్పేం! ఎక్కడికి పోతున్నాం?” అని
గ్రవిలా హఠాత్తుగా కేకేయడంతో ఉలిక్కిపడి లేచి చెల్లాష్
చుట్టూ పరీక్షగా గ్రద్దలా చూసేడు.

“ఆ! మన పడవకి దయ్యం వచ్చిందిరా! ఫర్వాలేదులే.
కొంచెం విసురుగా తెడ్డేయి. నిముషంలో అక్కడికి చేరుతాం.”

“నువ్వు కలలు గంటున్నావు?” గ్రవిలా చిరునవ్వుతూ
అడిగేడు.

“చాలా అలిసిపోయేను.” అన్నాడు చెల్లాష్.

“మనం దీనితోబాటు దొరికిపోముగదా?” అంటూ
గ్రవిలా బేలును కాలితో తన్నేడు.

“అబ్బే! ఏం భయంలేదు. నిశ్చింతగా వుండు. సరుకు యిచ్చేసి సరాసరిగా డబ్బు తెస్తా. ఏం? సరా?”

“ఏమి వందలా?”

“అంతకి గవ్వ తగ్గదు. గ్యారంటీగా చెప్పగల!”

“ఎంత డబ్బు! నాకే గనక అంత మొత్తం వుంటేనా! నా జీవితం ఎంత సుఖవంతంగా వుంటుంది! అయ్యో! నారాభ్యస్తుణి!”

“మీ పూళ్ళోనే వుంటావా, అప్పుడు?”

“తప్పకుండా! నేను వెళ్ళి.....ఎందుకూ?.....”

గ్రవిలా దివాస్వప్నాల్లో ములిగి లేలుతూన్నాడు. ఛెల్లామ్ మానంగా కూర్చుని చుక్కాని కాస్తూన్నాడు. అతని మీసాలు అపరిష్కృతంగా క్రిందికివాలిపోయి వున్నాయి; కుడిస్రక్కంతా నీటి తుంపురులతో తడిసి ముద్దైపోయింది; కళ్ళు గుంటలుబట్టి, కాంతి తరిగి వున్నాయి; వేటాడే గ్రద్దవైఖరంతా యెటో బోయి, అవమానితుడై అగోచనలో మునిగినవానిలా వున్నాడు. తడిసి ముడుదలుపడిన మురికి చొక్కాదే ఛెల్లామ్ దీనత్యాన్ని చాటుతూంది.

నీళ్ళలో నల్లగా పైకి లేచివుం దొక స్థానిస్వరూపం. పడవ గిరుక్కున తిరిగి, వేగంగా దానివైపే పోతుందిప్పుడు.

ఆకాశమంతా మళ్ళీ మేఘావృతమైంది. వెచ్చని సన్నచినుకులు టపటపమని కెరటాలమీదా, వాళ్ళ పడవ మీదా దట్టంగా పడుతున్నాయి.

“మెల్లిగా! జాయిగా నెయ్!” ఛెల్లామ్ ఆజ్ఞాస్వరంతో అన్నాడు.

అంతలో పడవ ముక్కువెళ్ళి మరోఓడకి తగిలి లేచింది. ఇద్దరూ ఒక్కసారి అదిరిపడి సంబోధించుకున్నారు.

“పిశాచాలు! నిద్దరోతూన్నా రేమిటి చెప్పా!” అని ఛెల్లామ్ గొణుగుతూ కొంకి కర్రతో ఓడమీదనుంచి వ్రేలాడే పగ్గాల్ని పట్టుకుని దరికి తీసేడు.

“ఏయ్! ఎవరు పైన? నిచ్చెన దింపండి! ఈ వర్షం ఒకటి, దిక్కుమాలింది! ఇదాకాటినుంచీ యెక్కడికి పోయిందో? ఏయ్! జలగలు! పిశాచాలు! ఒరేయ్! నిచ్చెనరా!”

“ఎవరది? సెల్కాసా?” అని యెవరో ఓడమీదినుంచి కిచకిచలాడేరు.

‘రారా! నిచ్చెన దింపు!’

“ఒరేయ్! కలిమెరా! సెల్కాస్!”

“నిచ్చెన దింపరా, ఎందుదెయ్యం?” కోపంతో అరిచేడు ఛెల్లామ్.

“దింపుతూన్నా! ఈ వేళ యింత కోపంగా వున్నా వేం?”

“లేరా, గ్గవిలా!” అన్నాడు ఛెల్లామ్ నేస్తంతో.

మరుక్షణంలో యిద్దరూ ఓడమీద దున్నారు. డెక్కు మీద ముగ్గురు దాడివాలాలు విడేసేయాసతో కిచకిచలాడుతూ యేదో చర్చించుకుంటూ, ఛెల్లామ్ పడవలోకి తొంగి చూసేరు. పొడుగాటి అంగీ ధరించిన మరొకడు ఛెల్లామ్‌ను

సమీపించి, మాటామంతి లేకండానే అతని చేతిని పట్టుకుని చాలనచేస్తూ గ్రవిలా వైపు అనుమానంగా చూసేడు.

“ఉబ్బు నిద్ధంగావుంచు తెల్లారేసరికి!” ముక్తసరిగా చెప్పేసి ఛెల్మాష్ గ్రవిలావైపు తిరిగేడు.

“ఇప్పుడింక నిద్రపోవాలి! రా, గ్రవిలా? పోదాం! నీకు ఆకలేస్తుందా?”

“నిద్దరొస్తుంది!”

ఇంకో ఐదు నిమిషాల్లో గ్రవిలా ఓడలోపల మురికి చెక్కలమీదే పడుకుని గురుపడుతూన్నాడు. అతని ప్రక్కనే కూర్చున్న చెల్మాష్ యెవరిబూట్లలో కాళ్ళకి యెక్కించడానికి తంటాలు పడుతూన్నాడు. నిద్దర ఆపుకోలేక ప్రక్కకి తిరిగి ఉమ్మేసి, పళ్ళసందునుంచి యీలపాట ప్రారంభించేడు. ఆపాట కూడా విచారకరంగానే వుంది. కొంచెం సేపట్లో చెల్మాష్ యీలపాట నిలిపి, గ్రవిలా ప్రక్కనే ఓచేయి తలగడగా చేసుకుని మీసం మెలిద్రిప్పతూ పడుకున్నాడు.

చెలగాటాలాడే కెరటాలమీద ఓడ ఉయ్యాలలాగాగు తూంది. ఎక్కడో కొయ్యలు కోపంతో కిరుమంటున్నాయి. వానచినుకులు మెల్లిగా డెక్కుమీద చిటపట తాళం వేస్తూన్నాయి. కెరటాలు ఓడప్రక్కల్ని గుల్లిగా తట్టి విరిగిపడు తూన్నాయి. ప్రకృతే శోకగీతాన్ని ఆలాపిస్తుందా? అన్నట్లుంది. కుమారుని జీవితమం దాళ వదలిన తల్లి యేడుస్తూ పాడే జోలపాటలా వుందది!

చెల్లామ్ నోరు తెరిచి తలెత్తి చుట్టూ చూసి, ఏదో గొణుక్కుని మళ్ళీ పడుక్కున్నాడు.....కాళ్ళు యెడంగా పెట్టి పండుకున్న చెల్లామ్ ఆ మనక చీకట్లో ఓపెద్ద కత్తిరిలాగా వున్నాడు.

3

మళ్ళీ మేలుకోడానికి చెల్లామ్ మొదటివాడు. చుట్టూ ఆతురతగా కలయజూచి, నిద్రలో ములిగివున్న గ్రవిలాని చిరాకుగా తేరిపార చూసేడు. అంతలోనే ఆత్మసంయమనం చేసుకుని, సంబాలించుకున్నాడు. గ్రవిలా మృదువుగా చంటి పిల్లవానిలా గురక పెడుతూన్నాడు. ఆరోగ్యంగా, పుష్టిగా, యెండకి కమిలిన రంగుగల గ్రవిలా ముఖంమీద చిరునవ్వు తురగలిస్తూంది. నిట్టూరుస్తూ చెల్లామ్ లేచి త్రాటినిచ్చిన యెక్కి ఓడ కంత గుండా బైటికి చూచేడు. తూర్పు తెల్లవారింది. శిశిరాకాశం ధూమ్రవర్ణంగా సీసపు రేకులావుంది.

రెండు గంటల తర్వాత ముస్తాబై చెల్లామ్ తిరిగి వచ్చేడు. అతని ముఖం యెర్రబడింది. మీసం దబ్బాగా మెలితిరిగి వుంది; దిట్టమైన యెత్తుబూట్లు, పిక్కలకి శోలుపట్టీలు, పంట్లాం లోపలికి దోపిన పొట్టిచొక్కా, - యీ వేషంలో అతడొక ఆటగాడులా వున్నాడు. దుస్తులంత శుభ్రంగా లేకున్నా ఆతడికి తగినట్లే మాంచి దిట్టంగా వున్నాయి. ఆ దుస్తుల్లో ఆత

డింకా మోటుగా, వెడల్పుగా మిలిటరీ సిపాయిలా కనిపిస్తూన్నాడు. వస్తూనే,-

“ఎహేయ్! గిత్తమాడ! లే! లే!” అంటూ గ్రవిలాను బూటుతో మెల్లిగా తన్నేడు. గ్రవిలా ఉలిక్కిపడి లేచి, ఛెల్కాష్ ని గుర్తు పట్టలేక దిగాలుపడి భయంతో చూడ నారంభించేడు. ఛెల్కాష్ అట్టహాసం చేస్తూ,-

“మనం యిట్టే మారిపోతాం! కాని నువ్వు మాత్రం యిట్టే బెదరిపోతావు! ఐతే నా కిది చెప్పు. రాత్రి భయంతో నువ్వెన్నిసార్లు చచ్చిపోయేవురా? ఏమిటి?” ఛెల్కాష్ పరిహాసానికి గ్రవిలా ప్రాణం కుదుట పడింది.

“జూసనుకో! కాని నాకు అల్లాటి పనికదే మొదలు మరి! ఈ జన్మకి లేనేలేదు. మళ్ళీ జన్మకేనా వుండాలా? ఆత్మ నాశనం ఐతే పుట్టగతు లుండొద్దూ?”

“పోనీ గాని మళ్ళీ అల్లాంటి పనికి వస్తావా? చెప్పు?”

“మళ్ళీనా? అమ్మా! రాలేను! కాని ఎట్లా చెప్పగల నులే! దేనికోసం? అదీ సందర్భం!”

“దేనికోసమా? రెండు యింద్ర ధనస్సులకు!”

“రెండు వందల రూబుల్సుకా? అదేనా? ఆ పక్షంలో రాగల సనుకుంటా!”

“అప్పుడు నీ ఆత్మ ఏహాతుందో? డబ్బు వస్తే...”

“ఆ! పోనిద్దూ! పరమార్థం డబ్బులోనే వుందన్నారు పెద్దలు! ఆత్మ చెడిపోయే వస్తువేం కాదులే!” అని చిరునవ్వుడు గ్రవిలా.

“చెడిపోకపోవచ్చును! పైగా డబ్బుంటేనే ఎవడి పోరుష
మేనా నిలబడేది! అది లేనివాళ్ళ ఆత్మలు అఘోరిస్తూన్నాయి!”
చెల్లామ్ ఉల్లాసంగా నవ్వేసేడు.

“పోనిదూ! పరిహాసాలకేం గాని త్వరగా గట్టుకి పోదాం
నడు!”

కొంచెంసేపట్లోనే యిద్దరూ పడవమీదికి వచ్చేరు.
చెల్లామ్ చుక్కానితోవుంటే, గ్రవిలా తెళ్లు పుచ్చుకున్నాడు.
తెల్లని ఆకాశంమీద ముప్పులు పల్చగా వ్యాపించివున్నాయి.
మాసిన పసరురంగు సముద్రం తీరసామిప్ప్యాన్ని సూచిస్తోంది.
కెరటాలు పరిహాసంగా చపేటాలు కొట్టుకుంటూ నీటిజల్లులాడు
కుంటూన్నాయి. దూరంగా తీరం పసుపురంగుఅంచులా కనిపి
స్తోంది. సముద్రంలో అలలు విశృంఖలంగా అల్లకల్లోలం చేస్తూ
న్నాయి. తెల్లని పూలమాలలు ధరించిపల్లు నురుగులువారే
అంచులతో తరంగపంక్తులు పందేలువేసి పరుగులు పోతుంటే
సముద్రం దున్నిన పొలంలా కానవస్తోంది. దూరదూరంగా
సముద్రపు వక్షస్థలంమీద ఊగులాడే కొయ్యలు ఓడల ఉనికిని
రూఢిపరుస్తున్నాయి. హాల్బరులోని తెరచాపకొయ్యలు శిశిర
ముతువులోని అడివిని స్ఫురింపజేస్తూన్నాయి. దగ్గరలోనే పట్ట
ణంలోని యిళ్లు తెల్లగా మిలమిల్లాడుతున్నాయి. పట్టణపు
గుంజనధ్వని, సముద్రపుహోదూతో మేళవించి గీతాలు పాడు
తూంటే ప్రాతకాలానికి మేలుకొలుపులావుంది. ఉషకన్య మేలి
ముసుగులా తెల్లని పొగమంచు తెర అంతటా వ్యాపించి వస్తు

పుల్ని దూరదూరంగా వున్నట్లు తోపిస్తూంది. ఛెల్కాష్ యీ సౌందర్యాన్ని ముష్టిచే చూస్తూ, సముద్రంవైపు తల పంకించేడు:

“ఆ! సాయంత్రానికి భూతనాట్యం ప్రారంభమవుతుంది!”

“తుపానా?” అన్నాడు గ్రవిలా. అతని తెలుగు నీటిని దున్నేస్తూంటే సముద్రకెరటా లాతన్ని ఆపాదశిరఃపర్యంతమూ తుంపురుగో తడిపేస్తూ కసితీర్చుకుంటున్నాయి.

“ఔను! తుపానే!” తలూపేడు ఛెల్కాష్..

గ్రవిలా సవితర్కంగా ఛెల్కాష్ వైపు చూస్తూన్నాడు.

“వాళ్లు నీకెంతయిచ్చేరు?” ఛెల్కాష్ యీ ప్రసంగం యెత్తేటట్లు లేడని కనిపెట్టి చివరకి వుండబట్టలేక అడిగేసేడు.

“చూడు! ఇదుగో!” అంటూ ఛెల్కాష్ పట్నం జేబు లోంచి చిన్న కాగితాలదొంతి పైకిలాగి గ్రవిలావైపు జాపేడు.

నోట్ల దొంతరని చూస్తూంటే గ్రవిలా కళ్ళయెదుట యింద్రధనస్సు తాండవమాడినట్టేంది.

“ఆహా! నువ్వు పుట్టినే అంటున్నా వనుకున్నా! అదెంతుంటుంది?”

“ఎదువందల నలభై!”

“అబ్బ! ఎంత డబ్బో!” గొణుగుతూ ఆశాపూరిత నేత్రాలతో అతేచూస్తూన్నాడు గ్రవిలా. ఛెల్కాష్ నోట్లని జేబులో పెట్టేస్తూంటే దిగులుగా నిట్టూర్చి, నీరసంగా,—

“ఎంతడబ్బో! నేనెప్పుడూ చూశ్లేదు!” అన్నాడు.

“మనం యీవేళ ‘ఘమ్’ చేద్దాం!” ఏమంటావు భాయీ! ఉత్సాహంగా వున్నాడు ఛెల్లామ్. గ్రవిలా వైఖరి చూసే సరికి ఆతనికి అనుమానం వేసింది.

“ఫర్వాలేదులే! మనకి సరిపడా వుంది. నువ్వేం సందేహించకు! నీకూ వాటూ పెడతాకదూ? సల్బై చాలా? ఏం? కావాలంటే యిప్పుడే యిస్తా! యింద, తీసుకో!”

గ్రవిలా మాట్లాడనే లేదు. ఛెల్లామ్ బతిమలాడు తూన్నట్లు,-

“మొహమాట పడకు! ఏం? ఎంతకావాలో అడుగు! నీకు యేదీ లేదననులే!”

ఏం చేయడానికీ తోచక గ్రవిలా నిలునెల్లా వణికిపో తూన్నాడు. ఏదో భావమాతని మనస్సులో పీకుతూంది.

“హ్లా! హ్లా! హ్లా! నువ్వా? శనిగ్రహానివి గాదురా! ఎంత అడిగినా లేదనను. తీసుకోరా బాబూ తీసుకో! బతిమాలుతా నిన్ను. తీసుకో! ఇంద! నాకు మాత్రం అంత డబ్బెం దుకు? ఏం చేసుకుంటానేమిటి? నాకు సాయంచెయ్యాలి నువ్వు, కొంత తీసుకో!”

ఛెల్లామ్ బతిమాలుతూ కొన్ని నోట్లను తీసి గ్రవిలా వైపు జూచేడు. తెళ్లు వదలి, వణికే చేతులతో నోట్లు తీసుకుని చొక్కాలోపలి జేబులో భద్రపరచుకుంటూంటే అతని కళ్ళు దురాశతో మెరుస్తూన్నాయి. వేడివేడిదేదో త్రాగుతూన్నట్లు నోటితో ధ్వనిచేస్తూ, ఊపిరి బిగ్గరగా తీస్తూన్న గ్రవిలాను చిరు

నవ్వుతో చూస్తూ కూర్చున్నాడు ఛెల్లామ్. ముఖం చెల్లక కళ్ళు దించేసుకునే తెళ్లను ఉద్రేకంగా లాగుతూన్న గ్రవిలా భుజాలు, చెవులువణుకుతూన్నాయి. ఛెల్లామ్ సాలోచనగా, -

“నీకు మా చెడ్డ ఆశ! అది చాలా పాడుగుణం. నాకేం ఆశ్చర్యంలేదులే! ఇంతకీ నువ్వు రైతువికదా?” అన్నాడు.

“ఔను కాని భాయీ! డబ్బుతోనేగదా ప్రపంచం నడిచేది!” అని గట్టిగా అరిచేడు గ్రవిలా. ఉన్నట్టుండి ఉద్రేకంగా తొట్టుపడుతూ నట్టుతూ గ్రామీణజీవితాన్ని గూర్చి చెప్పనారంభించేడు. ఆలోచనల్ని తరుముతూ, యెగిరేమాటల్ని పట్టుకుంటూన్నట్లుగావుందాతనివైఖరి. గౌరవం, సమృద్ధి, సంతోషం, - అన్నీ డబ్బున్నవాళ్ళకేగాని నిర్ధనులెందుకూ కొరగారుగదా!

ఛెల్లామ్ ముఖంలో ఆసక్తి, కళ్ళలో స్వాప్నిక ఆలోచనలూ కనిపిస్తూన్నాయి. శ్రద్ధగావింటూ అప్పుడప్పుడు తృప్తిని సూచించే చిరునవ్వు నవ్వుతూన్నాడు. తీరాన్ని సమీపించి నప్పుడు మాత్రం గ్రవిలా ధోరణికి అడ్డువచ్చి, -

“ఇదిగో! వచ్చేసేము!” అన్నాడు. ఓ కెరటం పడవను పట్టుకుని యెత్తి తీరంమీది యిసుకలోకంటా లాక్కువచ్చి పడేసింది.

“లే! నేస్తం! మన ప్రయాణం ఆఖరైంది! కెరటాలికి మళ్ళీ కొట్టుకుపోకండా పడవని యింకా పైకిలాగేయాలి. పడవ వాళ్ళవచ్చి తీసుకుంటారు లే! సరే, యింక మనం విడిపోవాలి! పట్టణం ఐదుమైళ్ళుంటుంది. నువ్వేం చేస్తావు? నాతో పట్నానికి వస్తావా?”

చెల్లాష్ ముఖంలో సుస్వభావం, సంకోషం తాండవిస్తూన్నాయి. చిరునవ్వుతూ, యేదో సత్కార్యం సంకల్పించి, తన ఆస్తువర్గాన్ని ఆశ్చర్యానందాల్లో ముంచదలచిన వాడిలా వున్నాడు. చేతులు పంట్లాంజేబుల్లోకి పోనిచ్చి నోట్లను మడమడలాడిస్తూన్నాడు. గ్రవిలా యెందువల్లనో ఉక్కిరిబిక్కిరవుతూ, ఒగరుస్తూ అన్నాడు.

“లేదు! రావటంలేదు! నేను.....”

చెల్లాష్ కి యేమీ అర్థంకాలేదాతని వైఖరి.

“ఏమిటి నీసంగతి?” గ్రవిలానిచూస్తూ అడిగేడు. గ్రవిలా ముఖం జేవురించి అంతలోనే నెలనెలబోయింది. అప్రయత్నంగానే యెందుకో కొట్టుమిట్టాడేడు. చెల్లాష్ మీద దూకుదమకో, యింకేదో తీరనికొరికతో ఉద్రేకపడుతున్నట్లు కనిపిస్తూన్నాడు. ఈ పడుచువాడిలో అట్లాటి ఉద్రేకానికి కారణం తెలియక చెల్లాష్ ఆశ్చర్యచకితుడై దీనికి పర్యవసానం యేమవుతుందోనని చూస్తూన్నాడు.

గ్రవిలా నెక్కినెక్కి యేడుస్తూన్నట్లు విచిత్రంగా నవ్వనారంభించేడు. తలను క్రిందికి వంచుకుని వుండడంవల్ల ఆతని ముఖవైఖరి చెల్లాష్ కి కనిపించలేదు. కనిపిస్తూవున్న చెవులు మాత్రం ముందు యెర్రబడి మళ్ళీ అంతలో తెల్లనై పోయాయి.

“ఓరి! నీ దుంపతెగా! ఇదేమిటా! కొంపదీసి నన్ను ప్రేమించలేదుగదా? ఎవరేనా చూస్తే నిన్నాడపిల్లవనుకుంటారా! నన్ను వొదిలివెళ్ళడం అంత బాధగావుందా? ఒరేయ్ బుల్లోడా!

చెప్పమరి సంగతేమిటో? మాటాడకపోతే నెళ్ళిపోతున్నా. అంతే!” అంటూ ఛెల్లామ్ చెయ్యి పట్టణంవైపు విసిరేడు.

“నెళ్ళిపోతున్నావా?” గ్రవిలా హఠాత్తుగా అరిచేడు.

ఇసుక పరంతా యీ గావుకేకకి ప్రతిధ్వను లీనింది. కెరటాలచేత నిరంతరం కడగబడుతూండే యిసుక తెరలు చాళ్ళు చాళ్ళుగా యీ కేకకే అదరిపడి వణుకుతూ వంకరలుగా ఐనట్లున్నాయి. ఛెల్లామ్ కూడ ఉలిక్కిపడి నిల్చునిబోయేడు. ఉన్నట్లుండి గ్రవిలా నిలబడ్డచోటినుంచి పెగిలివచ్చి ఛెల్లామ్ పాదాలముందుపడి, కాళ్ళను రెండుచేతులా చుట్టబెట్టుకుని తన వైపు లాక్కుంటున్నాడు. ఛెల్లామ్ తొమ్మిదవంతుకో యిన కఠో భారంగా చతికిలబడి పట్లు కొరుకుతూ పిడికిలి బిగించిన చేతిని పైకెత్తేడు. కాని కొట్టడానికి చేతిని దింపకముందే గ్రవిలా దీనస్వరం బ్రతివగాలుకుంటూ గుసగుసగా వినబడి మేలు కున్నాడు:

“నేస్తం! నాకియ్యవూ! ఆ డబ్బునాకియ్యి! నీకుపుణ్యం వుంటుంది! క్రీస్తు నిన్ను దయచూస్తాడు! అది నీకో లెక్కా? దాంకో నువ్వేంపెద్దకాపురంచేయాలా ఏమేనా? అదంతా ఒక్క రాత్రిలో ఖర్చుపెట్టేస్తావు!.....ఒక్కరాత్రిలోనే తగులడిపోతుంది.....నాకై తే ఎన్నో సగవత్సరాలబాటు నాడుకోడానికి వస్తుంది.....నా కివ్వవూ?.....నీకోసం గుళ్ళో ప్రార్థన చేయిస్తా!...ప్రతినిత్యమూ, మూడు దేవాలయాల్లో నీ ఆత్మ విముక్తికోసం.....నామార్చన చేయిస్తా.....నువ్వదంతా

గాలికి ధూళికి కొరగాకుండా తగలేస్తావు.....నేను దాన్ని
భూమిమీద పెడతా! నాకివ్వవూ? ఏమిటి? అది నీకోలెక్కా?
పత్రమూ? అది సంపాదించడానికి నువ్వేమైనా శ్రమపడ్డావా?
పెట్టుబడి అంతకుముందేలేదు! ఒక్కరాత్రి!.....అంతే నువ్వు
ధనికుడవైపోయేవు! ఈ ధర్మకార్యం ఒక్కటిచేయి! నువ్వెల్లాగా
చెడిపోయిన వాడివే .....చూసేవూ? .....నువ్వెల్లాగా
బాగుపడేది లేదు... నేనో? ... నాకియ్యవు?”

చెల్లామ్లో ఆశ్చర్యం, కోపం, అసహ్యంకూడా ఒక్క
సారే ముప్పిరిగొన్నాయి. ఇసకలో చేతులు నెనక్కి ఆనించి
చతికిలబడి మానంగా రైతు యువకునివైపు గుడ్లరిమి చూస్తూ
న్నాడు. చెల్లామ్ మోకాళ్ళమీద తల ఆనించి మెల్లిగా
ఆపిఆపి గుసగుసగా తన ప్రార్థనను నెళ్ళబోస్తూన్నాడు గ్రవిలా.
కొంతసేపు వింటూ కూర్చుని హఠాత్తుగా అతన్ని త్రోసేసి
లేచేడు చెల్లామ్. జేబుల్లో రెండుచేతులూ పెట్టి నోట్లు తీసి
గ్రవిలా మీదికి విసిరేసేడు.

“ఇవిగో! కుక్కా! తిను! చూపాయిలు మింగరా!”
అరుస్తూ చెల్లామ్ ఉద్రేకంతో వణికిపోతూన్నాడు. దురాశా
పరుడూ, నీచుడూ ఐన యీ బానిస గుణాలు చూసి క్రోధం
తోనూ, అసహ్యంతోనూ మండిపడుతూన్నాడు, అదే సమ
యంలో యీ నిర్భాగ్యపురైతెయువకుని మీద దయాను
కంపాభావాలతో కూడ అతని మనస్సు చలించిపోయింది.

నోట్లు తీసి గ్రవిలామీద పారేస్తూంటే ఛెల్లామ్మకి తానొక త్యాగి, మహావీరుడూ ఐనట్లునిపించింది.

“నేనే నీకు యింకా చాలా యిద్దా మనుకున్నానురా! నిర్భాగ్యుడా! నీ కోసం నిన్న నే నెంతో విచారించేను కూడాను. పశ్చిమూర్తీని గూర్చి నాకు కళ్ళకి కట్టినట్లువుంది. పోనీగదా! యేదో బైరుకుర్రాడు, సాయం చేస్తాం అనుకున్నాను! నువ్వేం చేస్తావో అంతా కనిపెట్టి చూస్తూనేవున్నా. అడుక్కుంటాడా? లేదా? దేబిరిస్తాడా? దేబిరించడా? అని కనిపెట్టివున్నా! ఇంక నువ్వా!... ఛీ....తుక్కు వెధవ్వి!....ముష్టిపీనుగువి! వెధవ ఉబ్బు కోసం అంత కొట్టుమిట్టాడి బాధపడిపోయేవంటే? ఎందుకురా? నీ బతుకు తగలెయ్యనా? ....మూర్ఖులు-దురాశాపాతకులు .... ఉబ్బు చూస్తూ వళ్ళు మరిచిపోతారు!....రైతులు....ఉబ్బే పావనం....సిల్లిల్నే పావలా ఉబ్బులకు అమ్మేసే రకం!....”

ఛెల్లామ్మ ధారాప్రవాహంగా తిట్టేస్తూన్నాడు.

“నేస్తం! నీ మీద దేవుడు దయచూపుతాడు. ఆహా! నాకెంత ధనంవుంది! నీ మేలు మరునను. నే నిప్పుడు ధనికుణ్ణి అయ్యేను!” అంటూంటే గ్రవిలా కంకం ఉద్రేకంతో కీచు వారింది. నోట్లు లోపలి జేబులో భద్రపరచుకుంటూ మళ్ళీ ప్రారంభించేడు.

“అన్నా! నువ్వెంత మంచివాడివి! నిన్ను నాజీవితంలో యెప్పుడూ మరిచిపోను! మరి, యింకా నా పెళ్లం, పిల్లలూ,- నాళ్ళందరిచేతా కూడా నీ ఆత్మవిముక్తికి ప్రార్థనలు చేయిస్తా!”

ఊదేకంతో గ్రవిలా వేసే కేకలూ, అరపులూ, యేడ్పులూ వింటూ, దురాశతో వికృతంగానూ, సంతోషంతో ప్రకాశమానంగానూ వున్న ఆతని ముఖం చూస్తూ ఛెల్లావ్ విస్తుబోయి నిల్చున్నాడు. తా నెంత దొంగా, వ్యభిచారీ, తాగు బోతూ ఐనా యెన్నడూ అంత దురాశాపరుడుగా, నీచుడుగా, తన్ను తామరిచేసితిలో వుండ లేదు! తా నెప్పటికీ అట్లా ప్రవర్తించి వుండడు! ఈ ఆలోచనతో ఛెల్లావ్ కి తన ఆధిక్యతా, స్వేచ్ఛా, విశృంఖలతా ఘనంగా తోచేయి. నిజనమైన ఆతీరాన విరుద్ధ మనఃప్రవృత్తులుగల ఆ యిరువురూ నిముషమాత్రం మూనంగా ఒకరినొకరు ఆకళింపు చేసుకుంటూ నిలబడిపోయేరు.

“నువ్వు నన్నెంత సుఖవంతుణ్ణిగా చేసేవు.” ఒక్కసారి వ్రాసుకుని మళ్ళీ ప్రారంభించేడు గ్రవిలా. అంటూనే ఛెల్లావ్ చెయ్యి పట్టుకుని ముద్దెట్టుకోనారంభించేడు. ఛెల్లావ్ ఏమీ మాట్లాడలేదు. తోడేల్లా పళ్ళు యికిలించి గ్రవిలావైపు చూస్తూ వింటూ వుండిపోయేడు. గ్రవిలా హృదయాన్ని విప్పి ఒక్కటే ధోరణిలో మాట్లాడేస్తున్నాడు.

“నేనేమని ఆలోచించేనో తెలుసా? దుర్మార్గుణ్ణి! మనం యిక్కడికి పడన తోసుకొచ్చేటప్పడు, దారిలో...డబ్బు చూపించేవు, నాకో దురాలోచన తప్పింది!...నాడికి తెడ్డుతో ఒక్కటిస్తా. అంతే. బన్! కిక్కురుమనడు. డబ్బు నాడైపో తుంది! వాణ్ణి సముద్రంలోకి తోసిపారేస్తా.....తెలిసిందా? నిన్నే! అయ్యో! ఎంత దురాలోచన!...నీ కోసం యేడ్చేవాణ్ణి

వరనుకున్నా! ఒకవేళ యెవరికైనా శవం దొరికినా 'యెస్టా' చచ్చేడు? యెవరు చంపేరు? అని తాపత్రయపడరు! వీడూ ఓ మనిషేనా అనుకున్నా! నిజం! ఎవరూ వీళ్ళే గూర్చి పట్టించు కునేనాళ్ళే వుండరు! వీడు యెవరికీ, ఏవిధంగానూ ఉపయోగించే వాడు కాడుగదా! అట్లాటి వాడికోసం పూసుకు నిలబడేదెవరు? అబ్బే! యెవడూ వుండడు! ఏం? అంతేనా!...."

ఛెల్కాష్ మునినర్చుస్సు మారిపోతూంది. ఆపుకోలేక,-

"ఆడబ్బంతా యిట్లా యియ్యి!" అని మొరుగుతూన్న ప్లిరచి, గ్రవిలా కంఠంముడి పట్టుకున్నాడు.

గ్రవిలా విడుపించుకోడానికి గిలగిలల్లాడేడు. కాని ఛెల్కాష్ రెండో చెయ్యి పాములా అతన్ని చుట్టేసింది. చొక్కా పుత్రుమని చిరిగిన ధ్వని, చూస్తూండగానే గ్రవిలా యిసుకలో నెల్లకితలా పడిపోయేడు. భయంతో అతని కళ్లు విప్పారినాయి. కాళ్ళూ చేతులూ గాలిలో కొట్టుకుంటున్నాయి. ఛెల్కాష్ కదురులా నిలబడి, పల్లిగిలించి క్రూరంగా అట్టహాసం చేస్తూంటే అతని గుండెలు బ్రద్దలై పోయినట్టైనాయి.

ఛెల్కాష్ జీవితం అంతల్లోనూ అంతటి గాయాన్ని పొందివుండలేదు. అతని మనస్సులో ప్రతీకారాన్ని చిచ్చులా భగ్గుమంటూంది. వికటాట్టహాసం చేస్తూనే అరిచేడు:

"నీ కిప్పుడు సుఖంగా వుందా? ఆశ తీరిందా? ఏం!"

అంటూ కోపంగా వెనకతిరిగి పట్టణంవైపు నడక సాగించేడు. ఇంకా నాలుగడుగులేనా వెయ్యనేలేదు. గ్రవిలా పిల్లిలా ఒడు

పేసి ఒంటి మోకాలి మీద లేచి చేతిని బాగా వూతంగా జాపి
ప గుండ్రని రాతిని గురిచూచి అతని మీదికి విసిరేసేడు.

“ఒ...క...టీ!”

చెల్లామ్ కెప్పుమని కేకేసి, మెడపైభాగాన్ని రెండు
చేతులా పట్టుకుని తూలుతూ గ్రవిలావైపు తిరిగి బోర్లా పడి
పోయేడు. భయంతో గ్రవిలా గుండెలు కొట్టుకోడం మానే
సేయి. చెల్లామ్ ఒక కాలు కదిల్చి, తలయెత్తడానికి ప్రయ
త్నించి విఫలుడై నారితెగిన ధనస్సులా నడుకుతూ విగుచుకు
పోవడం చూసిన గ్రవిలా నెరివానిలా లేచి దూరంగా పరు
గెత్తి పోయేడు. పొగమంచుతో నిండిన మైదానం మీద
చల్లటిమేఘం ఒకటి వేలాడుతూంది. వెలుతురు యింకా మసక
గానే వుంది. కెరటాలు పందేలు వేసుకున్నట్లుగా పరుగులు
పెడుతూ, యిసుకలో కరిగి యింకిపోతూ, మళ్ళీ నెనక్కి
తగ్గుతూ, మర్మర ధ్వని చేస్తూన్నాయి. నురుగు బుసలుకొడు
తూంది. తుషారం గాలిలో యెగురుతూంది.

వర్షం కురియ నారంభించింది. మొదట తుంపురుగా
ప్రారంభమై కొద్ది సేపట్లోనే ఆకాశం చిల్లులు బడ్డట్లు ధారా
పాతంగా కురుస్తూంది. సముద్రం, భూమి, అన్నీకూడా సన్నని
నీటిధారల తెరతో కప్పబడి అదృశ్యంగా వున్నాయి. గ్రవిలా
కూడ యెక్కడా కనిపించడంలేదు. సముద్రతీరాన యిసుకలో
సాస్తాంగంగా పడివున్న మానవుని పొడుగాటి శరీరం మొక్కటే
చాలాసేపటివరకూ అక్కడ పడుంది. కొంతసేపట్లో గ్రవిలా పరు

గెస్తుకుంటూవచ్చి పక్షిలా ఛెల్కామ్ శరీరందగ్గర వ్రాలి అటు నిటు దొర్లించ నారంభించేడు. అతనిచేతికి వెచ్చగా, జిగురుగా యేదో యెర్రటి పదార్థం అంటుకోడంతో ఉలిక్కిపడి గడగడ వణుకుతూ తెల్లబోయి వెనక్కి తగ్గేడు. అంతలోనే సంబోధించుకుని,—

“అన్నా! లే! లేవవూ?” అంటూ జడివాన సడిలోనే ఛెల్కామ్ చెవిదగ్గర గుసగుస లాడేడు.

వర్షపుధారలు ముఖం మీద పడడంతో ఛెల్కామ్ కి స్మృతి వచ్చింది. కళ్లు తెరిచి చూచి గ్రవిలాను దూరంగా త్రోసేస్తూ,—

“పోరా, అవలికి పో!” అన్నాడు బొంగురుగా.

“అన్నా! నన్ను త్షమించు! నాకు శని పట్టింది! త్షమించవు?” ఛెల్కామ్ చేతిని యెత్తి ముద్దెట్టుకుంటూ గ్రవిలా మెల్లిగా బ్రతిమాలు కుంటున్నాడు.

“వెళ్లిపో! నన్ను ముట్టుకోకు! పో!” ఛెల్కామ్ గుర్రుమని కసిరికొట్టేడు.

“ఈ పాపాల్ని నామీద పడనియ్యకు! నా ఆత్మని రక్షించు! అన్నా! నన్ను త్షమించవూ?”

“త్షమించాలా?... వెళ్లిపో!... పోరా! నరకానికి పో!” ఉన్నట్టుండి ఛెల్కామ్ బిగ్గరగా అరుస్తూ యిసుకలో లేచి కూర్చున్నాడు. అతని ముఖం తెల్లబడిపోయినా కోపంగా కనిపిస్తోంది. కళ్ళు గాజుపారి, నిద్ర కూరుకు వస్తూన్నట్లుగా మూతలు పడుతూన్నాయి.

“నీకింకా యేంకావాలిరా! నీపని ఏపోయిందికాదూ?...
నెళ్లు! ఫో! డో! ”

బిగ్గరగా అరుస్తూ వాళ్ళు తెలియని కోపంతో ప్రక్కనే
మోకరిలివున్న గ్రవిలాను తన్నబోయి చెల్లాగ్స్ శక్తి చాలక
దొర్లి పడిపోయేడు. గ్రవిలా రెండు చేతులా పొదివి కాగలించి
పట్టుకోకపోతే పడిపోయేవాడే. ఇద్దరి ముఖాలూ యిప్పుడు
సమానాంతరంగా వున్నాయి. ఇద్దరూ పాలిపోయి, భయం
గొల్పుతూనే వున్నారు.

“ఘూ!” తెరచివున్న గ్రవిలా కళ్ళలో ఉమ్మేశాడు
చెల్లాగ్స్.

అతడు నెమ్మదిగా చొక్కాచేత్తో ముఖం తుడుచు
కుంటూ సణిగేడు:

“నీ యిష్టంవచ్చినట్లు చెయ్యి! నేనేం యెదురు చెప్పను.
దేవునికోసం, క్రీస్తుకోసం నన్ను త్యజించు!”

“చచ్చునెధవా! మోసం చెయ్యడానికి కూడా గుండెలు
లేవురా నీకు!” అసహ్యంతో తిడుతూ చొక్కాగుడ్డ ఫ్రునచించి
పళ్ళు బిగబట్టి తలకి కట్టుకో నారంభించేడు. కట్టు ముడేస్తూ,
విగించిన పళ్ళసందుల్లోంచే,—

“నోట్లు తీసుకున్నావా?” అన్నాడు.

“వాటిని ముట్టినైనా లేదు! అన్నా! అవి నా కక్కల్లేదు!
వాటితో శాపంకూడా వెంటబడుతుంది!”

ఛెల్కాష్ జేబులోకి చేయిపోనిచ్చి నోట్లను పైకిలాగి, ఓ రంగులనోటును మాత్రం మళ్ళీ జేబులోకి తోసేడు. మిగిలిన వాటిని గ్రవిలావైపు జాపి,-

“ఇవిగో! తీసుకు వెళ్ళిపో.” అన్నాడు.

“అన్నా! క్షమించవూ సన్ను? నే నవి తీసుకోను! అహా! నా కొద్దు! సన్ను క్షమించవూ?”

“తీసుకోరా! చెప్తుంటే!” అరుస్తూంటే ఛెల్కాష్ కళ్ళమ్మట నిప్పులు కురిసేయి.

“ముందు క్షమించు సన్ను! తీసుకుంటాను!” విరికిగా సణుగుతూ గ్రవిలా ఛెల్కాష్ పాదాలదగ్గర తడియినకలో కూలబడ్డాడు.

“నాకు తెలుసు నువ్వెల్లాగా తీసుకుంటావని! పైకి బుడిబుడి దేబ్బలు! అబద్ధాలమారి నెధవలు!” అన్నాడు ఛెల్కాష్. ఆతడు సమ్మనిదే ఆ మాట లనడంలేదని ముఖం చూస్తేనే తెలుస్తుంది. ఎంతో కష్టంమీద వంగి స్రవయత్నంగా గ్రవిలా జ్ఞాపట్టుకుని ఆతని ముఖం దగ్గర నోట్లని వ్రంచుతూ,-

“తీసుకోరా! తీసుకో! ఊరికే పనిచేసేవా ఏమిటి? లేదు! నాకు వైతులసంగతి బాగా తెలుసు! తీసుకో! భయం దేనికి? తోటి మనిషిని చంప యత్నించినందుకు సిగ్గుపడకు! నాలాంటి బికారీవాళ్ళ కోసం నిన్నెవరూ శిక్షించరులే! పైగా ఓ గజ దొంగని చంపినందుకు నిన్ను మెచ్చుకుంటారు కూడాను! సంగతి తెలిసినా! ఇంద! తీసుకో!” అంటూంటే ఛెల్కాష్

ముఖంమీద బలహీనంగా చిరునవ్వు మెరిసింది. నవ్వు చూసే సరికి గ్రవిలా ప్రాణాలు కుదుట పడ్డాయి. నోళ్లు చేతులో పుచ్చుకుని నలిపేస్తూ,-

“అన్నా! క్షమించవూ? నా పాపాన్ని క్షమించవూ?” అని కళ్ళనీళ్ళతో ప్రాధేయపడుతూ బ్రతిమాలుకున్నాడు.

“అన్న! మంచి తమ్ముడే దొరికేడు!” వెక్కిరింతగా అని ఛెల్లామ్ తూలుతూ లేచేడు.

“క్షమించడం ఎందుకు? దేనికి? ఈ వేళ నువ్వు నాకు చేసినదే రేపు నీకు నే చేస్తా! అంతే! లోకమే అంత!”

“అయ్యయ్యో! అన్నా! అన్నా!” అంటూ తల నిరాశగా పంకించి నిట్టూర్చేడు గ్రవిలా.

ఛెల్లామ్ యెదురుగా నిలబడి తిరస్కారపూర్వకంగా నవ్వుతూన్నాడు. అతని తలమీద కట్టిన గుడ్డ యెరుపెక్కి తుర్కీ టోపీలా వుంది. వర్షం జోరుగా కురుస్తోంది. సముద్రం హోరు మని భయంకరంగా గర్జిస్తోంది. కెరటాలు కోపంతో గుభేల్ మని ఒడ్డును మోదుతూ, విరిగి పడుతూన్నాయి.

ఇద్దరూ మానంగానే వర్షంలో తడుస్తూ నిలబడ్డారు.

“నేస్తం! వెడతానురా! సెలవు!” వ్యంగ్యంగా అన్నాడు ఛెల్లామ్. అతని కాళ్ళు దడదడలాడేయి; తలను పోనీయకండా పట్టుకున్నట్లు చిత్రంగా రెండుచేతులా పట్టుకుని తూలేడు.

“అన్నా! నన్ను క్షమించవూ?” బ్రతిమాలుతూ మళ్ళీ వేడుకొన్నాడు గ్రవిలా.

“సరేరా! అట్లాగేలే!” అంటూ తృణీకారంగా నెనక తిరిగి బైలుదేరేడు ఛెల్కాష్. తలను యెడమచేత్తో పట్టుకుని, కుడిచేత యెర్రటి మీసాల్ని మెలిదిప్పుతూ, తూలుతూ పోతూన్న ఛెల్కాష్ వైపు చూస్తూ చాలసేపు గ్రవిలా అక్కడే నిలబడ్డాడు. చివరకి వర్షంలో అతడు దృష్టిపథం దాటి పోయేవరకూ వుండి, తడిసి ముద్దయిన టోపీని తీసి చేత బట్టుకుని క్రాస్ చేసుకున్నాడు.

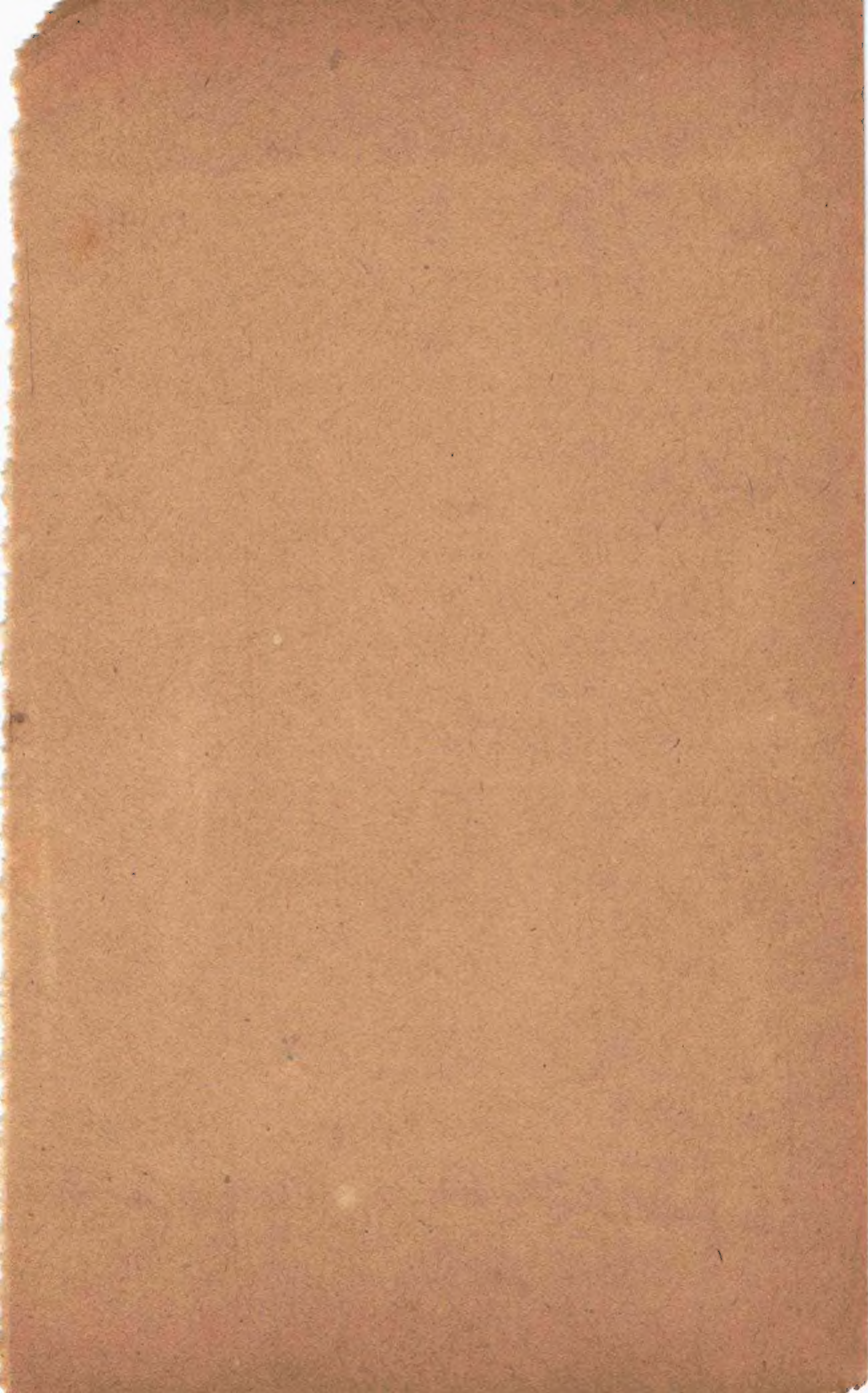
చేతిలోని నలిగిన నోట్లవంక చూసి నిట్టూర్చి జేబులో భద్రపరచుకుని, ఛెల్కాష్ పోయిన దిక్కు కెదురుగా పెద్ద అంగలతో దృఢంగా అడుగులేస్తూ బైలుదేరేడు.

సముద్రగర్జనా, వర్షపు హోరూ యేమీ తగ్గనే లేదు. కెరటాలు యిసుకమీద విరిగిపడుతూ తుంపురులుగా చెదిరి పోతున్నాయి. సముద్రంమీదా, భూమి మీదా కూడా వాన మొత్తుతూనే వుంది. గాలి ఝంఝం మంటూ వీస్తూ మూలుగు తూంది.

ఛెల్కాష్ పడివున్న చోటి నెత్తురుమరకను వర్షధారలు కడిగేసేయి. వాళ్ళిద్దరి అడుగుజాడలు కూడా కనిపించకుండా చెరిగిపోయినాయి. ఇద్దరు మానవుల మధ్య జరిగిన యీ ఆఖ్యాయిక ఆనవా శృక్కడేమీ మిగలనే లేదు!

రచన : 1894.

జనులు : మహాజనులు

[మహాజనో యేన గతః స పంథా]

ఆహార నిద్రా భయ సంతానాదులలో మానవులు ఇతర జంతులోకంతోబాడే. కాని, వేదనలను, అనుభూతులను జ్ఞాపకం ఉంచుకుంటూ, మేధాశక్తిని క్రమంగా వృద్ధి పరుచుకుంటూ వచ్చిన మానవజాతి యితర ప్రాణిలోకం కంటే అత్యున్నతమైన, విలక్షణమైన దశకు వచ్చింది. బుద్ధివికాసంతో గూడిన రమ్యాలోచనలూ, అవేదనలూ, సంగీత-సాహిత్య-శిల్ప-యంత్రాది విద్యలన్నిటికీ మూలమైనాయి. మానవజాతి శైశవదశనుంచీ యెంద రెందరో మహాజనులు మానవ సంస్కృతీ నాగరికతలను నూతనపథముల వెంట గొవిపోతూనే వున్నారు. జనులు ఆ మహాత్ముల ననుసరిస్తూనే వున్నారు.

ఈ గ్రంథంలో మానవజాతి చరిత్రలోని కొన్ని దృశ్యాలు అత్యద్భుతంగా వర్ణించబడినాయి. మానవ నాగరికతను, సంస్కృతిని నశించకుండా వుంచేందుకున్న, అభివృద్ధి చేసేందుకున్న ప్రాణాలొడ్డి కృషిచేసిన మహాత్ముల గాథలు అతి మనోజ్ఞంగా చెప్పబడినాయి. దృష్టిని విశాలమొనర్చి, బుద్ధికి వికాసాన్నిచ్చే గ్రంథం.

రచన : మైకేల్ ఇలిన్ & ఇ. సెగాల్.

అనువాదం : జగన్మోహన్ రావు

అందరూ చదవాల్సిన గ్రంథం.

504 పుటలు, క్రొను $\frac{1}{8}$, చక్కని బైండు-జాకెట్తో వెల రు. 5/- లు